

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เรียบเรียงนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. การพัฒนาบุคลากร

1.1 แนวความคิดและทฤษฎีการพัฒนาบุคลากร

1.2 ความหมายของการพัฒนาบุคลากร

1.3 ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร

1.4 กระบวนการการพัฒนาบุคลากร

1.5 วิธีการพัฒนาบุคลากร

2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็ก

2.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ

2.2 การนิเทศภายใน

3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

3.1 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 สำหรับเด็กอายุ

3.2 การจัดประสบการณ์

3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.4 แนวทางการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์เรียนรู้

3.5 การประเมินพัฒนาการ

3.6 สื่อและแหล่งการเรียนรู้

3.7 มาตรฐานการดำเนินศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครอง

3 – 5 ปี

ส่วนท้องถิ่น

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

4.1 ความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

- 4.2 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
- 4.3 ระดับของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
- 4.4 ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
- 4.5 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 4.6 บทบาทหลักของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย
- 5. บริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร
  - 5.1 ข้อมูลทั่วไป
  - 5.2 การจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การพัฒนาบุคลากร

1. แนวความคิดและทฤษฎีการพัฒนาบุคลากร

วิเชียร วิทย์อุดม (2552, หน้า 122) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีอยู่ด้วยกัน 2 แนวคิดหลักที่แตกต่างกัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดแบบดั้งเดิม มีแนวคิดที่มีความเชื่อว่าการสรรหาและการคัดเลือกเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จขององค์การ มีเหตุผลที่สนับสนุนความเชื่อ 2 แบบ

1.1 เป็นแนวคิดที่มีความเชื่อว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับองค์การและมิใช่ หน้าที่ที่องค์การจะต้องจัดให้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แต่อย่างใด แต่คิดว่าองค์การมีหน้าที่เฉพาะแต่เพียงการบังคับบัญชาควบคุมให้พนักงานแต่ละคนปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งหรือตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย หากบุคคลใดต้องการเพิ่มพูนความรู้ก็ต้องดิ้นรนขอความช่วยเหลือด้วยตนเอง

1.2 เป็นแนวคิดที่มีความเชื่อว่าการพัฒนาบุคลากรสามารถทำได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถเสียตั้งแต่แรกเข้ามาอยู่ในองค์การ บุคคลนั้นย่อมจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ทุกอย่างไม่จำเป็นต้องเข้ารับการพัฒนาฝึกอบรมใดๆ ทั้งสิ้น

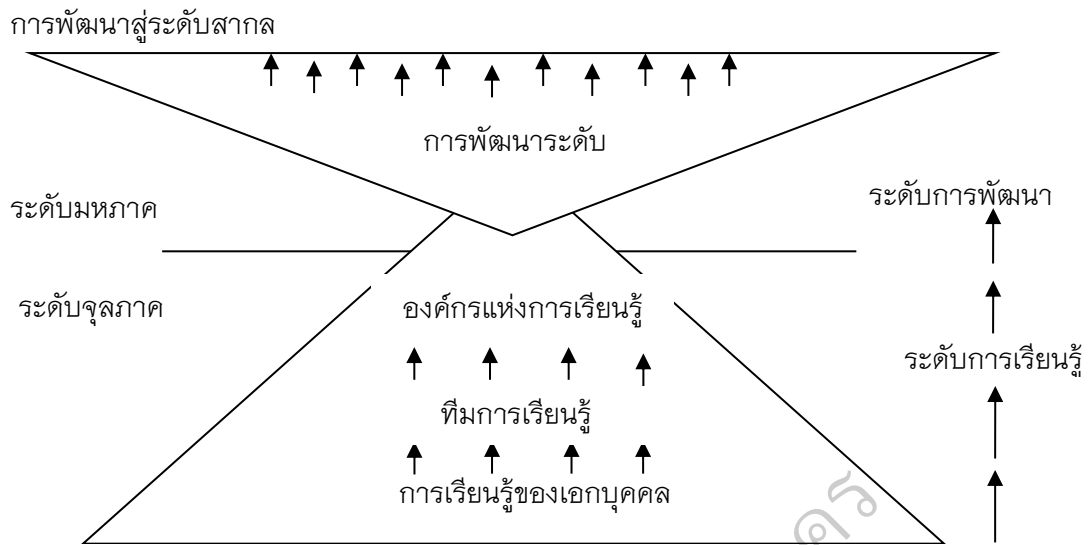
2. แนวคิดแบบสมัยใหม่ เป็นแนวคิดที่มี ความเชื่อว่า การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์เป็นหน้าที่ที่สำคัญและจำเป็นที่องค์กรต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ มีเหตุผลที่สนับสนุนความเชื่ออยู่ 2 แบบ

2.1 เป็นแนวคิดที่มีความเชื่อว่า ถึงแม้ว่าองค์กรจะมีระบบการ สรรหาและการคัดเลือกบุคคลที่ดี และมีความสามารถ แต่ก็มิได้เป็นหลักประกันได้ว่า บุคคลนั้นจะสามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้ในทันทีและตลอดไป

2.2 เนื่องจากมีการคิดค้น และนำเอาวิทยาการบริหารสมัยใหม่มาใช้ ในการบริหารงานด้านต่างๆ จึงจำเป็นที่บุคคลจะต้องปรับปรุงตนเองให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความคิดที่ทันสมัย ก้าวทันโลกอยู่เสมอ

นงนุช วงษ์สุวรรณ (2550, หน้า 10 อ้างถึงใน กนกธร ละระดี, 2556, หน้า 18 – 19) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการนำเอาศักยภาพมนุษย์แต่ละคน มาใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรและให้แต่ละคนเกิดความรู้สึที่ดี ต่อตนเอง เพื่อร่วมงาน องค์กร สำหรับบุคลากรในองค์กรแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน ตามลักษณะเพศ อายุ วัย ลักษณะนิสัย ความมุ่งมั่นในการทำงานและความสามารถในการทำงาน ทั้งลักษณะขององค์กรและบุคลากรดังกล่าวจะเป็นปัจจัยที่จะต้องพิจารณา ให้รอบคอบว่าองค์กรมีความจำเป็นอย่างไรจะพิจารณาว่าบุคลากรแต่ละคนมีความ จำเป็นมากน้อยเพียงใดที่จะต้องพัฒนาความรู้ ความสามารถ และต้องพัฒนาอีกเท่าไร ความสามารถเดิม มีระดับใดและต้องการพัฒนาไปสู่ระดับใด ที่สำคัญจะใช้วิธีการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์อย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพสูงสุดคุ้มค่าที่สุด

दनัย เทียนพุด (2542, หน้า 54 – 55 อ้างถึงใน ยงยุทธ เกษสาคร, 2551, หน้า 8 – 10) กล่าวว่าในยุคโลกาภิวัตน์นี้ เชื่อว่าบุคคลในองค์กร นับเป็นกุญแจที่จะไข ประตูสู่ความสำเร็จขององค์กร มุมมองใหม่ในการพัฒนาคนตามกรอบแนวคิดการพัฒนา ศักยภาพมนุษย์เพื่อให้ธุรกิจสามารถนำไปเป็นต้นแบบเพื่อพัฒนาองค์กรที่นำไปสู่ ความสำเร็จได้ทั้งองค์กร และประเทศชาติ ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (दनัย เทียนพุดม, 2542, หน้า 53
อ้างถึงใน ยงยุทธ เกษสาคร, 2551, หน้า 9)

จากภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดการพัฒนาศักยภาพบุคลากรใน
องค์กร แบ่งได้ดังนี้

1. การพัฒนาระดับจุลภาค การพัฒนาศักยภาพระดับนี้เป็นระดับ
การเรียนรู้ในองค์กรซึ่งเป็นการเรียนรู้ใน 3 ระดับ คือ
  - 1.1 การเรียนรู้ระดับเอกบุคคล (Individual Learning) หัวใจสำคัญ
อยู่ที่การเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิด (Concept) ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ
  - 1.2 ระดับทีมการเรียนรู้ (Team Learning) จัดว่าเป็นรูปแบบการ
พัฒนาการทำงานเป็นทีมที่มีลักษณะข้ามฝ่ายงาน (cross Function) การสั่งตนเอง (Self –
directed Management) และการจัดการความคิดที่แตกต่างระหว่างกลุ่มบุคคล เป็นต้น
  - 1.3 ระดับองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)
เป็นการเรียนรู้ระดับสูงสุดในองค์กร ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการเกิดการเรียนรู้ การพัฒนา
องค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้นี้จะเน้นการเรียนรู้ในสถานที่ทำงาน (Workplace
Learning) การมีความคิดแบบเป็นระบบหรือบูรณาการการพัฒนาตนเองเป็นบุคคลผู้รอบรู้
การมีเป้าหมายร่วมกัน และการบูรณาการเพื่อจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
2. การพัฒนาระดับมหภาค เบื้องต้นเมื่อสามารถพัฒนาคน
ในองค์กรให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งระดับ ก็จะก้าวไปสู่ระดับการพัฒนาที่แท้จริง
(Development) ซึ่งมี 3 ระดับ

2.1 การพัฒนาระดับชุมชน/ประเทศ เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ หรือมีเทคโนโลยีของเราเอง การมีลักษณะที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน (Intelligence Club) เป็นสติให้กับสังคมและประเทศชาติ

2.2 การพัฒนาระดับภูมิภาค เป็นการพัฒนาด้านวัฒนธรรม หรือการข้ามวัฒนธรรม ที่จะเตรียมเข้าไปแข่งขันในระดับโลก พร้อมกับความสามารถ ในการคิดเชิงกลยุทธ์ที่จะเข้าไปแข่งขันในธุรกิจที่รุนแรง ระดับภูมิภาค

2.3 การพัฒนาสู่ระดับสากล เป็นระดับสุดยอดของการพัฒนา คือ สามารถบูรณาการทั้งการเรียนรู้ และการพัฒนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งเดียว จะทำให้ประเทศ ของเราก้าวไปสู่เวทีโลกในระดับนานาชาติ แบบนักกลยุทธ์ระดับโลกที่มีความพร้อม ด้านศักยภาพของคน เทคโนโลยี การจัดการ

จิระประภา อัครบวร (2554, หน้า 71 – 72) กล่าวว่า ตามนิยามของการ พัฒนาศักยภาพมนุษย์ของ McLean & McLean (2001) ที่จะพยายามหาหนิยามการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ที่เป็นสากล โดยการท้าววิจัยด้วยการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์ นักพัฒนาศักยภาพมนุษย์ที่เป็นนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานด้านนี้กว่า 12 ประเทศทั่วโลก จนได้ นิยามที่เป็นสากล คือ การพัฒนาศักยภาพมนุษย์เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่จัดทำเพื่อการ พัฒนาในระยะยาว เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความสามารถในการผลิตผลงาน และเพิ่มความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นผลดีต่อบุคคล กลุ่มหรือ ทีมงานอันเป็นผลประโยชน์แก่องค์การ ชุมชน ประเทศชาติและท้ายที่สุดเพื่อมนุษยชาติ

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า แนวความคิดและทฤษฎีการพัฒนา บุคคลากรนั้น เกิดจากความต้องการสรรหาบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ เข้าทำงาน มีประสิทธิภาพ นำพาองค์กรให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งการพัฒนาศักยภาพมนุษย์มีความ จำเป็นอย่างยิ่งต่อองค์การเป็นการพัฒนาระยะยาวเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความสามารถในการผลิตผลงาน และเพิ่มความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นผลดีต่อตนเอง ทีมงาน และองค์การ

2. ความหมายของการพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานจะต้อง ดำเนินการเพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถ มีทักษะ คิดวิเคราะห์เลือก และตัดสินใจ เพื่อปฏิบัติงานของตนเองและส่วนรวมให้มีประสิทธิภาพและก้าวหน้าได้ จึงมีหน่วยงาน ด้านการศึกษาและนักการศึกษาให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากรไว้ดังนี้

สง่า จ้องสาระ (2552, หน้า 12) กล่าวว่าการพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการหรือหน่วยงานได้นำวิธีการต่างๆ มาพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานให้มีความรู้ ทักษะด้านต่างๆ เพื่อนำมาปฏิบัติงานในหน่วยงานให้ได้ผลตามที่หน่วยงานต้องการ อย่างมีประสิทธิภาพ

พรนิภา จันทมนตรี (2553, หน้า 18) การพัฒนาบุคลากร หมายถึง ยุทธศาสตร์และกระบวนการต่างๆ ที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในหน่วยงาน มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ ความชำนาญ มีทัศนคติที่ดีในการทำงานเพื่อให้การ ดำเนินงานในภารกิจทั้งปวงของหน่วยงานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

อารีญา เมืองโคตร (2553, หน้า 31) กล่าวว่าการพัฒนาบุคลากร หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ ในการสอนและการทำงาน ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน รวมถึงบุคลิกภาพ และคุณธรรมความเป็นครูที่ดีด้วย

ปราณี ฉิมชัย (2557, หน้า 48) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่ใช้ในการส่งเสริมพัฒนา หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการ ปฏิบัติงานของบุคลากรในหน่วยงาน เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญ ประสบการณ์ และทัศนคติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและเกิดทักษะเหมาะสม ที่ส่งผลให้หน่วยงานหรือองค์กรบรรลุเป้าหมายสูงสุด

วิไลลักษณ์ เพรศแก้ว (2557, หน้า 19) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร เป็นการดำเนินการให้บุคลากรได้มีความรู้ ความสามารถมีทักษะความชำนาญ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบให้เกิดประสิทธิภาพรวมทั้งการ พัฒนาทัศนคติของบุคลากรที่มีต่อองค์การให้เป็นไปในทางที่ดี ส่งผลให้องค์การ ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้

จากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการที่นำมาฝึกฝนบุคลากร เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน เพื่อเพิ่มพูน ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทัศนคติ ค่านิยม เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพ และการพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการในการเรียนรู้ ซึ่งนำเอาความรู้ และแนวคิดที่ได้รับรู้ไปประยุกต์ใช้ รวมทั้งการพัฒนาทัศนคติของบุคลากรที่มีต่อองค์การ ให้เป็นไปในทางที่ดี ส่งผลให้องค์การประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้

3. ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการปฏิบัติงาน คือ ต้องการให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรจึงเป็นหนทางที่นำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ถึงแม้บุคลากรจะมีพลังและมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่แล้วก็ตามนั้น แต่หากขาดซึ่งการเสาะหาความรู้เพิ่มเติม ก็จะทำให้กลายเป็นบุคคลที่ล้าหลัง หรือเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านหน้าที่ ความรับผิดชอบ ก็จำเป็นต้องมีการพัฒนาเพื่อให้ทัน กับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นด้วย จากแนวคิดดังกล่าวนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาบุคลากรมีความจำเป็น และมีความสำคัญที่จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องไปตลอดเวลา ดังที่มิ้นท์วิชาการหลายคนได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร ไว้ดังนี้

เนตรชนก คนหาญ (2553, หน้า 15) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญเป็นอย่างมาก หน่วยงานหรือองค์กรใดมีการพัฒนาบุคลากรไม่เพียงแต่จะทำให้หน่วยงานหรือองค์กรมีประสิทธิภาพเท่านั้น ยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรซึ่งต้องมีความแตกต่างกันในความสนใจ ความถนัดของตนเอง ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ สภาวะและความทันสมัยของเทคโนโลยี

สมชาย ไชยวงศ์ (2553, หน้า 26) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะบุคลากรครูที่มีบทบาทความสำคัญของการศึกษาของชาติให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายจึงสมควรที่จะได้รับการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ตลอดจนทักษะในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดผลดีทั้งในระดับบุคคลหน่วยงานหรือองค์กร และประเทศชาติอีกต่อไป

วีระนุช พลแรงฤทธิ์ (2553, หน้า 18 – 19) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญเป็นอย่างมาก หน่วยงานหรือองค์กรใดมีการพัฒนาบุคลากรอยู่เสมอก็จะทำให้เกิดระบบงานที่ดีมีคุณภาพ ส่งผลให้เกิดประโยชน์สูงสุด การพัฒนาบุคลากรนอกจากจะทำให้หน่วยงานหรือองค์กรมีประสิทธิภาพแล้ว ยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ สภาวะและความทันสมัยของเทคโนโลยี

วรินทร์ จัดแจ้ง (2554, หน้า 16) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง องค์กรหรือหน่วยงานใดให้ความสำคัญในการพัฒนาบุคลากร และมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดประโยชน์เป็นอย่างยิ่งทั้งกับองค์กร

ทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพ และบุคลากรได้รับการพัฒนาให้เกิดความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติที่ดีต่อการทำงาน เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

ปราณี นิมชัย (2557, หน้า 50) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรมีความ จำเป็นในทุกหน่วยงาน เพราะการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จ ตามเป้าหมายต้องอาศัยความรู้ ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานของบุคลากร ที่เกี่ยวข้อง หากหน่วยงานใดมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถและรู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงหน่วยงานนั้นก็ย่อมจะประสบผลสำเร็จ และสามารถพัฒนาให้บรรลุ ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญยิ่ง ในการที่จะพัฒนางานให้เจริญก้าวหน้า ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบงาน ทำให้งานที่ได้รับมอบหมายมีประสิทธิภาพ และเมื่อบุคลากรที่ได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถก็จะช่วยกระตุ้นให้งานมีประสิทธิภาพ

4. กระบวนการการพัฒนาบุคลากร

เนื่องจากการพัฒนาบุคลากร ถือเป็นหัวใจสำคัญขององค์กรเพื่อพัฒนา บุคลากรให้มี ความรู้ ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานที่ดี จึงเป็นความจำเป็น อย่างยิ่ง ดังนั้นผู้นำองค์กรจึงต้องดำเนินการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งมีผู้ที่กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาบุคลากร ดังนี้

หนูใจ ทมถา (2551, หน้า 20) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการในการพัฒนา บุคลากร หน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนเป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติงานโดยตรง ควรคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. การสำรวจความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร
2. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน
3. การวางแผนพัฒนาบุคลากรทั้งระยะสั้นและระยะยาว
4. การดำเนินการพัฒนา
5. ขั้นตอนประเมินพัฒนา

Nadler (1982, p 27 อ้างถึงใน อารีย์ พรหมเล็ก, 2553, หน้า 44) ได้เสนอกระบวนการฝึกอบรมประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการ การพัฒนาบุคลากร ดังนี้

1. หาความจำเป็นในการฝึกอบรม

2. กำหนดงานเฉพาะที่ต้องปฏิบัติ
3. กำหนดความจำเป็นของผู้เข้ารับการศึกษา
4. พิจารณาวัตถุประสงค์ของการศึกษา
5. สร้างหลักสูตรการศึกษา
6. เลือกเทคนิคการศึกษา
7. เลือกอุปกรณ์หรือสื่อในการศึกษา
8. ดำเนินการศึกษา
9. ประเมินและติดตามการศึกษา

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า กระบวนการในการพัฒนาบุคลากรนั้น จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องมีระบบ ต้องดำเนินการสำรวจความต้องการและความจำเป็น เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนา นำไปสู่ขั้นตอนของการวางแผน และดำเนินการตามแผนอย่างเด่นชัด เพื่อให้บุคลากรสามารถพัฒนากิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพจากการประเมินผลการพัฒนา

5. วิธีการพัฒนาบุคลากร

วิธีการที่ใช้ในการพัฒนาบุคลากร มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาบุคลากร ดังนั้นในการเลือกวิธีการในการพัฒนา การเลือกใช้เทคนิค วิธีการที่เหมาะสม จะพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถ เข้าใจการปฏิบัติงาน ช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงวิธีการพัฒนาบุคลากร ดังนี้

วิโรจน์ สารรัตน์ (2554, หน้า 195) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาครูไว้ 5 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาที่เกิดจากความต้องการของตนเอง (Individually Guided) โดยครูเป็นผู้กำหนดความต้องการ ความจำเป็น (Needs) จัดทำแผน (Plan) ปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุตามแผน (Accomplish the Plan) และประเมินผลตามแผน (Evaluation)
2. รูปแบบการสังเกตการประเมิน (Observation and Assessment) ให้โอกาสครูได้สังเกต และมีข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) กับเพื่อนครูอื่นๆ โดยวิธี Peer Coaching, Team Building และ Collaboration, Clinical Supervision
3. รูปแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนา (Involvement in a Development) เชื่อว่าครูคือผู้เรียนรู้ที่เป็นผู้ใหญ่ ต้องมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา มีลักษณะกลายเป็นผู้วิจัย โดยเริ่มจากการกำหนดปัญหา หาทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา

รวบรวมข้อมูลศึกษาปัญหาที่กำหนด ดำเนินการแก้ปัญหา ประเมินผลการดำเนินการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินงาน

4. รูปแบบการฝึกอบรม (Training) เป็นรูปแบบที่ใช้กันยาวนาน มีลักษณะเป็นการถ่ายทอดความรู้ (Transforming) ซึ่งมักพบปัญหาในการนำเอาทักษะการเรียนรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ปฏิบัติจริง

5. รูปแบบการสืบเสาะค้นหา (Inquiry) มุ่งให้ครูได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหาในห้องเรียนโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Based Research) หรืออาจใช้วิธีการวงจรคุณภาพ (Quality Management)

พิไลวรรณ อินทรักษา (2550, หน้า 89) ได้กล่าวถึงกิจกรรมหรือวิธีการในการพัฒนาบุคลากรซึ่งจำแนกได้เป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1. กิจกรรมที่ให้ความรู้ประสบการณ์และปรับปรุงทัศนคติในงาน
  - 1.1 การฝึกอบรม (Training)
  - 1.2 การสอนงาน (Job Instruction & Coaching)
2. กิจกรรมการบริหาร
  - 2.1 การสับเปลี่ยนโยกย้ายหน้าที่ (Transfer)
  - 2.2 การหมุนเวียนงาน (Job Rotation)
  - 2.3 การทดลองเวียนงานหรือให้ทำหน้าที่ผู้ช่วย (Under Study)
  - 2.4 การรักษาการแทน (Acting)
  - 2.5 การให้ทำหน้าที่ในคณะกรรมการ
  - 2.6 การดูงาน (Study Tour/Visit)
  - 2.7 การเพิ่มความรับผิดชอบ (Job Enrichment)
  - 2.8 การมอบหมายงานพิเศษ (Special Assignment)
  - 2.9 การจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมคุณภาพ (Q.C Cycle)
  - 2.10 การจัดเปลี่ยนรูปแบบองค์กร
  - 2.11 การให้ร่วมคณะทำงาน
3. กิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง
  - 3.1 การให้ทุนการศึกษา
  - 3.2 การส่งเสริมการศึกษาส่วนตัว

4. กิจกรรมการแสวงหาความรู้ในหน้าที่

4.1 การจัดกิจกรรมโปรแกรมการศึกษา

4.2 การให้มีคู่มือในการปฏิบัติงาน

4.3 การมอบหมายให้วิจารณ์หนังสือ

4.4 การจัดวารสารทางวิชาการในสาขาอาชีพให้อ่าน

4.5 การส่งเอกสารให้ทำรายงานสรุปส่งอยู่เสมอ

4.6 การส่งเข้าประชุมหรือเป็นสมาชิกชมรมทางวิชาชีพ

ไชยง วังคะฮาด (2547, หน้า 18 – 19 อ้างถึงใน วรินทร์ักษ์ จัดแจง, 2554, หน้า 18) ได้กล่าวถึง การพัฒนาบุคลากรเป็นการทำให้เกิดความงอกงามทั้งระบบต่อเนื่อง และมีระยะเวลาพอสมควร กิจกรรมที่จัดเตรียมขึ้นจะช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ประสิทธิภาพ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มได้ร่วม ศึกษาและพิจารณาแล้ว วิธีในการพัฒนาครูเพื่อจัดทำการพัฒนาบุคลากรครูเกี่ยวกับการ จัดกิจกรรม ที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ได้แก่วิธีการพัฒนาบุคลากรดังต่อไปนี้

1) การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 2) การศึกษาดูงาน และ 3) การนิเทศภายใน

ยนต์ ชุ่มจิต (2535, หน้า 135 – 138 อ้างถึงใน วิเชียร สังชาติ, 2555, หน้า 22 – 27) ได้รวบรวมวิธีการพัฒนาครูไว้มี 6 วิธี ดังนี้

1. การฝึกอบรมประจำการ คือ การฝึกอบรมครูขณะที่กำลังปฏิบัติหน้าที่การสอนอยู่ในโรงเรียน เพื่อพัฒนาความสามารถของครูในการแก้ปัญหาการเรียน การสอนในห้องเรียน เพื่อพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร ช่วยให้ครูแต่ละคนเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายของการประกอบอาชีพและกระตุ้นให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อความเจริญงอกงามในวิชาชีพ

2. การพัฒนาครูเป็นรายบุคคลภายในห้องเรียน คือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนการสอนของครูเป็นรายบุคคล โดยอาศัยวิธีการหลายวิธี จากผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องหรือศึกษานิเทศก์ วิธีการเหล่านั้น ได้แก่ การสังเกตชั้นเรียน การเยี่ยมชั้นเรียนอย่างมีเป้าหมาย การประชุมหารือกับครู การช่วยครูปรับปรุงการเรียนการสอนของนักเรียน การสอนแบบจุลภาค การสาธิต การสอน การประเมินตนเองของครู การให้เพื่อนครูนิเทศกันเอง

3. การพัฒนาครูเป็นรายบุคคลในสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน เป็นการพัฒนาครูด้วยวิธีการต่างๆ ที่หลากหลาย นอกเหนือจากการดำเนินการ

ในห้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับครูและนักเรียน โดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น การเข้ารับการศึกษาดูแบบบรรยายวิชาในสถาบันอุดมศึกษา การเข้าร่วมในการประเมินผลโรงเรียนโดยมีส่วนร่วม เป็นต้น โดยต้องยอมรับว่าครูมีความแตกต่างกัน จะต้องมีความเข้าใจในความสำคัญของการช่วยเหลือครูทุกคนให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การพัฒนาครูเป็นกลุ่มเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน หรือเรียกว่า เทคนิควิธีการนิเทศเป็นกลุ่ม ซึ่งผู้นิเทศ หรือผู้บริหารจะต้องสร้างปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม ด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นหรือผลการศึกษาค้นคว้า ผู้นำจะต้องมีความเป็นประชาธิปไตย มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

- 4.1 การประชุมนิเทศครูใหม่
- 4.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ
- 4.3 การดำเนินการประชุมที่มีประสิทธิภาพ
- 4.4 การเยี่ยมชมการสอนของครูคนอื่นๆ
- 4.5 การทดลอง และการวิจัยเชิงปฏิบัติการในห้องเรียน
- 4.6 เทคนิคกลุ่มสร้างคุณภาพ
- 4.7 เทคนิคเฉพาะ

5. การพัฒนาครูโดยกระบวนการทางคลินิก หรือการนิเทศแบบคลินิก ซึ่งเป็นการนิเทศเพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน เพื่อการพัฒนาครู

6. การนิเทศโดยยึดจุดประสงค์การสอน

ปราณี นิมชัย (2557, หน้า 153) กล่าวถึง กลยุทธ์หรือวิธีการในการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพัฒนา) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร พบว่าใช้แนวทางในการพัฒนาได้แก่ การศึกษาดูงาน เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้เกิดการเรียนรู้ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็ก และการนิเทศติดตาม พบว่าครูผู้ดูแลเด็กมีความสามารถในการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ในภาพรวมให้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก ส่งผลให้เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมการเรียนรู้โดยรวมเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก

วรรณพร โพธิ์ศรี (2557, หน้า 134 – 135) ได้ใช้แนวทางในการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศภายใน พบว่าผู้ดูแลเด็กซึ่งร่วมศึกษาค้นคว้าทั้งหมด 4 คน

มีความรู้ความเข้าใจสามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์และนำไปจัดประสบการณ์แบบบูรณาการได้ครบทั้ง 6 ขั้นตอนเป็นอย่างดี

วิไลลักษณ์ เพรศแก้ว (2557, หน้า 157 – 158) ได้กล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลตำบลวาวใหญ่ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร พบว่าการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กด้วยแนวทางการประชุมเชิงปฏิบัติการและนิเทศภายในเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้ร่วมวิจัยเกิดความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญและเจตคติที่ดีต่อการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ตามแนวคิดและผลการวิจัยที่กล่าวมา จะเห็นว่านักวิชาการด้านการศึกษาและนักวิจัยแต่ละคนมีความเห็นต่อวิธีการพัฒนาบุคลากรที่เหมือนและแตกต่างกันซึ่งสามารถสรุปให้เห็นดังตาราง 1

ตาราง 1 วิเคราะห์วิธีการพัฒนาบุคลากร

ลำดับ	แหล่งข้อมูล วิธีการพัฒนาบุคลากร	วิโรจน์ สารรัตน์	ไชยง วงศ์ชาติ	ยนต์ ชุมจิต	พิไลวรรณ อินทร์รักษา	ปราณี ฉิมชัย	วรรณพร โพธิ์ศรี	วิไลลักษณ์ เพรศแก้ว	ความถี่	ร้อยละ
1	การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Coaching)	√		√	√				3	42.86
2	การสร้างทีมสัมพันธ์ (Team Building)	√							1	14.29
3	การทำงานร่วมกัน (Collaboration)	√							1	14.29
4	การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision)	√		√	√				3	42.85
5	การฝึกอบรม	√		√	√				3	42.85
6	การสืบเสาะค้นหา	√							1	14.29

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	แหล่งข้อมูล วิธีการพัฒนาบุคลากร	วิโรจน์ สารรัตนะ	ไฉย วัจนะฮาด	ยนต์ ชุ่มจิต	พิไลวรรณ อินทรักษา	ปราณี ฉิมพัย	วรรณพร โพธิ์ศรี	วิไลลักษณ์ เพ็ชรแก้ว	ศยามณี	ร้อยละ
7	การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ, การประชุมเชิงปฏิบัติการ		√	√		√	√	√	5	71.43
8	การศึกษาดูงาน		√			√			2	28.57
9	การนิเทศภายใน		√	√	√		√	√	5	71.43
10	การฝึกอบรมประจำการ			√					1	14.29
11	การสอนงาน				√				1	14.29
12	การนิเทศติดตาม					√			1	14.29

จากตาราง 1 วิเคราะห์วิธีการพัฒนาบุคลากร โดยนำเสนอข้อมูลความเห็นต่อวิธีการพัฒนาบุคลากรที่เหมือนและต่างจากนักวิชาการด้านการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ จะเห็นว่าวิธีการพัฒนาบุคลากรมีได้หลายวิธี และจากแหล่งข้อมูลตามตาราง 1 ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการพัฒนาที่นักวิชาการมีความเห็นสอดคล้องกันมากกว่าร้อยละ 50 ซึ่งจะได้ 2 วิธี คือ การอบรมเชิงปฏิบัติการ/การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศภายใน

แนวทางการพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็ก

จากตาราง 1 วิเคราะห์วิธีการพัฒนาบุคลากรผู้วิจัยจึงนำเสนอวิธีการพัฒนาบุคลากรจากแหล่งข้อมูลที่มีความเห็นสอดคล้องกันตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพของครูผู้ดูแลเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร ที่เหมาะสมกับบริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศภายใน

1. การประชุมเชิงปฏิบัติการ

1.1 ความหมายการประชุมเชิงปฏิบัติการ

การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) เป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่นิยมใช้กันมากในสถาบันการศึกษาและในวงการทั่วไป เพราะการประชุมเชิงปฏิบัติการจะเน้นทั้งด้านวิชาการ ทฤษฎีและด้านการปฏิบัติ เป็นวิธีการสอนที่ประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายที่มีปัญหาและความสนใจตรงกันมาพบกับผู้ชำนาญหรือผู้เชี่ยวชาญในด้านที่เหมาะสม เพื่อจะหาความรู้หรือหนทางเพื่อแก้ปัญหาสิ่งที่ประสบอยู่ โดยการศึกษาเป็นกลุ่ม โดยปกติจะจัดร่วมกันใช้เวลาในการฝึกอบรมหลายวัน นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงการประชุมเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

วิลาวรรณ ระพีพิศาล (2550, หน้า 149) กล่าวว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นวิธีการสอนที่ประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายที่มีปัญหาและความสนใจตรงกัน มาพบกับผู้ชำนาญการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านที่เหมาะสมเพื่อที่จะนำความรู้และทักษะตลอดจนหนทางที่จะแก้ปัญหาที่ประสบอยู่ โดยการศึกษาเป็นกลุ่มซึ่งปกติมักจะพักรวมกันและให้เวลาในการประชุมเชิงปฏิบัติการหลายวัน

สมิต สัจฉกร (2543, หน้า 16 อ้างถึงใน ประเวศ พิมพา, 2554, หน้า 43) กล่าวถึงการประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นการรวมกลุ่มของคน จำนวน 12 คนหรือมากกว่าที่มีความสนใจหรือมีปัญหาร่วมกัน มาพบปะเพื่อใช้เวลาในการปรับปรุงความสามารถ ความเข้าใจสามารถนำไปใช้เมื่อต้องการที่จะได้รับผลอย่างใดอย่างหนึ่งตามวัตถุประสงค์

สมคิด บางโม (2551, หน้า 174 อ้างถึงใน อูมาพร บุญทรัพย์, 2554, หน้า 43) กล่าวว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นการประชุมที่มุ่งเน้นให้ผู้เข้าประชุมได้รับประสบการณ์และสามารถนำเอาประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้หรือมุ่งสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดขึ้นในการประชุมเพื่อนำกลับไปใช้ ในหน่วยงานเดิมของตน

สมเกียรติ ศรีจักรวาท (2548, หน้า 3 อ้างถึงใน นันทวัฒน์ ภัทรกรนันท์, 2556, หน้า 32) ได้ให้ความหมายของการประชุมเชิงปฏิบัติการไว้ว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึงการจัดประชุมขึ้นเพื่อเพิ่มหรือเสริมทักษะบางเรื่องให้แก่ผู้เข้าประชุมโดยเฉพาะวิธีการอาจประกอบด้วย การบรรยาย หรืออภิปรายตามด้วยการลงมือปฏิบัติ ภายใต้การดูแลให้คำแนะนำของที่ปรึกษา

รัตนพล บุญคงที่ (2550, หน้า 64) กล่าวว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นการประชุมแบบหนึ่ง มักจะใช้ในกรณีที่มีความต้องการให้ผู้เข้าร่วมประชุมดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง แบบเจาะจงอาจมีการให้ความรู้โดยการบรรยาย โดยวิทยากรที่มีความชำนาญการโดยเฉพาะแล้วให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ลงมือในช่วงเวลานั้น หรือให้เวลาได้ไปปฏิบัติต่อที่ทำงานแล้วนำเสนอตอนหลังตามที่จะสะดวก

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) หมายถึง กระบวนการปรับปรุงและพัฒนางานของกลุ่มคนที่มีปัญหาเดียวกัน มาประชุมร่วมกัน โดยเน้นการร่วมกันทำงานเพื่อฝึกการแก้ปัญหาโดยผู้เข้าประชุมทุกคน จะต้องมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ ภายใต้การดูแลให้คำแนะนำของที่ปรึกษา

1.2 วิธีการหรือกิจกรรมที่ใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

สำหรับวิธีการหรือกิจกรรมที่ใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการมีอยู่หลายวิธี แล้วแต่หน่วยงานจะใช้แบบใด ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ซึ่งได้สรุปกิจกรรมที่สำคัญๆ ไว้ดังนี้ (สงกรานต์ คำบึงกลาง, 2558, หน้า 73 – 74)

1. วิธีบรรยาย หมายถึง วิธีการเสนอความรู้แนวคิดหรือข้อเท็จจริงให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยวิทยากร วิธีการนี้สามารถจัดได้ง่ายและสามารถบรรยายให้แก่ผู้ฟังได้จำนวนมากความสำเร็จของการบรรยายขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บรรยายที่จัดเรียงเนื้อหาได้ประสานงานสัมพันธ์กันอาจใช้รูปแบบแผ่นใสหรือวิดีโอประกอบด้วยก็ได้ เพราะวิธีการบรรยายเป็นการให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมวิธีการบรรยายจึงสามารถให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมได้จำนวนมาก จึงเหมาะในการให้ความรู้พื้นฐานและข้อมูลทั่วไป

2. การอภิปรายเป็นคณะ หมายถึง การอภิปรายที่มีลักษณะการอภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 – 5 คน ให้ข้อเท็จจริง ความคิดเห็นปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหาที่กำหนดโดยมีพิธีกรทำหน้าที่ในการแนะนำวิทยากรและประสานงานการอภิปรายของผู้ทรงคุณวุฒิและสรุปประเด็นข้อข้องใจได้ และเห็นว่าการอภิปรายเป็นคณะเป็นการสนทนาระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิ 3 – 6 คน ในหัวข้อเรื่องที่กำหนดโดยมีพิธีกรเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายเป็นคณะ เหมาะสำหรับหัวข้อการฝึกอบรมที่อยู่ในความสนใจของคนทั่วไป และวิทยากรผู้อภิปรายต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหัวข้อนั้นอย่างแท้จริง

3. การสาธิต หมายถึงการแสดงวิธีการหรือขั้นตอนการปฏิบัติงาน โดยวิทยากรให้ผู้รับการฝึกอบรมให้เห็นสภาพการจริงโดยแสดงให้เห็นถึงกระบวนการ ขั้นตอนการปฏิบัติงานการใช้เครื่องมือหรือการทดลองต่างๆ แล้วจึงเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทดลองทำตามที่ได้เรียนรู้จากการทดลองนั้น หรือการสาธิตเป็นการแสดงให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เห็นถึงกระบวนการหรือขั้นตอนการปฏิบัติจริงมีลักษณะคล้ายกับการสอนงาน

4. การประชุมสัมมนา หมายถึง การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น เพื่อหาข้อสรุปเรื่องใดเรื่องหนึ่งผลของการพัฒนาถือว่าเป็นเพียงข้อเสนอแนะผู้เกี่ยวข้องจะนำไปปฏิบัติตามเพียงใดก็ได้ การประชุมสัมมนาเป็นการประชุมเพื่อแก้ปัญหาและค้นหาความรู้โดยผู้เชี่ยวชาญเป็นวิทยากร เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน

1.3 กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ชูชัย สมิทธิไกร (2548, หน้า 29 อ้างถึงใน สงกรานต์ คำบึงกลาง, 2558 หน้า 74 – 76) ได้สรุปกระบวนการของการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างเป็นระบบซึ่งแบ่งออกเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ความต้องการในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วยการวิเคราะห์ 3 ประการคือ

1. วิเคราะห์องค์กร (Organizational Analysis) เป็นการวิเคราะห์ที่เริ่มต้นด้วยการตรวจสอบเป้าหมายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวรวมทั้งแนวโน้มต่างๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อเป้าหมายของข้อมูลเกี่ยวกับเป้าหมายของหน่วยงาน จะเป็นสิ่งกำหนดทิศทางของการวางแผนประชุมเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์หน่วยงานยังเป็นการตรวจสอบบรรยากาศการทำงานในหน่วยงาน

2. การวิเคราะห์ภารกิจและคุณสมบัติ (Task and Knowledge Skill and Ability Analysis) ในขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์ความต้องการในการประชุมเชิงปฏิบัติการ คือการวิเคราะห์ภารกิจซึ่งบุคลากรจะต้องปฏิบัติภายหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์นี้จะแบ่งออกว่าผู้ปฏิบัติงานจะต้องทำอะไร อย่างไร และเพราะเหตุใด

3. การวิเคราะห์บุคคล (Person Analysis) การวิเคราะห์ขั้นตอนนี้ จะช่วยให้ทราบว่าผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนมีความรู้ ทักษะและความสามารถที่จำเป็นสำหรับการทำงานอยู่ในระดับใด เพื่อพิจารณาว่าบุคคลแต่ละคนจะได้รับการแนะนำเพิ่มเติมหรือไม่

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประชุม
 เชิงปฏิบัติการ ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์ความต้องการในขั้นตอนแรกจะเป็นสิ่งที่
 จะนำมาใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นเสมือนเข็มทิศ
 ในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรการประชุมเชิงปฏิบัติการต่อไป และยังเป็นสิ่งที่
 กำหนดแนวทางการประเมินผลโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการอีกด้วย

ขั้นตอนที่ 3 การคัดเลือกและการออกแบบโครงการประชุม
 เชิงปฏิบัติการ ขั้นตอนนี้เป็นการคัดเลือกและการออกแบบโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ
 ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนด กระบวนการในขั้นตอนนี้ต้องอาศัยการพิจารณาไตร่ตรอง
 อย่างรอบคอบ ผู้ดำเนินการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการจะต้องมีความรู้ในทางด้านหลักการ
 เรียนรู้และการเลือกสรรสื่อการสอนที่เหมาะสมเพื่อให้บุคลากรมีการเปลี่ยนแปลง
 พฤติกรรมไปในทางที่มุ่งหวังไว้

ขั้นตอนที่ 4 สร้างเกณฑ์สำหรับการประเมิน (Criterion) ควรมีการ
 กระทำควบคู่ไปกับการคัดเลือกและออกแบบโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยเกณฑ์
 ที่สร้างขึ้นจะต้องอ้างอิงหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประชุมเชิงปฏิบัติการ
 ที่ได้กำหนด

ขั้นตอนที่ 5 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการขั้นตอนนี้เป็นการ
 ดำเนินการตามแผนที่ได้กำหนดไว้ผู้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการจะต้องดำเนินการเกี่ยวกับ
 สถานที่ ไม่ว่าจะเป็โต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ ให้เรียบร้อย

ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อตรวจสอบ
 ว่ามีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นหรือไม่ภายหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ

สรุปได้ว่า กระบวนการหรือขั้นตอนในการประชุม
 เชิงปฏิบัติการหรือการฝึกอบรมมีขั้นตอนหลักๆ ที่สำคัญ 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการหา
 ความจำเป็นในการฝึกอบรม ขั้นตอนการกำหนดหลักสูตรและโครงการในการฝึกอบรม
 ขั้นตอนดำเนินการ ขั้นสร้างเกณฑ์สำหรับการประเมิน และการประเมินผลติดตาม
 การอบรม

2. การนิเทศภายใน

2.1 ความหมายของการนิเทศภายใน

สุรศักดิ์ ปาเฮ (2545, หน้า 26 อ้างถึงใน นิวัฒน์ สังขระมย์, 2553,
 หน้า 33) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่าง

ผู้บริหารกับครูในโรงเรียนในการปรับปรุงแก้ไขการพัฒนางานของครูให้มีประสิทธิภาพ และคุณภาพ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548, หน้า 20 – 21 อ้างถึงใน นิวัฒน์ สังขระมย์, 2553, หน้า 32) กล่าวว่า การนิเทศภายในนั้น มีจุดเน้นที่การนิเทศการสอน เป็นระบบย่อยของระบบโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ การดำเนินการนิเทศภายในนั้น มีผลต่อคุณภาพผู้เรียน การสอนของครูผู้สอน เพื่อเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น และเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น และควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

กรรองทอง จิระเดชากุล (2550, หน้า 4) กล่าวว่า การนิเทศภายใน หมายถึงการส่งเสริม สนับสนุน หรือการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้รับการนิเทศ ซึ่งเป็นครูในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจ ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ

สรุปได้ว่า การนิเทศภายใน หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกัน ระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียน เป็นกระบวนการชี้แนะ ให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ ของผู้นิเทศในการที่จะพัฒนาปรับปรุงส่งเสริม สนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือ แก่ผู้รับการนิเทศเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจ

2.2 ความมุ่งหมายของการนิเทศภายใน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 20 – 21 อ้างถึงใน สงกรานต์ คำบึงกลาง, 2558, หน้า 78 – 79) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู ประกอบด้วย การให้ข้อมูลแก่ครู ในด้านการสอน เพื่อครูจะได้ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนของตนเอง ช่วยเหลือครูได้พัฒนาความรู้ ความสามารถในด้านการเรียนการสอน
2. เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียน ประกอบด้วย การปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อคุณภาพของนักเรียน และเป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพงานวิชาการในโรงเรียน
3. เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นิเทศ ครูผู้สอน
4. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน

2.3 ขอบข่ายของการนิเทศภายใน

การนิเทศภายใน เป็นรูปแบบหนึ่งของการนิเทศการสอนที่มีการริเริ่ม และจัดดำเนินการโดยบุคลากรภายในโรงเรียน ประกอบด้วย บุคคลหลายฝ่าย ตั้งแต่ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูที่ได้รับมอบหมาย ทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศ และครูผู้สอนทุกคนเป็นผู้รับการนิเทศ มีขอบข่ายการดำเนินงานโดยสรุป (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546, หน้า 66 – 68 อ้างถึงใน สงกรานต์ คำบึงกลาง, 2558, หน้า 79) ดังนี้

1. การนิเทศภายในโรงเรียนมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ บุคลากรภายในสถานศึกษาเป็นผู้จัดดำเนินการ เป็นเจ้าของเรื่องการนิเทศ ตามความต้องการของครูในสถานศึกษานั้นๆ การดำเนินงาน กระบวนการจัดกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา

2. ผู้ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ต้องมีจุดมุ่งหมายหลักว่า การนิเทศภายในเป็นการมุ่งพัฒนาครูผู้สอนภายในสถานศึกษา ให้รู้จักวิธีการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น เพื่อให้การศึกษาเกิดผลสัมฤทธิ์ตามความคาดหวังของการศึกษาทั่วไป การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารสถานศึกษา ในการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน

3. ผู้นิเทศภายในประกอบด้วย

3.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

3.2 ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาโดยเฉพาะฝ่ายวิชาการ

3.3 หัวหน้าคณะวิชา หัวหน้าแผนก

3.4 ครู อาจารย์ที่ทำหน้าที่สอน แต่มีความรู้ความสามารถ

เฉพาะด้าน

3.5 ผู้เชี่ยวชาญที่เชิญมาเป็นวิทยากรเฉพาะด้าน

2.4 เทคนิคสำหรับใช้ประกอบดำเนินการนิเทศภายใน

ผู้นิเทศจะสามารถดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนให้ได้ผลดีนั้น จะต้องพัฒนาตนเองเกี่ยวกับเทคนิคต่างๆ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการนิเทศ ซึ่งพอสรุปโดยสังเขปดังนี้

1. เทคนิคการบรรยาย มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพฤติกรรมผู้รับการนิเทศ ด้านความรู้ ผู้นิเทศจะมีบทบาทมากที่สุด เน้นเนื้อหาสาระวิชาต่างๆ ที่จำเป็น

สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายการนิเทศ สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้รับ การนิเทศ สามารถใช้กับคนจำนวนมาก ซึ่งการบรรยายจะต้องกำหนดกรอบเนื้อหาสาระ และเวลาที่แน่นอน และการดำเนินการบรรยายใช้สื่อทัศนูปกรณ์ประกอบช่วย

2. เทคนิคการอภิปราย มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้รับ การนิเทศ ได้แสดงความคิดเห็นตามสาระการเรียนรู้ที่ได้จากการอ่าน การฝึกอบรมหรือ การประชุมสัมมนา โดยผู้นิเทศเปิดโอกาสให้ผู้รับการนิเทศได้แสดงความคิดเห็นด้วยความ สัมผัสใจอย่างทั่วถึง ตามกรอบหัวข้อที่กำหนดไว้ภายใต้การดำเนินการอภิปรายของ ผู้นิเทศ เป็นการแสดงถึงกระบวนการคิดการให้เหตุผล เวลาที่ใช้จะอยู่ระหว่าง 10 – 30 นาที

3. เทคนิคการตั้งคำถาม ผู้นิเทศจะใช้วิธีการตั้งคำถาม ซึ่งคำถาม ที่ตั้งควรมีอยู่หลากหลาย การตั้งคำถามมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทดสอบการเรียนรู้ และเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ช่วยเปิดประเด็นอภิปราย และช่วยให้ผู้รับการนิเทศได้เรียนรู้ถึงลักษณะต่างๆ ของการถาม การคิดวิเคราะห์ การค้นพบ การจุกคิด การแก้ปัญหา

4. เทคนิคการระดมสมอง เป็นการระดมแนวความคิดเรื่องใด เรื่องหนึ่งเกี่ยวกับการนิเทศจากผู้รับการนิเทศ เพื่อหาวิธีแก้ปัญหา การระดมสมองเป็นการ กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดีและสามารถดึงเอาประสบการณ์ของผู้รับการนิเทศมาใช้ได้ สรุปได้ว่า ผู้นิเทศจะสามารถดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ จำเป็นจะต้องพัฒนาตนเองให้สามารถใช้เทคนิค การบรรยาย การอภิปราย การตั้งคำถาม และการระดมสมองได้เป็นอย่างดี การจะเลือก ใช้เทคนิคใดควรพิจารณาที่บริบทสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญคือการนิเทศภายในโรงเรียน จะได้ผลหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์อันดีในระหว่างผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

ในการจัดการศึกษาปฐมวัย ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ได้นำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 มาใช้เป็นแนวทางในการ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 สำหรับเด็ก

อายุ 3 – 5 ปี

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 สำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล ประกอบด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 31 – 43)

1.1 ปรัชญา

ปรัชญาการศึกษาปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 คือ การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี* บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม-วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรักความเอื้ออาทร และ ความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม * 5 ปี หมายถึง อายุ 5 ปี 11 เดือน 29 วัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 5)

1.2 หลักการ

หลักการการศึกษาปฐมวัย ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 นี้ เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ีระหว่างเด็กกับพ่อแม่เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุล และเต็มตามศักยภาพ โดยกำหนดหลักการ ดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท
2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย
3. พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย

4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข

5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาในการพัฒนาเด็ก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 5)

1.3 จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และ สติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว และประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรมจริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

1.4 คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้นๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัย

ของเด็กอายุ 3 – 5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถ และศักยภาพพัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างไรต่อไป ถ้าสังเกตพบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันที่วงที่ คุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็กอายุ 3 – 5 ปี มีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 32-35)

เด็กอายุ 3 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- กระโดดขึ้นลงอยู่กับที่ได้
- รับลูกบอลด้วยมือและลำตัว
- เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
- เขียนรูปร่างกลมตามแบบได้
- ใช้กรรไกรมือเดียวได้

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

- แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก
- ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้รับคำชม
- กลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดน้อยลง

พัฒนาการด้านสังคม

- รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง
- ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกัน

แต่ต่างคนต่างเล่น)

- เล่นสมมติได้
- รู้จักรอคอย

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- สืบหาสิ่งต่างๆ ที่เหมือนกันและต่างกันได้
- บอกชื่อของตนเองได้
- ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา
- สนทนาโต้ตอบ/เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้นๆ ได้

- สนใจนิทานและเรื่องราวต่างๆ
  - ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจองง่ายๆ
- และแสดงท่าทางเลียนแบบได้
- รู้จักใช้คำถาม “อะไร”
  - สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่ายๆ
  - อยากรู้อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว

เด็กอายุ 4 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- กระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้
- รับลูกบอลได้ด้วยมือทั้งสอง
- เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้
- เขียนรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้
- ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้
- กระทบกระเ้งไม่ชอบอยู่เฉย

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

- แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับบาง

สถานการณ์

- เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถ และผลงานของตนเอง

และผู้อื่น

- ชอบทำทนายผู้ใหญ่
- ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ

พัฒนาการด้านสังคม

- แต่งตัวได้ด้วยตนเอง ไปห้องส้วมได้เอง
- เล่นร่วมกับคนอื่นได้
- รอคอยตามลำดับก่อน - หลัง
- แบ่งของให้คนอื่น
- เก็บของเล่นเข้าที่ได้

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- จำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้

- บอกชื่อและนามสกุลของตนเองได้
- พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองหลังจากได้รับคำชี้แนะ
- สนทนาโต้ตอบ / เล่าเรื่องเป็นประโยคอย่างต่อเนื่อง
- สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมี

รายละเอียดเพิ่มขึ้น

- รู้จักใช้คำถาม “ทำไม”

เด็กอายุ 5 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

- กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
- รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง
- เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
- เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้
- ตัดกระดาษตามแนวโค้งที่กำหนด
- ใช้ก้ำมเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกทรงเท้า
- ยึดตัว คล่องแคล่ว

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

- แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์

อย่างเหมาะสม

- ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น
- ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง

พัฒนาการด้านสังคม

- ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
- เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้
- พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ
- รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจากผู้ใหญ่
- รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

พัฒนาการด้านสติปัญญา

- บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง

จำแนก และจัดหมวดหมู่สิ่งของได้

- บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้
- พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- สนทนาโต้ตอบ / เล่าเป็นเรื่องราวได้
- สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมี

รายละเอียดเพิ่มขึ้นและแปลกใหม่

- รู้จักใช้คำถาม “ทำไม” “อย่างไร”
- เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
- นับปากเปล่าได้ถึง 20

1.5 ระยะเวลาเรียน

ใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก 1 - 3 ปีการศึกษา โดยประมาณ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้าสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

1.6 สารการเรียนรู้

สารการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการ ทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้สารการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้สำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปีจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่ที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่เด็กสนใจจะไม่เน้นเนื้อหา การท่องจำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะหรือกระบวนการจำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้นผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษา อาจนำสารการเรียนรู้มาจัดในลักษณะหน่วย การสอนแบบบูรณาการหรือเลือกใช้วิธีการที่สอดคล้องกับปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย สารการเรียนรู้กำหนดเป็น 2 ส่วนดังนี้

1.6.1 คือประสบการณ์สำคัญ ประสบการณ์สำคัญ

เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม

และสติปัญญาช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้าง องค์ความรู้ โดยให้เด็กได้มี ปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่างๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ไปพร้อมกันด้วยประสบการณ์สำคัญ มีดังนี้

1.6.1.1 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการ

ด้านร่างกาย ได้แก่

- 1) การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่
  - การเคลื่อนไหวอยู่กับที่ และการเคลื่อนไหว

เคลื่อนไหวที่

- การเคลื่อนไหวพร้อมวัสดุอุปกรณ์
- การเล่นเครื่องเล่นสนาม

- 2) การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก

- การเล่นเครื่องเล่นสัมผัส
- การเขียนภาพและการเล่นกับสี
- การปั้นและประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ด้วยดินเหนียว

ดินน้ำมัน ทรายไม้ เศษวัสดุ ฯลฯ

- การต่อของ บรรจุ เท และแยกชิ้นส่วน

- 3) การรักษาสุขภาพ

- การปฏิบัติตนตามสุขอนามัย

- 4) การรักษาความปลอดภัย

- การรักษาความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น

ในกิจวัตรประจำวัน

1.6.1.2 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการ

ด้านอารมณ์และจิตใจ ได้แก่

- 1) ดนตรี

- การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี
- การเล่นเครื่องดนตรีง่ายๆ เช่น เครื่องดนตรี

ประเภทเคาะ ประเภทตี ฯลฯ

- การร้องเพลง

2) สุนทรียภาพ

- การชื่นชมและสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม
- การแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลก ขำขัน

และเรื่องราว/เหตุการณ์ที่สนุกสนานต่างๆ

3) การเล่น

- การเล่นอิสระ
- การเล่นรายบุคคล การเล่นเป็นกลุ่ม
- การเล่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

4) คุณธรรม จริยธรรม

- การปฏิบัติตามหลักศาสนาที่นับถือ

1.6.1.3 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม

ได้แก่

- การเรียนรู้ทางสังคม
- การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง
- การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- การวางแผน ตัดสินใจเลือก และลงมือปฏิบัติ
- การมีโอกาสได้รับรู้ความรู้สึก ความสนใจ และความ

ต้องการของตนเองและผู้อื่น

- การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเคารพความคิดเห็น

ของผู้อื่น

- การแก้ปัญหาในการเล่น
- การปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาศัยอยู่

และความเป็นไทย

1.6.1.4 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการ

ด้านสติปัญญา ได้แก่

1) การคิด

- การรู้จักสิ่งต่างๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรส

และดมกลิ่น

- การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่างๆ

- การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และรูปแบบต่างๆ
- กับสิ่งของหรือสถานที่จริง
- การรับรู้ และแสดงความรู้สึกผ่านสื่อ วัสดุ
- ของเล่น และผลงาน
- การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุต่างๆ
- 2) การใช้ภาษา
- การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด
- การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง
- หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง
- การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์
- และความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ
- การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน
- การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อ
- ความหมายต่อเด็ก เขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์
- เขียนชื่อตนเอง
- การอ่านในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อ
- ความหมายต่อเด็ก อ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน/เรื่องราวที่สนใจ
- 3) การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ
- การสำรวจและอธิบายความเหมือน ความต่างของ
- สิ่งต่างๆ
- การจับคู่ การจำแนก และการจัดกลุ่ม
- การเปรียบเทียบ เช่น ยาว/สั้น ชรุขระ/เรียบ ฯลฯ
- การเรียงลำดับสิ่งต่างๆ
- การคาดคะเนสิ่งต่างๆ
- การตั้งสมมติฐาน
- การทดลองสิ่งต่างๆ
- การสืบค้นข้อมูล
- การใช้หรืออธิบายสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการ
- ที่หลากหลาย

4) จำนวน

- การเปรียบเทียบจำนวน มากกว่า น้อยกว่า เท่ากัน
- การนับสิ่งต่างๆ
- การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง
- การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนหรือปริมาณ

5) มิติสัมพันธ์ (พื้นที่ / ระยะ)

- การต่อเข้าด้วยกัน การแยกออก การบรรจุ

และการเทออก

- การสังเกตสิ่งต่างๆ และสถานที่จากมุมมอง

ที่ต่างๆ กัน

- การอธิบายในเรื่องตำแหน่งของสิ่งต่างๆ

ที่สัมพันธ์กัน

- การอธิบายในเรื่องทิศทางการเคลื่อนที่ของคน

และสิ่งต่างๆ

- การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยภาพวาด

ภาพถ่าย และรูปภาพ

6) เวลา

- การเริ่มต้นและการหยุดการกระทำโดยสัญญาณ
- การเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น

เมื่อวานนี้ พรุ่งนี้ ฯลฯ

- การเรียงลำดับเหตุการณ์ต่างๆ

- การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู

1.6.2 สารที่ควรเรียนรู้

สารที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ และความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่าน ประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก สารที่เด็กอายุ 3 – 5 ปี ควรเรียนรู้ มีดังนี้

1.6.2.1 เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อ

นามสกุล รูปร่าง หน้าตา รู้จักอวัยวะต่างๆ วิธีระวังรักษาร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองคนเดียว หรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี

1.6.2.2 เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก

เด็กควรได้มีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่างๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้อง หรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

1.6.2.3 ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต

สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

1.6.2.4 สิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรจะได้รู้จักสี ขนาด

รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่างๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสารต่างๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน

1.7 การจัดประสบการณ์

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3 – 5 ปี

จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเกิดความรู้ ทักษะคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาโดยมีหลักการ และแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1.7.1 หลักการจัดประสบการณ์

1.7.1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้

เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

1.7.1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ

ความสนใจ ความแตกต่าง ระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

1.7.1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญ

ทั้งกับกระบวนการและผลผลิต

1.7.1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการ

อย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

1.7.1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการ

พัฒนาเด็ก

1.7.2 แนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1.7.2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยา

พัฒนาการ คือเหมาะกับอายุ วุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

1.7.2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะ

การเรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

1.7.2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ

บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

1.7.2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน

ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนอำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

1.7.2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น

กับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆ กัน

1.7.2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อ

และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

1.7.2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดี

และทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

1.7.2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผน

ไว้ล่วงหน้า และแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

1.7.2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการ

จัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

1.7.2.10 จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูล

เกี่ยวกับพัฒนาการและ การเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

1.8 การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบเป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใดและอย่างไร การจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

1.8.1 หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

1.8.1.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

1.8.1.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

1.8.1.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40 – 60 นาที

1.8.1.4 กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้องกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังกายมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

1.8.2 ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวัน ต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้

1.8.2.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่างๆ จึงควรจัด กิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

1.8.2.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับช้อนส้อม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

1.8.2.3 การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น

กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัดเมตตากรุณา เชื่อเพื่อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาส ตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

1.8.2.4 การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเอง ในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงานรู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเอง และผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่น และทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

1.8.2.5 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนกเปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทดลอง ศึกษานอกสถานที่ ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

1.8.2.6 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน และบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

1.8.2.7 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก และเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กเล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้าง สิ่งต่างๆ เช่น แท่งไม้ รูปทรงต่างๆ ฯลฯ

1.9 การประเมินพัฒนาการ

การประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3 – 5 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็น ส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้ให้มุ่งนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณา ปรับปรุง วางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตร การประเมินพัฒนาการ ควรยึดหลัก ดังนี้

1.9.1 ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้าน

และนำผลมาพัฒนาเด็ก

1.9.2 ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง

ตลอดปี

1.9.3 สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน

การปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน

1.9.4 ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกใช้

เครื่องมือและจัดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

1.9.5 ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลาย

เหมาะกับเด็ก รวมทั้งใช้ แหล่งข้อมูลหลายๆ ด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบ สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กอายุ 3 – 5 ปี ได้แก่ การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็กที่เก็บอย่างมีระบบ

1.10 การจัดหลักสูตรสถานศึกษา

1.10.1 จุดหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต้อง

ดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาร่วมกับครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงาน และสถานศึกษาทั้งภาครัฐ และเอกชนกำหนดจุดหมายของหลักสูตรที่มุ่งให้เด็กมีการพัฒนาทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างเหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความแตกต่างของบุคคล เพื่อพัฒนาเด็กให้เกิดความสุขในการเรียนรู้ เกิดทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต รวมทั้งการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่พึงประสงค์ให้แก่เด็ก

1.10.2 การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จะต้องสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับ ธรรมชาติและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ดังนั้นสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ควรดำเนินการจัดทำหลักสูตร ดังนี้

1.10.2.1 ศึกษาทำความเข้าใจเอกสารหลักสูตร การศึกษาปฐมวัยและเอกสารหลักสูตรอื่นๆ รวมทั้งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก และครอบครัว สภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการของ ชุมชนและท้องถิ่น

1.10.2.2 จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ สารการเรียนรู้รายปี การจัดประสบการณ์ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การประเมินพัฒนาการสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ ทั้งนี้สถานศึกษาหรือสถาน พัฒนาเด็กปฐมวัยอาจกำหนดหัวข้ออื่นๆ ได้ตามความเหมาะสมและความจำเป็นของ สถานศึกษาแต่ละแห่ง

1.10.2.3 การประเมิน เป็นขั้นตอนของการ ตรวจสอบหลักสูตรของสถานศึกษา แบ่งออกเป็น การประเมินก่อนนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตรหลังจากที่ ได้จัดทำแล้ว โดยอาศัยความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ การประเมินระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตรเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตร สามารถนำไปใช้ได้ดีเพียงใด ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใด และการประเมินหลัง การใช้หลักสูตรเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบหลักสูตรทั้งระบบหลังจากที่ใช้หลักสูตรครบ แต่ละช่วงอายุเพื่อสรุปผลว่าหลักสูตรที่จัดทำควรมีการปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างไร

1.11 การจัดการศึกษาปฐมวัย (เด็กอายุ 3 – 5 ปี) สำหรับ กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

การจัดการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส เด็กที่มีความสามารถพิเศษสามารถปรับมาตรฐานคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ให้เหมาะสมกับศักยภาพของเด็กแต่ละประเภท

1.12 การเชื่อมต่อของการศึกษาระดับปฐมวัยกับระดับ ประถมศึกษาปีที่ 1

การสร้างรอยเชื่อมต่อของการศึกษาระดับปฐมวัยกับระดับประถมศึกษาปีที่ 1 มีความสำคัญอย่างยิ่ง บุคลากรทุกฝ่ายจะต้องให้ความสนใจต่อการช่วยลดช่องว่างของความไม่เข้าใจในการจัดการศึกษาทั้งสองระดับ ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการเรียน การสอน ตัวเด็ก ผู้สอน ผู้ปกครอง และบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ทั้งระบบการสร้างรอยเชื่อมต่อของการศึกษาระดับปฐมวัยกับระดับประถมศึกษาปีที่ 1 จะประสบผลสำเร็จได้ต้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

1.12.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทเป็นผู้นำในการสร้างรอยเชื่อมต่อโดยเฉพาะระหว่างหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในช่วงอายุ 3 – 5 ปีกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยต้องศึกษาหลักสูตรทั้งสองระดับ เพื่อทำความเข้าใจ จัดระบบการบริหารงานด้านวิชาการที่จะเอื้อต่อการเชื่อมโยงการศึกษาโดยการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างรอยเชื่อมต่อ ดังตัวอย่างกิจกรรมต่อไปนี้

1.12.1.1 จัดประชุมผู้สอนระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษาาร่วมกันพัฒนารอยเชื่อมต่อของหลักสูตรทั้งสองระดับให้เป็นแนวปฏิบัติของสถานศึกษาเพื่อผู้สอนทั้งสองระดับจะได้เตรียมการสอนให้สอดคล้องกับเด็กวัยนี้

1.12.1.2 จัดหาเอกสารด้านหลักสูตร และเอกสารทางวิชาการของทั้งสองระดับ มาไว้ให้ผู้สอนและบุคลากรอื่นๆ ได้ศึกษาทำความเข้าใจอย่างสะดวกและเพียงพอ

1.12.1.3 จัดกิจกรรมให้ผู้สอนทั้งสองระดับมีโอกาสแลกเปลี่ยนเผยแพร่ความรู้ใหม่ๆ ที่ได้รับจากการอบรม ดูงาน ซึ่งไม่ควรจัดให้เฉพาะผู้สอนในระดับเดียวกันเท่านั้น

1.12.1.4 จัดเอกสารเผยแพร่ตลอดจนกิจกรรมสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครองและบุคลากรทางการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

1.12.1.5 ระหว่างที่เด็กอยู่ในระดับปฐมวัยผู้บริหารควรจัดให้มีการพบปะทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง เพื่อผู้ปกครองจะได้สร้างความเข้าใจและสนับสนุนการเรียนการสอนของบุตรหลานตนได้อย่างถูกต้อง

1.12.1.6 สถานศึกษาที่มีเด็กทั้งสองระดับควรจัดกิจกรรมที่ผู้สอน ผู้ปกครองและเด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกันในบางโอกาส

1.12.1.7 สถานศึกษาที่มีการจัดการศึกษาทั้งสองระดับ ควรจัดปฐมนิเทศ ผู้ปกครอง 2 ครั้ง คือก่อนเด็กเข้าเรียนระดับปฐมวัย และก่อนเด็กจะเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1 เพื่อให้ผู้ปกครองเข้าใจการศึกษาทั้งสองระดับ และให้ความร่วมมือช่วยเด็กให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ดีขึ้น

1.12.2 ผู้สอนระดับปฐมวัย

ผู้สอนระดับปฐมวัย นอกจากจะต้องศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กของตนแล้ว ควรศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และสร้างความเข้าใจให้กับผู้ปกครองและบุคลากรอื่นๆ รวมทั้งช่วยเหลือเด็กในการปรับตัวก่อนเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยผู้สอนอาจจัดกิจกรรมดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.12.2.1 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก เป็นรายบุคคลเพื่อส่งต่อผู้สอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนระดับประถมศึกษาสามารถใช้ข้อมูลนั้นช่วยเหลือเด็กในการปรับตัวเข้ากับการเรียนรู้ใหม่ต่อไป

1.12.2.2 พูดคุยกับเด็กถึงประสบการณ์ที่ดีๆ เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในระดับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อให้เด็กเกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้

1.12.2.3 จัดให้เด็กได้มีโอกาสทำความรู้จักกับผู้สอนตลอดจนสภาพแวดล้อม บรรยากาศของห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ทั้งที่อยู่ในสถานศึกษาเดียวกัน หรือสถานศึกษาอื่น

1.12.3 ผู้สอนระดับประถมศึกษา

ผู้สอนระดับประถมศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่ดีต่อการ จัดประสบการณ์ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนา จัดการเรียนรู้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของตน ให้ต่อเนื่องกับการพัฒนาเด็กในระดับปฐมวัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.12.3.1 จัดกิจกรรมให้เด็กและผู้ปกครอง มีโอกาสได้ทำความรู้จักคุ้นเคยกับ ผู้สอนและห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเปิดภาคเรียน

1.12.3.2 จัดสภาพห้องเรียนให้ใกล้เคียง

กับห้องเรียนระดับปฐมวัย โดยจัดให้มี มุมประสบการณ์ภายในห้องเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสทำกิจกรรมได้อย่างอิสระ เช่น มุมหนังสือ มุมเกมการศึกษา มุมของเล่น เพื่อช่วยให้เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้ปรับตัวและเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

1.12.3.3 จัดกิจกรรมสร้างข้อตกลงที่เกิดจาก

เด็กร่วมกันเกี่ยวกับการปฏิบัติตน

1.12.3.4 เผยแพร่ข่าวสารด้านการเรียนรู้

และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กผู้ปกครอง และชุมชน

1.12.4 ผู้ปกครองและบุคลากรทางการศึกษา

ผู้ปกครองและบุคลากรทางการศึกษาต้องทำความเข้าใจหลักสูตรของ การศึกษาทั้งสองระดับและเข้าใจว่าถึงแม้เด็กจะอยู่ในระดับประถมศึกษาแล้วแต่เด็กยังต้องการความรัก ความเอาใจใส่การดูแลและการปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ได้แตกต่างไปจากระดับปฐมวัยและควรให้ความร่วมมือกับผู้สอนและสถานศึกษาในการช่วยเตรียมตัวเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวได้เร็วยิ่งขึ้น

1.12.5 การกำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงาน

การจัดการศึกษาปฐมวัยมีหลักการสำคัญในการให้สังคม ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและกระจายอำนาจการศึกษาลงไปยังท้องถิ่นโดยตรง โดยเฉพาะสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยซึ่งเป็นผู้จัดการศึกษาในระดับนี้ ดังนั้นเพื่อให้ผลผลิตทางการศึกษาปฐมวัย มีคุณภาพตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม จำเป็นต้องมีระบบการกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงานที่มี ประสิทธิภาพ เพื่อให้ทุกกลุ่มทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเห็นความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน การวางแผน และดำเนินการจัดการศึกษาปฐมวัยให้มีคุณภาพอย่างแท้จริง การกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงานผลการจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา และระบบการประกันคุณภาพที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย สร้างความมั่นใจให้ผู้เกี่ยวข้อง โดยต้องมีการดำเนินการที่เป็นระบบเครือข่ายครอบคลุมทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก ตั้งแต่ระดับชาติ เขตพื้นที่ การศึกษา และสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ในรูปแบบของคณะกรรมการที่มา

จากบุคคลทุกระดับและทุกอาชีพ การกำกับดูแลและประเมินผลต้องมีการรายงานผลจากทุกระดับให้ทุกฝ่ายรวมทั้งประชาชนทั่วไปทราบ เพื่อนำข้อมูลจากรายงานผลมาจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 25 - 40)

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 สำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปี มีส่วนต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย เป็นแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางหรือวิธีการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ แนวทางในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมาย เป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งในเด็กปฐมวัยจุดมุ่งหมายหลักคือ การพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา

2. หลักการ ที่เป็นส่วนที่แสดงถึงหลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยที่สอดคล้องกับแนวคิดและปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

3. จุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งมีจำนวน 12 มาตรฐาน

4. คุณลักษณะตามวัย เป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติ เมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้น ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้สอนต้องรู้และเข้าใจ เพื่อจะได้จัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้ถูกต้องเหมาะสม และพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ

5. ระยะเวลาเรียน เป็นการกำหนดระยะเวลาเรียนที่กำหนดไว้สำหรับสถานศึกษาใช้เป็นเกณฑ์ ซึ่งกำหนดไว้ประมาณ 1-3 ปี การศึกษาโดยประมาณ

6. สาระการเรียนรู้ กำหนดเป็น 2 ส่วน คือ ประสบการณ์สำคัญ และสาระที่ควรเรียนรู้

ประสบการณ์สำคัญ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัสดุ สิ่งของและบุคคลต่างๆ รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อมๆ กัน

สาระที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหาแต่ให้เด็กเกิดการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ โดยให้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญดังกล่าวข้างต้น

7. แนวทางการจัดประสบการณ์ เป็นคำแนะนำแก่ผู้สอนในหลักการและแนวทางการจัดประสบการณ์และกิจกรรมให้แก่เด็ก

8. ขอบข่ายกิจกรรมประจำวัน เป็นกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวัน โดยในแต่ละวันต้องครอบคลุมพัฒนาากล้ามเนื้อใหญ่ – เล็ก พัฒนาอารมณ์ จิตใจ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาสังคมนิสัย พัฒนาการคิด พัฒนาภาษา และส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

9. การประเมินพัฒนาการ เป็นการประเมินพัฒนาการทุกด้าน อย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันในกิจกรรมที่เด็กทำตามปกติ

10. การจัดหลักสูตรสถานศึกษา เป็นคำแนะนำเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

11. การจัดการศึกษาปฐมวัย (เด็กอายุ 3- 5ปี) สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เป็นคำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส เด็กที่มีความสามารถพิเศษ

12. การเชื่อมต่อของการศึกษาระดับปฐมวัยกับระดับประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นการแนะนำเกี่ยวกับบทบาทของบุคลากรทุกฝ่ายในการสร้างรอยเชื่อมต่อ โดยเฉพาะระหว่างหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ในช่วงอายุ 3-5 ปี กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1)

2. การจัดประสบการณ์

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทของสังคมวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อสังคมและตนเอง

2.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์

ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายและความสำคัญของการศึกษาปฐมวัยไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 35) ได้ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ไว้ว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงเกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรมรวมทั้งเกิดพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536, หน้า 58 อ้างถึงใน วิภาดา ทองรอด, 2555, หน้า 47) ได้กล่าวถึงการจัดประสบการณ์ไว้ว่า การจัดประสบการณ์ หมายถึง การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้กับเด็กปฐมวัยโดยให้ได้รับประสบการณ์ตรงจากการเล่น การลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี และเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมุ่งให้อ่านเขียนแต่เป็นการปูพื้นฐานหรือพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้

ราตี ทองสวัสดิ์ (2543, หน้า 2 อ้างถึงใน วิภาดา ทองรอด, 2555, หน้า 47) ได้ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ไว้ว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในห้องเรียนให้แก่เด็กปฐมวัย โดยให้ได้รับประสบการณ์ตรงจากการเล่น การลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี และเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

วิภาดา ทองรอด (2555, หน้า 48) ได้ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ไว้ว่า หมายถึง การนำกิจกรรมที่สอดคล้องกับพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมา让孩子ได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงอย่างหลากหลาย โดยให้เด็กมีอิสระในการเลือกและลงมือปฏิบัติ ทำให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์เด็กปฐมวัยมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงพัฒนาการ ความสนใจสภาพแวดล้อมของเด็กเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่าการจัดประสบการณ์ คือ การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย 让孩子ได้เล่นและเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้เด็กเกิดประสบการณ์ตรงและเป็นพื้นฐานและทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้

2.2 หลักการจัดประสบการณ์

หลักการจัดประสบการณ์นับเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ที่นำมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งหลักการจัดประสบการณ์ที่ดีมีประสิทธิภาพย่อมสามารถทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เร็ว ดังที่นักวิชาการด้านการศึกษาได้ทำการศึกษา และให้ข้อเสนอแนะหลักในการจัดประสบการณ์ ดังนี้

เยาวยา เตชะคุปต์และคณะ (2550, หน้า 118) ได้กล่าวถึงหลักในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยไว้ว่า ควรให้สอดคล้องกับพัฒนาการ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสิ่งที่เรียน และควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ มีความหมายต่อตัวผู้เรียน กล่าวคือ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนและใช้ได้ในชีวิตประจำวัน กิจกรรมที่นำมาใช้ในการจัดประสบการณ์ควรมีวิธีการใช้แรงจูงใจ เร้าความสนใจของผู้เรียนไม่ซ้ำซาก ควรให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานเน้นการปฏิบัติและการได้ร่วมกิจกรรมมากที่สุด และควรหาแนวทางการประเมินให้เหมาะสม

จรัส บัวศรี (2542, หน้า 244-245 อ้างถึงใน วิภาดา ทองรอด 2555, หน้า 48 - 49) ได้กล่าวถึง หลักการจัดประสบการณ์ไว้ดังนี้

1. ต้องมีความต่อเนื่อง (Continuity) หลักนี้หมายความว่า ประสบการณ์ที่จัดให้มันต้องต่อเนื่องกับประสบการณ์เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่ ผู้สอนจะต้องตรวจสอบดูก่อนว่าผู้เรียนได้เรียนอะไรมาแล้วมากน้อยเพียงใด
2. ต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน (Sequence) ความหมายของหลักการนี้คือ การที่ต้องจัดประสบการณ์โดยเริ่มต้นจากง่าย ๆ ไปสู่ที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ทั้งนี้หมายความว่าทั้งในแง่ของการใช้ความคิด การใช้เหตุผล การจำ ตลอดจนการใช้ทักษะต่างๆ มีตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายหลายเรื่อง เช่น การหัดพ้อนรำ ผู้สอนจะให้หัดทำง่าย ๆ ก่อนต่อมาจึงให้รำท่าที่ยากขึ้น ตามลำดับ

3. ต้องมีลักษณะบูรณาการ (Integration) ตามหลักนี้อาจมองได้ 2 แง่ กล่าวคือ ให้ประสบการณ์นั้นสร้างบูรณาการในตัวผู้เรียน คือ เป็นประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการที่สมบูรณ์สมดุลภายในตัวประการหนึ่ง และให้ประสบการณ์นั้นสร้างบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ อันจะช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นภาพรวมของสิ่งที่เรียน

4. ต้องส่งเสริมและไม่บั่นทอนพัฒนาการเดิม (Promotion)

การเรียนรู้อาจลดประสิทธิภาพลงได้ ถ้าประสบการณ์ใหม่ที่จัดให้บั่นทอนสิ่งที่มีอยู่เดิม เช่น ทำให้มีทัศนคติหรือแนวความคิดที่ดีอยู่แล้วต้องสั่นคลอน หรือทำให้ทักษะเดิมได้รับความกระทบกระเทือน

สูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 35 อ้างถึงใน วิไลลักษณ์ เปร็ดแก้ว, 2557, หน้า 24-25) ได้ระบุหลักการจัดประสบการณ์เด็กปฐมวัยไว้ว่า การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมีหลักการ ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมพัฒนาด้านร่างกาย หมายถึง เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสดูแลสุขภาพและสุขอนามัย รักษาความปลอดภัยพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก
2. การจัดกิจกรรมพัฒนาด้านอารมณ์และจิตใจ หมายถึง เป็นการสนับสนุนให้เด็กแสดงออกทางอารมณ์ และความรู้สึกที่เหมาะสมกับวัย มีความสุข ร่าเริงแจ่มใส ได้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สุขทริยภาพ ความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และความเชื่อมั่นต่อตนเองขณะปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ
3. การจัดกิจกรรมพัฒนาด้านสังคม หมายถึง เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัวจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การเล่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ
4. การจัดกิจกรรมพัฒนาด้านสติปัญญา หมายถึง การสนับสนุนให้เด็กได้รับรู้เรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า ผ่านการคิด การใช้ภาษา การสังเกต การจำแนก และเปรียบเทียบจำนวน มิติสัมพันธ์ และเวลานนทียา น้อยจันทร์ (2548, หน้า 131) ได้เสนอหลักการจัดประสบการณ์ที่ควรยึดถือ ดังนี้

1. ยึดเด็กเป็นหลัก แนวการจัดประสบการณ์ควรเน้นเรื่อง que เด็กสนใจ และใกล้ตัวเด็ก เช่น สัตว์เลี้ยงของเรา บ้านของเรา โรงเรียนของเรา เป็นต้น นอกจากนี้การจัดกิจกรรมให้บรรลุตามแนวการจัดประสบการณ์ควรเปิดโอกาสให้เด็กเลือกทำกิจกรรมตามความสนใจของเด็กซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเดี่ยวหรือกิจกรรมกลุ่มก็ได้

2. สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก ในแต่ละห้องเรียนนั้นมีเด็กหลายคนซึ่งอาจจะมีความสามารถไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นควรจัดกิจกรรมที่มีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยเด็ก ครูควรจัดกิจกรรมที่เปิดกว้าง เช่น การเล่นเกมบล็อก วาดภาพ เป็นต้น เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมตามความสามารถของตนเองและต้องมีเวลาที่เด็กต้องการ

จากที่กล่าวมา หลักการจัดประสบการณ์สามารถสรุปได้ว่า ต้องยึดเด็กเป็นสำคัญ โดยต้องสอดคล้องกับพัฒนาการ ความสนใจ ความต้องการของเด็ก ควรมีการจัดกิจกรรมให้พัฒนาการตามวัยทั้ง 4 ด้าน โดยการจัดประสบการณ์ต้องมีความต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนที่ง่ายไปหายาก มีลักษณะกิจกรรมแบบบูรณาการ และต้องเป็นแนวทางที่ส่งเสริม ไม่บั่นทอนพัฒนาการเดิมของเด็ก

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.1 การกำหนดหลักการจัดและขอบข่ายกิจกรรม

ตามคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 53-55) ได้กำหนดหลักการจัดและขอบข่ายกิจกรรมไว้ดังนี้

1. หลักการจัดกิจกรรม ดังนี้

- 1.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยเด็กในแต่ละวัน
- 1.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที
- 1.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุมการเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40 - 60 นาทีที่กลุ่มเนื้อใหญ่และกลุ่มเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป
2. ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวัน ต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้

2.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนา

ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่างๆ จึงควรจัด กิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

2.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนา

ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับช้อนส้อม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

2.3 การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัดเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาส ตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

2.4 การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี

แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อน นอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นปฏิบัติตามกฎกติกา ข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

2.5 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิด

รวบยอด สังเกต จำแนกเปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทดลอง ศึกษานอกสถานที่ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

2.6 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสาร

ถ่ายทอดความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน และบุคลลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

2.7 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กเล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่างๆ เช่น แอ่งไม้ รูปทรงต่างๆ ฯลฯ

3. กิจกรรมการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 57 – 66)

กิจกรรมการเรียนรู้ คือ การจัดกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม เพื่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายตามจังหวะอย่างอิสระ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง เครื่องเคาะจังหวะ และอุปกรณ์อื่นๆ ประกอบการเคลื่อนไหว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ รู้จังหวะและความคุมการเคลื่อนไหวของตนเองได้

จุดประสงค์

1. พัฒนาอวัยวะทุกส่วนของร่างกายให้ได้เคลื่อนไหวอย่างสัมพันธ์กัน
2. ให้เด็กได้ผ่อนคลายความตึงเครียด
3. ให้เด็กได้รับประสบการณ์ ความสนุกสนาน รื่นเริง โดยผ่านกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่หลากหลาย
4. สนองความต้องการตามธรรมชาติ ความสนใจ และความพอใจของเด็ก
5. ให้เด็กเกิดความซาบซึ้งและมีสุนทรียภาพ ในการเคลื่อนไหวอย่างเสรีตามจังหวะ รวมทั้งเกิดทักษะ ในการฟังดนตรีหรือจังหวะต่างๆ
6. พัฒนาทักษะด้านสังคม การปรับตัว และความร่วมมือในกลุ่ม

7. ให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และให้เด็ก
ได้มีโอกาสแสดงออกอย่างสร้างสรรค์
- ตามได้
8. พัฒนาภาษา ฟังคำสั่งข้อตกลง และปฏิบัติ
- ตามได้
9. ฝึกการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี
- วัสดุอุปกรณ์
1. เครื่องประกอบจังหวะเช่น รำมะนาว กลอง
กรับ ฉิ่ง ฯลฯ
2. แถบบันทึกเสียงเพลง เครื่องเล่นเทป
3. อุปกรณ์ประกอบการเคลื่อนไหว เช่น ห่วงยาง
แถบผ้า ฯลฯ
- กิจกรรม
1. ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจอง
และเคลื่อนไหวตามบทเพลง คำกลอน คำคล้องจอง
2. เคลื่อนไหวพื้นฐาน โดยแบ่ง 2 ประเภท คือ
เคลื่อนไหวอยู่กับที่ และเคลื่อนไหวเคลื่อนที่
3. เล่นเครื่องเล่นดนตรีง่ายๆ ประเภทเคาะ เช่น
กรับ รำมะนา กลอง ฯลฯ และเคลื่อนไหวประกอบ
4. การฝึกจังหวะโดยการมีส่วนร่วมต่างๆ
ของร่างกาย การทำจังหวะด้วยการเปล่งเสียง
5. ให้เด็กเคลื่อนไหวตามความคิดสร้างสรรค์
โดยใช้อุปกรณ์ประกอบการเคลื่อนไหวเช่น ห่วง แถบผ้า ฯลฯ
- ข้อเสนอแนะ
1. สร้างบรรยากาศให้เด็กเกิดความรู้สึก
เพลิดเพลิน สนุกสนาน และมีความเป็นกันเอง
2. ควรเริ่มกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระ
และมีวิธีการที่ไม่ยุ่งยากยากมากนัก
3. ควรให้เด็กแสดงออกด้วยตนเองอย่าอิสระ
และไม่ควรบังคับ ถ้าเด็กไม่ยอมเข้ากิจกรรมควรให้เวลาและให้โอกาสจนกว่าเด็กสนใจ
เข้าร่วมกิจกรรม

2. กิจกรรมเสริมประสบการณ์/กิจกรรมในวงกลม

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่

จุดประสงค์

1. เพื่อให้เด็กเข้าใจเนื้อหา และเรื่องราวแผนการจัดประสบการณ์
2. ส่งเสริมการใช้ภาษาในการฟัง พูด และการถ่ายทอดเรื่องราว
3. ฝึกความมีระเบียบวินัย มารยาทในการฟัง พูด และลักษณะนิสัยที่ดี
4. กล้าแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

กิจกรรม

1. การสนทนา อภิปราย เป็นงานส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น
2. การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่างๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เน้นการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม
3. การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ตามขั้นตอน
4. การทดลอง/ปฏิบัติ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงเพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการเปลี่ยนแปลง ฝึกการสังเกต การคิดแก้ปัญหา
5. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง ด้วยการพาเด็กไปทัศนศึกษาสิ่งต่างๆ รอบตัว
6. การเล่นบทบาทสมมติ เป็นการให้เด็กเล่นสมมุติตนเองเป็นตัวละครต่างๆ ตามเนื้อเรื่อง
7. การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออกเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรยึดหลักการจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงและมีโอกาสค้นพบด้วยตนเองให้มากที่สุด
2. ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมควรใช้คำถามปลายเปิดที่ชวนให้เด็กคิด
3. ช่วงระยะเวลาที่จัดกิจกรรมสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความสนใจของเด็กและความเหมาะสมของกิจกรรมนั้นๆ

3. กิจกรรมสร้างสรรค์

กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็ก

ได้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึกความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การแกะ ตัด ปะ การพิมพ์ภาพ หรือวิธีอื่นๆ ที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ
  2. ให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ผ่อนคลายความเครียด
  3. ส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อมือ และพัฒนาประสาทสัมผัสขั้นระหว่างมือกับตา
  4. ส่งเสริมการปรับตัวในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
  5. ส่งเสริมคุณธรรมในด้านความอดทน การรอคอย ความรับผิดชอบ และความมีวินัยในตนเอง
  6. ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา
  7. ฝึกทักษะการสังเกต การคิดและการแก้ปัญหา
- กิจกรรม
1. จัดโต๊ะและวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม โดยให้เด็กรับผิดชอบช่วยจัดอุปกรณ์
  2. สร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมให้มีความสดชื่นแจ่มใส

สนใจของตน

ทำกิจกรรม

ในการทำกิจกรรม

เครื่องมือใช้ และนำเสนอผลงานของตน

3. ให้เด็กเลือกทำกิจกรรมอย่างอิสระตามความ

4. สร้างข้อตกลงในการเปลี่ยนหมุนเวียน

5. แนะนำอุปกรณ์วิธีใช้และคอยดูแลให้คำปรึกษา

6. เมื่อทำงานเสร็จต้องให้เด็กเก็บวัสดุ เครื่องมือ

ข้อเสนอแนะ

วัสดุท้องถิ่นมาใช้ก่อนเป็นอันดับแรก

ที่ถูกต้องพร้อมทั้งสาธิตให้ดู

เป็นรายบุคคลเพื่อเป็นข้อมูลสังเกตพัฒนาการของเด็ก

อย่างเดียวยุติเวลาควรกระตุ้นเร้าและจูงใจให้เด็กเปลี่ยนทำกิจกรรมอื่นบ้าง

4. กิจกรรมเสรี/การเล่นตามมุม

กิจกรรมเสรีเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามศูนย์การเรียนรู้ ที่จัดไว้ ภายในศูนย์เด็กเล็กเช่น ศูนย์บล็อก ศูนย์หนังสือ ศูนย์ร้านค้า ศูนย์บ้าน เป็นต้น ศูนย์ต่างๆ เหล่านี้เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรี ตามความสนใจและความต้องการของเด็กทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มย่อย

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมพัฒนาการกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา

2. ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ

3. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นรู้จัก รอคอยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

4. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิดวางแผนและตัดสินใจ

ในการทำกิจกรรม

5. ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา

กิจกรรม

1. แนะนำศูนย์เรียนรู้ใหม่ให้เด็กรู้จักและเสนอแนะวิธีใช้เล่นเครื่องเล่นบางชนิดเช่นแว่นขยายเครื่องชั่ง ฯลฯ
2. สร้างข้อตกลงในการเล่นร่วมกัน
3. เปิดโอกาสให้เด็กคิดวางแผนตัดสินใจเลือกเล่นอย่างอิสระโดยมีครูคอยสังเกตพฤติกรรมการเล่นพร้อมทั้งให้คำชี้แนะ และช่วยเหลือเด็กในการเล่น

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดกิจกรรมควรให้เด็กเลือกทำกิจกรรมอย่างอิสระโดยเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างน้อย 1 – 2 อย่างในแต่ละวัน
  2. ขณะเด็กเล่นควรสังเกตพฤติกรรมของเด็กและดูแลอย่างใกล้ชิด
  3. หากศูนย์ใดมีเด็กมากเกินไปควรให้เด็กมีโอกาสคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง
  4. สื่อเครื่องเล่นในแต่ละศูนย์ ควรสับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมเป็นระยะเพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย
5. กิจกรรมกลางแจ้ง
- กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเพื่อออกกำลังกายเคลื่อนไหวร่างกาย และแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก กิจกรรมกลางแจ้งที่ควรจัดให้เด็กได้เล่นเช่น

1. การเล่นเครื่องเล่นสนาม
2. การเล่นทราย
3. การเล่นน้ำ
4. การเล่นสมมติในบ้านจำลอง
5. การเล่นในศูนย์ช่างไม้

6. การเล่นกันอุปกรณ์กีฬา

7. การเล่นเกมการละเล่น

จุดประสงค์

1. พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก

และการประสานสัมพันธ์ของอวัยวะต่างๆ

2. ส่งเสริมให้ร่างกายแข็งแรงสุขภาพดี

3. ส่งเสริมให้เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลาย

ความเครียด

4. รู้จักปรับตัว เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น

5. เรียนรู้การระวังรักษาความปลอดภัย

ทั้งตนเองและผู้อื่น

6. รู้จักการตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

กิจกรรม

1. เด็กและครูร่วมสร้างข้อตกลง กติกา

ในการเล่น

2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเล่น

ให้พร้อม

3. การสาธิตการเล่นสนามบางชนิด

4. ให้เด็กเลือกเล่นอิสระตามความสนใจ

5. ขณะเด็กเล่นครูต้องคอยดูแลความ

ปลอดภัยและสังเกตพฤติกรรมการเล่น

6. เมื่อหมดเวลาให้เด็กช่วยเก็บของเข้าที่

และทำความสะอาดร่างกาย

ข้อเสนอแนะ

1. หมั่นตรวจเครื่องเล่นสนาม และอุปกรณ์

ต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัยและใช้การได้อยู่เสมอ

2. ให้โอกาสเด็กเลือกเล่นกลางแจ้งอย่างอิสระ

ทุกวัน

3. ขณะเด็กเล่นครูต้องดูแลอย่าใกล้ชิด

4. หลังเลิกกิจกรรม ควรให้เด็กได้พักผ่อน

หรือนั่งพัก

6. กิจกรรมเกมการศึกษา

เกมการศึกษา เป็นเกมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ สามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกต คิดหาเหตุผลและเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิรูปรางจำนวน ฯลฯ

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมการสังเกตเปรียบเทียบ
2. ส่งเสริมการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับ
3. ส่งเสริมการคิดหาเหตุผล และตัดสินใจ
4. ปลูกฝังให้มีคุณธรรมต่างๆ เช่น ความ

ดวงตา

แก้ปัญหา

รับผิดชอบ การแข่งขัน ฯลฯ

กิจกรรม

อธิบายวิธีการเล่นเกมให้เด็กทราบ

รายบุคคลตามความเหมาะสม

เก็บให้เรียบร้อย

1. ในกรณีที่เล่นเกมใหม่ครูควรแนะนำหรือสาธิต
2. ให้เด็กหมุนเวียนเข้ามาเล่นเป็นกลุ่มหรือ
3. ขณะเด็กเล่นเกมมีหน้าที่เพียงแนะนำ
4. เมื่อเล่นเกมแต่ละชุดเสร็จแล้วควรฝึกให้เด็ก

ตัวอย่างเกมการศึกษา

1. เกมจับคู่
  - จับคู่รูปร่างที่เหมือนกัน
  - จับคู่ภาพเงา
  - จับคู่ภาพสัมพันธ์
  - จับคู่ภาพชิ้นส่วนที่หายไป
  - จับคู่ภาพกับโครงร่าง ฯลฯ

2. เกมภาพตัดต่อ (ที่สัมพันธ์กับหน่วยการเรียนรู้)
3. เกมจัดหมวดหมู่
4. เกมโดมิโน
5. เกมเรียงลำดับ

ข้อเสนอแนะ

1. การเล่นเกมการศึกษาในระยะแรกควรเริ่มใช้ของจริง
2. การเล่นเกมในแต่ละวันอาจให้เล่นทั้งเกมชุดใหม่และชุดเก่า
3. อาจให้เด็กหมุนเวียนเล่นเกมตามความเหมาะสม
4. การเล่นเกมเมื่อเลิกแล้วควรจัดเก็บรวมไว้เป็นชุดๆ

สรุปได้ว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาตามวัย และความสามารถของเด็กโดยการใช้กิจกรรม 6 กิจกรรมหลัก ประกอบด้วย 1) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 2) กิจกรรมเสริมประสบการณ์/กิจกรรมวงกลม 3) กิจกรรมสร้างสรรค์ 4) กิจกรรมเสรี/การเล่นตามมุม 5) กิจกรรมกลางแจ้ง 6) กิจกรรมเกมการศึกษา

4. แนวทางการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

4.1 จุดประสงค์

การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ตามคู่มือหลักสูตร การศึกษาประถมวัย พุทธศักราช 2546 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 67 – 70) การสอนในระดับปฐมวัยนั้น ไม่สอนเป็นรายวิชา แต่จะจัดในรูปแบบ กิจกรรมบูรณาการ ให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่น ดังนั้นผู้สอนจำเป็นต้องวางแผนการจัด ประสบการณ์และรู้หลักการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้สอนวางแผนล่วงหน้าในการจัดกิจกรรมร่วมกับเด็ก ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

2. เพื่อให้ผู้สอนนำแผนการจัดประสบการณ์ไปใช้ในการจัดกิจกรรมประจำวันให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

4.2 การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรผู้สอนควรดำเนินการตามขั้นตอน ต่อไปนี้

4.2.1 ศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546

และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้สอนควรจะศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยอย่างละเอียดจนเกิดความเข้าใจว่าจะพัฒนาเด็กอย่างไร เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนด นอกจากนี้ควรศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เพื่อให้มีความเข้าใจยิ่งขึ้น เช่นคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย คู่มือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ตัวอย่างแผนการจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัย

4.2.2 วิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา ความสัมพันธ์มาตรฐาน

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้สภาพที่พึงประสงค์ของเด็ก 3 – 5 ปี ผู้สอนต้องวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้สภาพที่พึงประสงค์ของเด็ก 3 – 5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาสาระการเรียนรู้

4.2.3 วิเคราะห์สาระการเรียนรู้ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตร

สถานศึกษา ในส่วนที่เป็นสาระการเรียนรู้โดยผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ และเลือกนำมากำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์

4.2.4 กำหนดรูปแบบการจัดประสบการณ์ เป็นขั้นตอนที่ผู้สอน

ต้องกำหนดรูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยซึ่งมีหลากหลาย รวมทั้งศึกษาแนวคิดจากนวัตกรรมที่ผู้สอนต้องการใช้สอดแทรกในการจัดประสบการณ์ สำหรับรูปแบบที่นิยมใช้จัดประสบการณ์ระดับปฐมวัยคือ หน่วยการจัดประสบการณ์รายสัปดาห์ บางสัปดาห์อาจใช้หน่วยตามความสนใจของเด็ก โดยพิจารณาข้อมูลหลักสูตรสถานศึกษา ตัวเด็ก สภาพแวดล้อมสังคม วัฒนธรรมประกอบ ทั้งนี้สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม สำหรับการจัดประสบการณ์แบบหน่วย ผู้สอนต้องกำหนดหัวเรื่อง โดยใช้เป็น

วิธีที่ 1 เด็กเป็นผู้กำหนด

วิธีนี้ผู้สอนจะเปิดโอกาสให้เด็กเป็นผู้กำหนดหัวเรื่องได้ ซึ่งหัวข้อเกิดจากความสนใจของเด็กและผู้เลี้ยงดูเด็กเปิดโอกาสให้เด็กเป็นผู้กำหนดหัวข้อเนื้อหาได้เอง เช่น ขณะที่เด็กๆ เดินผ่านแปลงดอกไม้ เด็กๆ แสดงความสนใจผีเสื้อที่กำลัง

เกาะตกไม้ และแสดงความต้องการที่จะเรียนรู้เรื่องผีเสื้อ ผู้เลี้ยงดูเด็กจึงนำหัวข้อเรื่องผีเสื้อ ซึ่งเป็นหัวข้อที่เด็กกำหนดมาจัดประสบการณ์แกนกลางในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก การกำหนดหัวข้อเรื่องสามารถทำได้ 3 วิธี คือ

วิธีที่ 2 ผู้สอนและเด็กร่วมกัน

วิธีนี้เป็นวิธีที่กำหนดร่วมกันระหว่างผู้สอนกับเด็กโดยหัวข้อเกิดจากความสนใจร่วมกันระหว่างผู้เลี้ยงดูเด็กกับเด็ก แล้วนำมากำหนดเป็นหัวข้อในการจัดประสบการณ์ เช่น ขณะที่เด็กเข้ามุมหนังสือ เด็กหยิบหนังสือเรื่องผีเสื้อมาอ่าน และนำมาสนทนากับผู้เลี้ยงดูเด็กเกี่ยวกับเรื่องผีเสื้อ ผู้เลี้ยงดูเด็กและเด็กจึงตัดสินใจร่วมกันว่า จะนำหัวข้อเรื่องผีเสื้อที่กำหนดร่วมกันมาเป็นหัวข้อในการจัดประสบการณ์

วิธีที่ 3 ผู้สอนเป็นผู้กำหนด

วิธีนี้ผู้สอนจะเป็นผู้วางแผนกำหนดหน่วยการจัดประสบการณ์ และสาระการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยไว้ล่วงหน้า เช่น ในช่วงที่ดอกไม้กำลังบาน มีผีเสื้อจำนวนมากบินอยู่ในบริเวณโรงเรียน ผู้เลี้ยงดูเด็กเห็นว่าผีเสื้อจำนวนมากและเด็กๆ ให้ความสนใจผู้เลี้ยงดูเด็กจึงกำหนดหัวข้อเรื่องผีเสื้อแล้วนำมาจัดประสบการณ์

การกำหนดหัวข้อเรื่องหน่วยการจัดประสบการณ์ ควรมี

ลักษณะดังนี้

1. เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของเด็ก
2. ตรงตามความต้องการและความสนใจของเด็ก
3. สอดคล้องกับสภาพและการดำเนินชีวิต
4. ผนวกคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปด้วย

อย่างผสมกลมกลืน

4.2.5 เขียนแผนการจัดประสบการณ์ ผู้สอนควรพิจารณา

เขียนแผนการจัดประสบการณ์ที่นำไปใช้จริงและเกิดประโยชน์ต่อเด็กปฐมวัยที่ผู้สอนรับผิดชอบทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยดังนี้

1. นำหน่วยการจัดประสบการณ์มากำหนดรายละเอียดสาระที่ควรเรียนรู้ โดยผู้สอนกำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้ ให้เข้ากับหัวข้อเรื่องหน่วยการจัดประสบการณ์สาระการเรียนรู้ประกอบด้วย ประสบการณ์สำคัญและสาระที่ควรเรียนรู้ ซึ่งสาระที่เรียนรู้ในหลักสูตรนั้นเป็นสาระที่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาให้ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถยืดหยุ่นได้โดยง่ายสะดวกต่อการปรับให้เหมาะสมกับความสนใจและสิ่งแวดล้อมในชีวิตของเด็ก

2. สังเกตหรือระดมความคิดจากเด็ก ผู้สอนอาจสนทนากับเด็ก เพื่อจะได้ทราบว่าเด็กมีประสบการณ์เดิมในหัวเรื่องนั้นมากน้อยเพียงใด เด็กอยากทราบอะไรเพิ่มเติม และผู้สอนควรตรวจสอบหลักสูตร เพื่อเพิ่มเติมสิ่งที่เด็กควรเรียนรู้ในหน่วย หัวเรื่องนั้นๆ

3. เขียนแผนการจัดประสบการณ์เมื่อได้ขอบข่ายสาระที่เด็ก ต้องการรู้และสาระที่ผู้สอนคิดว่าเด็กควรรู้เพิ่มและผู้สอนต้องเขียนแผนการจัด ประสบการณ์ โดยคำนึงถึงมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ ของเด็กแต่ละกลุ่มอายุที่ผู้สอนรับผิดชอบ ประสบการณ์สำคัญที่คิดว่าจะเกิด สื่อ กิจกรรม สื่อ กิจกรรม และการประเมินผล สำหรับรูปแบบการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ ผู้สอน สามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์ไว้ล่วงหน้า และเขียนแผนการจัดประสบการณ์ แบบหน่วย ซึ่งผู้สอนนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยและสถานศึกษา ของตนเองได้

ทิศนา แคมมณี (2546, หน้า 37) ก็ได้กำหนดขั้นตอนการจัดทำ แผนการสอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร จะทำให้ ผู้เขียนแผนการสอนมองเห็นแนวทางการเขียนแผนการสอนได้ตรงตามที่หลักสูตรกำหนด

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์หลักสูตร จะช่วยให้ทราบว่าหลักสูตร มีจุดประสงค์อะไร มีเนื้อหา กิจกรรมอะไร มีเวลาเท่าใด การจัดการผลเป็นอย่างไร เมื่อเข้าใจแล้วจึงนำไปวางแผน

ขั้นที่ 3 การจัดทำหนดการสอน เป็นการวางแผนแบบกว้าง โดยนำ รายละเอียดที่ได้จากการวิเคราะห์คำอธิบายในหลักสูตรแยกย่อยเนื้อหา จุดประสงค์ กิจกรรม และกำหนดคาบเวลาการสอน

ขั้นที่ 4 การเขียนแผนการสอน จะต้องเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ เป็นการเตรียมการสอนที่หลอมรวมเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ตั้งแต่ 2 กลุ่ม ประสบการณ์ขึ้นไปเข้าด้วยกัน ซึ่งอาจใช้กลุ่มประสบการณ์เป็นแกนก็ได้ และในการกำหนด กิจกรรมต้องสนองความแตกต่างของผู้เรียนด้วย

5. การประเมินพัฒนาการ

คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 84 – 96) กำหนดหลักการประเมินพัฒนาการ และแนวทางประเมินพัฒนาการดังนี้

5.1 หลักการประเมินพัฒนาการของเด็ก

หลักการประเมินพัฒนาการของเด็กตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 มีดังนี้

1. ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก
2. ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี
3. สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับกิจกรรมประจำวัน
4. ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนเลือกใช้เครื่องมือและจัดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
5. ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะสมกับเด็ก รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายๆ ด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบ

5.2 แนวทางการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยตามสภาพจริง

การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยตามสภาพจริงมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. ใช้เครื่องมือประเมินที่เหมาะสมกับพัฒนาการและธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย กล่าวคือ ครูต้องศึกษาพัฒนาการทุกด้านของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพื่อกำหนดตัวบ่งชี้ในเครื่องมือการประเมิน การที่ครูรู้พัฒนาการและเข้าใจจุดหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจนและเหมาะสมจะทำให้ครูสามารถประเมินพัฒนาการและผลการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริงได้
2. ใช้เครื่องมือในการประเมินที่หลากหลาย การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยควรเป็นการประเมินแบบไม่เป็นทางการ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินที่เหมาะสมคือ การสังเกตหรือการสนทนากับเด็ก แล้วบันทึกอย่างเป็นระบบ วิธีการบันทึกอาจใช้วิธีการสำรวจรายการ การจัดบันทึก

พฤติกรรม มาตราส่วนประเมินค่า อาจใช้วิธีการบันทึกวีดิทัศน์ บันทึกเสียงเก็บตัวอย่างงาน หรือใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ทั้งนี้ ครูควรเรียนรู้วิธีใช้เครื่องมือในแต่ละประเภท และเลือกใช้เครื่องประเมินที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถสะท้อนการเรียนรู้ของเด็ก อย่างแท้จริง

3. บูรณาการการสอนกับการประเมิน การประเมินถือเป็น ส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์ การประเมินอย่างต่อเนื่องทำให้ครูทราบพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก เข้าใจเด็ก และรู้ว่าจะพัฒนาเด็กอย่างไรต่อไป งานที่สำคัญของครู ในส่วนนี้ คือ ครูต้องทบทวนว่าจะประเมินพัฒนาการตามรายการใด เลือกใช้เครื่องมือ ประเมินชนิดใด ประเมินในช่วงเวลาใดในกิจกรรมประจำวันที่เกิดขึ้น การวางแผนการ ประเมินที่เหมาะสมและยืดหยุ่นได้จะช่วยให้ครูสามารถจัดประสบการณ์โดยทำการ ประเมินควบคู่กันไปได้อย่างราบรื่น

4. เน้นที่ความก้าวหน้าของเด็ก ในการประเมินพัฒนาการ และการเรียนรู้ ครูควรบันทึกสิ่งที่เด็กสามารถทำได้ เพื่อเป็นการประเมินความก้าวหน้า ของเด็ก ไม่ควรมุ่งสังเกตสิ่งที่เด็กยังไม่สามารถทำได้ การทราบสิ่งที่เด็กทำได้จะช่วยให้ครู สามารถแนะนำ สนับสนุนให้เด็กก้าวไปสู่พัฒนาการในขั้นที่สูงขึ้นได้ การเน้นที่ ความก้าวหน้าของเด็กนี้ถือเป็นการวินิจฉัยและช่วยแก้ปัญหาให้แก่เด็กได้เป็นอย่างดี

5. ให้ความสนใจทั้งกระบวนการและผลผลิต ขณะที่เด็กร่วม กิจกรรมครูควรให้ความสนใจกับกระบวนการในการเรียนรู้ของเด็ก เช่น ขณะที่เด็กกำลัง ลงชื่อมาโรงเรียน เมื่อครูสังเกตกระบวนการทำงานของเด็ก จะพบว่าเด็กบางคนใช้วิธี คัดลอกชื่อของตนโดยมองจากชื่อที่ปักที่เสื้อ ทำให้ผลงานการเขียนมีลักษณะกลับหัว บางคนอาจเขียนได้อย่างคล่องแคล่วจากความจำของตนเองโดยที่ผลผลิตมีลักษณะ ใกล้เคียงกับคนที่เขียนโดยการคัดลอกจากแบบที่ครูเตรียมไว้ หากไม่สังเกตกระบวนการ ย่อมทำให้ครูไม่สามารถให้ความช่วยเหลือเด็กได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามครูควรให้ ความสนใจและควรตรวจสอบทั้งกระบวนการและผลผลิตควบคู่กันไป

6. ประเมินจากบริบทที่หลากหลาย ครูจำเป็นต้องประเมิน พัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กจากบริบทที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่ตรง ตามสภาพจริงของเด็ก การด่วนสรุปจากบริบทใดบริบทหนึ่งอาจทำให้ไม่ได้ผลการประเมิน ที่แท้จริง เนื่องจากเด็กอาจจะทำกิจกรรมในบริบทหนึ่งได้ดีกว่าอีกบริบทก็ได้

7. ประเมินเด็กเป็นรายบุคคล การประเมินพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก ครูต้องเฝ้าสังเกตเด็กแต่ละคน เพื่อให้รู้จักเด็กเป็นรายบุคคล การประเมินเป็นรายบุคคลนอกจากจะทำให้ครูทราบความก้าวหน้าของเด็กแล้ว ยังช่วยให้ครูทราบความสนใจ ทักษะคิด ความคิด ฯลฯ เกี่ยวกับเด็ก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการวางแผนการช่วยเหลือสนับสนุนเด็กได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย

8. ให้เด็กมีโอกาสประเมินตนเอง เด็กควรได้รับการกระตุ้นให้คิดไตร่ตรองเพื่อประเมินความก้าวหน้าของตนเอง การที่เด็กมีส่วนร่วมในการติดตามความก้าวหน้าของตนเอง จะช่วยให้เด็กภูมิใจ และเกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองต่อไป โดยครูอาจนำแฟ้มสะสมงานของเด็กมาใช้ในการให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง

5.3 วิธีการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยควรเป็นการประเมินอย่างไม่เป็นทางการ โดยวิธีการที่เหมาะสมในการประเมินพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ได้แก่

1. เก็บรวบรวมข้อมูล ครูควรวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลควบคู่กับการจัดประสบการณ์ โดยเป็นการวางแผนล่วงหน้า ทั้งนี้ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมีดังนี้

1.1 การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมหรือคำพูดของเด็ก ครูควรใช้เวลาในการสังเกตและเฝ้าดูเด็ก เพื่อให้ทราบว่าเด็กแต่ละคนมีจุดเด่น ความต้องการ ความสนใจ และต้องการความช่วยเหลือในเรื่องใด ทั้งนี้ ครูต้องกำหนดเวลาแนวทางที่ชัดเจน และจดบันทึกไว้เพื่อนำมาใช้ในวิเคราะห์และสรุป ทั้งนี้ การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมหรือคำพูดของเด็กอาจทำได้

1.2 การสนทนากับเด็ก ครูสามารถใช้การสนทนากับเด็กได้ทั้งแบบรายบุคคลและเป็นกลุ่มอย่างสอดคล้องกับกิจวัตรประจำวัน เพื่อประเมินความสามารถในการแสดงความคิดเห็น พัฒนาการด้านการใช้ภาษา ฯลฯ เช่น เมื่อครูเล่านิทานให้เด็กฟังแล้ว ครูอาจถามคำถามให้เด็กแสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่ฟัง เพื่อให้รู้ความคิดของเด็ก ทั้งนี้ ครูควรจดบันทึกคำพูดของเด็กไว้เพื่อการวิเคราะห์และปรับการจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมต่อไป ในกรณีที่ต้องการสนทนากับเด็กเป็นรายบุคคล ครูควรพูดคุยในสภาวะที่เหมาะสม ไม่ทำให้เด็กเครียดหรือเกิดความวิตกกังวล

1.3 การเก็บตัวอย่างผลงานที่แสดงความก้าวหน้าของเด็ก

เป็นวิธีการที่ครูรวบรวมและจัดระบบตัวอย่างผลงานที่แสดงความก้าวหน้าของเด็ก จากชิ้นงานที่เด็กสร้างขึ้นในกิจวัตรประจำวัน ครูควรกำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการเก็บรวบรวมผลงาน เช่น เก็บตัวอย่างผลงานการตัดกระดาษที่แสดงการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการด้านการตัดกระดาษของเด็กเดือนละ 1 ชิ้นงาน แล้วนำมาจัดรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ เป็นต้น การเก็บสะสมผลงานอย่างต่อเนื่องนี้ ครูต้องประเมินว่าผลงานแต่ละชิ้นแสดงความก้าวหน้าของเด็กอย่างไร ไม่ใช่การนำมาเก็บรวมกันไว้เฉยๆ ครูอาจให้เด็กมีส่วนร่วมในการเลือกและจัดเก็บผลงาน และครูสามารถนำผลงานที่จัดรวบรวมไว้ อย่างเป็นระบบมาใช้ในการสื่อสารกับผู้ปกครองให้รับทราบเกี่ยวกับความก้าวหน้าของเด็กด้วย

วิธีการรวบรวมข้อมูลเพื่อการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กที่ดีที่สุดคือใช้วิธีการที่หลากหลาย ไม่ใช่วิธีใดวิธีหนึ่ง โดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น พ่อแม่หรือครูผู้ช่วยมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลด้วย เพราะวิธีการแต่ละวิธีจะมีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกัน มีความเหมาะสมกับลักษณะของข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยวิธีการที่นำเสนอข้างต้นเป็นวิธีที่ครูต้องฝึกฝนจนมีทักษะในการสังเกตเด็ก พูดคุยกับเด็ก และพ่อแม่อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีความไวต่อสิ่งที่ควรบันทึกหรือเก็บตัวอย่าง หากครูมีทักษะเหล่านี้ก็จะทำให้การประเมินตรงตามสภาพจริงยิ่งขึ้น

2. วิเคราะห์และจัดทำบันทึกข้อมูลของเด็ก ครูควรนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้มาวิเคราะห์ และจัดทำบันทึกข้อมูลของเด็ก ทั้งในลักษณะของบันทึกข้อมูลเด็กรายบุคคล และบันทึกข้อมูลเด็กทั้งชั้นเรียน ดังนี้

2.1 บันทึกข้อมูลเด็กรายบุคคล การทำบันทึกข้อมูลเด็กรายบุคคลจะช่วยให้ครูรู้จักความสามารถที่แท้จริงของเด็ก ทำให้ครูติดตามความก้าวหน้าของเด็กได้อย่างต่อเนื่องอีกทั้งยังช่วยให้ครูประเมินเด็กอย่างครอบคลุมทุกรายการประเมิน ครูที่ทำบันทึกข้อมูลเด็กเป็นรายบุคคลจะสามารถช่วยส่งเสริมความสามารถของเด็ก หรือให้ความช่วยเหลือเด็กได้อย่างเหมาะสม

2.2 บันทึกข้อมูลเด็กทั้งชั้นเรียน การทำบันทึกข้อมูลเด็กทั้งชั้นเรียนช่วยให้ครูรู้ว่าเด็กในห้องเรียนที่รับผิดชอบมีความสามารถหรือมีพัฒนาการในแต่ละด้านเป็นอย่างไร ส่งผลให้ครูสามารถออกแบบการจัดประสบการณ์ได้เหมาะสมกับเด็กในชั้นเรียนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังแสดงให้เห็นความก้าวหน้าของเด็กทั้งชั้นเรียน การสรุปเช่นนี้ควรทำเป็นระยะอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ที่ดีต้องผสมผสานเป็นเนื้อเดียวกันกับการจัดประสบการณ์ การประเมินช่วยให้ครูทราบพัฒนาการของเด็ก เข้าใจเด็ก และรู้ว่าควรทำอย่างไรจึงจะสามารถส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเต็มที่ ครูปฐมวัยจึงควรศึกษาวิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์การประเมินที่เหมาะสมกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย วางแผนการประเมินให้เหมาะสม ใช้ผลการประเมินในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การประเมินจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือที่ช่วยทำให้ครูสามารถจัดประสบการณ์อย่างมีคุณภาพ

6. สื่อและแหล่งการเรียนรู้

คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 74 – 83) ได้กล่าวถึงและจัดประเภทของสื่อ และแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า สื่อการเรียนการสอนเป็นตัวกลางสำคัญในกระบวนการเรียนการสอนมีหน้าที่เป็นตัวนำความต้องการของครูไปสู่ตัวนักเรียนอย่างถูกต้อง และรวดเร็ว เป็นผลให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สอนการสอนได้นำไปใช้ในการสอนตลอด และยังได้รับการพัฒนาไปตามการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้ง นักการศึกษาเรียกชื่อการสอนด้วยชื่อต่างๆ เช่น อุปกรณ์การสอน สื่อทัศนูปกรณ์ เทคโนโลยีการศึกษา สื่อการเรียนการสอน สื่อการศึกษา เป็นต้น

1. ชนิดของสื่อการเรียนการสอนระดับปฐมวัย

สื่อการสอนที่ใช้ในการสอนมีหลายชนิดสำหรับเด็กปฐมวัย อาจกล่าวได้ว่าสิ่งใดก็ตามที่เป็นเครื่องช่วยให้เด็กวัยนี้มีพัฒนาการ นับว่าเป็นสื่อการสอนได้ทั้งสิ้นได้แก่

1.1 ครูเป็นสื่อที่นับได้ว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นผู้ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวต่างๆ ในการเรียนรู้และเป็นสื่อที่จะนำสื่ออื่นๆ ให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน หากปราศจากครู การเรียนการสอนก็จะมีผลต่อเด็กในวัยนี้อย่างแน่นอน

1.2 สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติสื่อชนิดนี้ครูหรือผู้ที่ไม่จำเป็นต้องจัดหาหรือทำขึ้น เพราะมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เพียงแต่ผู้ใช้จะต้องเลือกตามความมุ่งหมาย เช่น การสอนเรื่องวงจรชีวิตกบ ก็ควรเลือกฤดูกาลที่เหมาะสม คือ ฤดูฝน เพื่อจะได้นำสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติมาศึกษาได้ แทนที่จะใช้วิธีวาดภาพไขกบ ลูกอ๊อด และลูกกบ ประกอบคำอธิบาย เป็นต้น

1.3 สื่อที่ต้องจัดทำขึ้นสื่อชนิดนี้มีมากมายหลายชนิด สุดแต่ผู้ที่สนใจจะจัดซื้อ จัดหา หรือจัดทำขึ้น ได้แก่ ของจำลอง ภาพถ่าย ภาพวาด เกม วีดิทัศน์ ฯลฯ นอกเหนือจากนี้ สื่อดังกล่าวอาจแบ่งออกตามลักษณะของการใช้ได้เป็น 3 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 สื่อการสอนประเภทวัสดุ เช่น ภาพเปลือกหอย

ฯลฯ

ประเภทที่ 2 สื่อการสอนประเภทอุปกรณ์ เช่น วิทยุ เครื่องเล่นวีดีโอ เครื่องรับโทรทัศน์ ฯลฯ

ประเภทที่ 3 สื่อการสอนประเภทวิธีการ กระบวนการ จัดกิจกรรม เช่น การสาธิต การทดลอง เกม บทบาทสมมติ ฯลฯ

2. หลักการของนวัตกรรมการศึกษาปฐมวัย

1. นิทานเป็นสิ่งที่เด็กเข้าถึงได้ง่าย การนิทานมาเป็นสื่อหลักในการจัดประสบการณ์ช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ง่ายยิ่งขึ้น
  2. การจัดการเรียนรู้ควรตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติของเด็กในการค้นหาความหมาย
  3. การจัดการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้เด็กกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน
  4. การจัดการเรียนรู้ต้องให้ความสำคัญกับบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก
  5. เด็กเรียนรู้ได้ดีผ่านกิจกรรมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
3. วัตถุประสงค์ของนวัตกรรมการ
1. เพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้แก่เด็ก
  2. เพื่อส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีประสบการณ์ทางภาษาที่ครอบคลุมทั้งทางด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนอย่างมีความหมาย
  3. เพื่อส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเหมาะสมกับวัย
  4. วิธีการนำนวัตกรรมไปใช้ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
- ห้องเรียนที่จะจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานควรมีการจัดวางวรรณกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย

จำนวน 8-10 เท่าของจำนวนเด็ก มีการปรับเปลี่ยนหนังสือที่จัดแสดงตามหน่วยการเรียนรู้ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ครูต้องมีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องจากการอ่านที่สัมพันธ์กับหน่วยการเรียนรู้จัดเวลาให้เด็กมีโอกาสเลือกอ่านอย่างอิสระตามโอกาสสิ่งที่สำคัญ คือ ครูต้องอ่านออกเสียงให้เด็กฟังทุกวันทั้งในลักษณะกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย หากครูสังเกตเห็นว่าเด็กสนใจวรรณกรรมเรื่องใดเป็นพิเศษให้นำวรรณกรรมเรื่องนั้นมาใช้ในการออกแบบหน่วยการจัดประสบการณ์ หากเด็กสนใจวรรณกรรมมากกว่า 1 เรื่อง ครูอาจใช้การอภิปรายร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปว่าจะนำวรรณกรรมเรื่องใดมาใช้ในการจัดประสบการณ์ต่อไปโดยในการช่วยหน่วยการจัดประสบการณ์โดยการใช้วรรณกรรมเป็นฐานสามารถดำเนินการ ดังนี้

1. อ่านวรรณกรรมให้เด็กฟัง โดยแนะนำชื่อเรื่อง แนะนำชื่อผู้แต่ง และผู้วาดภาพแล้วจึงอ่านให้เด็กฟังโดยใช้น้ำเสียง และท่วงทำนองที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง เพื่อให้เด็กได้รับบรรยากาศของเรื่อง และสนทนากับเด็กเพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวกับชีวิตประจำวันของเด็ก

2. กระตุ้นให้เด็กสนทนาเกี่ยวกับตัวละคร วัตถุสิ่งของ ฉาก หรือสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับวรรณกรรม โดยใช้คำถามหลายๆ ระดับทั้งความจำ ความเข้าใจการนำไปใช้ การวิเคราะห์ การประเมินค่า และการสร้างสรรค์ การถามคำถามจะกระตุ้นให้เด็กคิดถึงเรื่องราวที่ได้รับฟังมา ได้ไตร่ตรองและทบทวนเกี่ยวกับนิทาน รวมทั้งได้สำรวจความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับนิทานด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญสำหรับเด็กในการคิด หรือทำกิจกรรมในช่วงต่อไป

3. วางแผนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการลงมือกระทำร่วมกับเด็ก และผู้ปกครอง โดยถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้จากเด็กและผู้ปกครอง เพื่อออกแบบกิจกรรมที่สัมพันธ์กับวรรณกรรมและสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา กิจกรรมที่จัดควรมีความหลากหลาย ทำท่ายเหมาะสมกับวัย ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม โดยมีศิลปะและละครเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดประสบการณ์

ตัวอย่างกิจกรรมที่จัดประกอบด้วยการวิเคราะห์ตัวละคร การวิเคราะห์สถานการณ์จากเรื่องการจัดทำวัตถุสิ่งของ อุปกรณ์ประกอบฉากหรือเครื่องแต่งกายที่สัมพันธ์กับเรื่อง การเล่นละครสร้างสรรค์ การจัดโต๊ะนิทาน การทำหนังสือนิทาน การทำศิลปะแบบร่วมมือ การประดิษฐ์และการสร้าง การเคลื่อนไหว และจังหวะเพลง คำคล้องจอง การประกอบอาหาร การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ เกมการศึกษา ฯลฯ โดยระหว่างการจัดกิจกรรมในขั้นนี้ครูอาจอ่านวรรณกรรมให้เด็กฟังเพื่อการทบทวน

หรือเพื่อนำเข้าสู่บทเรียนได้ตามความเหมาะสมทั้งนี้ สิ่งที่เราไม่ควรละเลย คือ การจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนให้สัมพันธ์กับเรื่องโดยให้เด็กมีส่วนร่วม

4. จัดนิทรรศการแสดงสิ่งที่เด็กๆ เรียนรู้ โดยทบทวนกิจกรรมที่จัดแล้วร่วมกับเด็ก ให้เด็กช่วยกันคัดเลือกสิ่งที่ต้องการนำเสนอให้ผู้อื่นรับรู้เกี่ยวกับวิธีการที่เด็กเรียนรู้ และสิ่งที่เด็กเรียนรู้ และร่วมกันจัดนิทรรศการ การจัดนิทรรศการ จะช่วยให้เด็กได้จัดระบบความคิด เพื่อหาทางนำเสนอสิ่งที่ตนได้เรียนรู้

5. ประโยชน์ที่ได้จากการใช้นวัตกรรม

- 1.1 เด็กมีนิสัยรักการอ่านซึ่งเป็นตัวบ่งชี้สำคัญต่อแนวโน้มการเรียนรู้ที่จะอ่านในอนาคต
- 1.2 เด็กมีพื้นฐานความรู้ที่สำคัญด้านภาษาทั้งในด้านการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน
- 1.3 เด็กได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างเป็นองค์รวม

7. มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

7.1 เกณฑ์การประเมิน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2550, หน้า 1 – 96)

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัด และสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ซึ่งนำไปสู่การกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 12 มาตรฐาน 43 ตัวบ่งชี้ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้เป็นแนวทางในการ ดำเนินงานภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีมาตรฐาน และมีคุณภาพเท่าเทียมกันทุกแห่ง และเป็นการต่อยอดในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจึงได้จัดทำมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพัฒนา) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 23 มาตรฐาน ขึ้นมา ซึ่งกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นหวังว่ามาตรฐานดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนา และปรับปรุงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีมาตรฐาน และมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของชุมชนต่อไป มาตรฐานที่ต้องใช้ในการดำเนินงานนั้น ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 1 ครู/ผู้ดูแลเด็กมีคุณธรรมจริยธรรมมีวุฒิ / ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบหมั่นพัฒนาตนเอง มีครูและบุคลากรสนับสนุนเพียงพอ

มาตรฐานที่ 2 ครู/ผู้ดูแลเด็กมีความสามารถในการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานที่ 3 หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีคุณธรรมจริยธรรม มีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ

มาตรฐานที่ 4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีจำนวนผู้เรียน และอายุตามเกณฑ์

มาตรฐานที่ 5 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีทรัพยากร และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐานที่ 6 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดองค์กร โครงสร้างระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบและครบ

มาตรฐานที่ 7 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดการศึกษาโดยใช้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นฐาน

มาตรฐานที่ 8 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดทำหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานที่ 9 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดโครงการ/ กิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

มาตรฐานที่ 10 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดสภาพแวดล้อม และการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรฐานที่ 11 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความร่วมมือระหว่างบ้าน องค์กรทางศาสนา สถาบันการศึกษา องค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในชุมชน

มาตรฐานที่ 12 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดระบบประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างต่อเนื่องตามระบบวงจรคุณภาพ PDCA

มาตรฐานที่ 13 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ 14 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน

มาตรฐานที่ 15 ผู้เรียนมีทักษะในการปฏิบัติกิจกรรม สามารถปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 16 ผู้เรียนมีทักษะ ด้านการคิด การใช้ภาษา การสังเกต การจำแนก การเปรียบเทียบ และแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย

มาตรฐานที่ 17 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร การศึกษาปฐมวัย / แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

มาตรฐานที่ 18 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 19 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและจิตใจที่ดี

มาตรฐานที่ 20 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย ด้านศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหว

มาตรฐานที่ 21 ผู้เรียนปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม

มาตรฐานที่ 22 หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก และผู้เรียนมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง และชุมชน

มาตรฐานที่ 23 ผู้ปกครองและชุมชนให้การยอมรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และมีส่วนร่วมสนับสนุนในการพัฒนาการศึกษา

โดยเฉพาะในมาตรฐานที่ 2 ครู/ผู้ดูแลเด็กมีความสามารถในการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี 4 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย ตัวบ่งชี้ที่ 2.1 มีความรู้ความเข้าใจหลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ตัวบ่งชี้ที่ 2.2 ครู/ผู้ดูแลเด็กมีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตัวบ่งชี้ที่ 2.3 ครู/ผู้ดูแลเด็กมีความสามารถในการผลิตสื่อ และใช้สื่อเทคโนโลยีในการพัฒนาการเรียนรู้ของ ตนเอง และผู้เรียน และ ตัวบ่งชี้ที่ 2.4 มีการประเมินพัฒนาการที่สอดคล้องกับสภาพจริง เหมาะสมตามวัย ซึ่งต้องดำเนินการสนับสนุนและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดการศึกษาระดับปฐมวัยอย่างมีคุณภาพต่อไป

7.2 บทบาทหน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็ก (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2547, หน้า 14 – 17)

เด็กเล็ก เป็นวัยที่มีความซุกซน เคลื่อนไหวตลอดเวลา สติปัญญา และความคิดจะมีความเป็นอิสระ แปรเปลี่ยนตามสิ่งแวดล้อมที่พบเห็นใกล้ตัว ชอบลอกเลียนแบบตามความนึกคิดของตน จึงจำเป็นต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด ให้มีการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัย ดังนั้น ครูผู้ดูแลเด็ก ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก และมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กมากที่สุดในช่วงที่เด็กอยู่ในศูนย์ฯ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ รู้จักรับผิดชอบ รักเด็ก อุทิศตน อ่อนโยน จิตใจโอบอ้อมอารี มีความยุติธรรม มีลักษณะเป็นผู้นำ เพื่อจะเป็นผู้ที่ให้การดูแลเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก เป็นการวางรากฐาน ความคิด สติปัญญา อารมณ์ สังคม ลักษณะนิสัย เสริมสร้างบุคลิกที่ดีให้กับเด็ก ซึ่งเปรียบเสมือนการวางรากฐานของประเทศ

7.2.1 ครูผู้ดูแลเด็กมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

7.2.1.1 ปฏิบัติหน้าที่ตามกิจวัตรของเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องทำหน้าที่ดูแลเด็กและปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันของเด็ก เพื่อให้เด็กมีความเจริญเติบโต มีพัฒนาการทุกด้านตามวัย และมีการเรียนรู้ที่เหมาะสม

7.2.1.2 ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในลักษณะบูรณาการครูผู้ดูแลเด็กมีหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในลักษณะบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือให้เด็กได้พัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และจริยธรรมไปพร้อมกัน โดยให้โอกาสเด็กเรียนรู้จากสิ่งของและผู้คนที่อยู่รอบข้าง ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ได้โดยประสาทสัมผัสทั้งห้า การเคลื่อนไหว การเล่น และการลงมือกระทำ ดังนั้น ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องส่งเสริมให้โอกาสเด็กได้พัฒนาอย่างเต็มที่ รวมทั้งปฏิสัมพันธ์กับเด็กด้วยคำพูดและกิริยาท่าทางที่นุ่มนวล อ่อนโยน แสดงความรักความอบอุ่น

7.2.1.3 สังเกต เผื่อระวัง และบันทึกความเจริญเติบโต พฤติกรรม พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นคนช่างสังเกต เผื่อระวัง ปัญหาสุขภาพ พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก จดบันทึกพฤติกรรมเพื่อจะให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งปกติและผิดปกติที่เกิดขึ้นกับเด็ก ซึ่งจะนำไปสู่การค้นหาสาเหตุ

7.2.1.4 มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นคนช่างสังเกต มีความรู้ และเข้าใจพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันที่ และไม่พึงประสงค์ของเด็กซึ่งพฤติกรรมนั้น

อาจเกิดจากการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก รวมทั้งการปรับตัวของเด็ก ต่อสิ่งแวดล้อม หากไม่ได้รับการแก้ไขตามแนวทางที่เหมาะสม อาจนำไปสู่ปัญหาทางพฤติกรรมของเด็กในอนาคตแม้ว่าเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกันตามพันธุกรรม และการอบรมเลี้ยงดู แต่ถ้าเข้าใจและช่วยลดพฤติกรรมจะช่วยขจัดปัญหาที่จะตามมาได้ทัน่วงที

7.2.1.5 จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กทุกด้าน ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องดูแลจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในอาคาร และภายนอกอาคารให้สะอาดถูกสุขลักษณะปลอดภัย และมีบรรยากาศเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

7.2.1.6 ประสานสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็ก ครอบครัว และชุมชนครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กโดยเป็นคนกลางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ หรือผู้ปกครองสมาชิกในครอบครัวและบุคคลต่างๆ ในชุมชน เพื่อทราบถึงพฤติกรรมพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของเด็กได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง

7.2.1.7 รู้จักพัฒนาตนเองในทางวิชาการและวิชาชีพ ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเฝ้าหาความรู้ในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

7.2.2 ครูผู้ดูแลเด็กจะอยู่ใกล้ชิดกับเด็กตลอดทั้งวัน ดังนั้นจึงมีหน้าที่ ดังนี้

7.2.2.1 อบรมเลี้ยงดูเด็ก ตั้งแต่รับเด็กจากผู้ปกครองจนกระทั่งส่งคืนให้ผู้ปกครอง

7.2.2.2 จัดกิจกรรมประจำวัน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการ และเตรียมความพร้อมให้กับเด็ก ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง และได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัย โดยจัดกิจกรรมกลางแจ้ง ในร่ม และจัดมุมกิจกรรมต่างๆ เช่น มุมหนังสือ มุมศิลปะ มุมดนตรี ฯลฯ

7.2.2.3 ปลูกจิตสำนึกให้เด็กรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปกครองระบอบประชาธิปไตย การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ความมีระเบียบวินัยมีความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ ฯลฯ

7.2.2.4 ดูแลความปลอดภัยและรักษาความสะอาดภายใน และภายนอกอาคารของศูนย์ฯ

7.2.2.5 ให้เด็กเคารพธงชาติ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

7.2.2.6 สํารวจรายชื่อเด็กที่เข้ารับการเลี้ยงดูประจำวัน
เยี่ยมเยียนผู้ปกครองและเด็ก ในกรณีที่เด็กไม่มาเรียนเกิน 3 วัน และในกรณีที่เกิดปัญหา
อื่นๆ

7.2.2.7 จัดเตรียมสถานที่เรียน จัดเตรียมอุปกรณ์การเรียน
การสอนโดยเน้นวัสดุที่มีอยู่แล้วในห้องเรียน จัดอาหารเสริม น้ำดื่ม น้ำใช้ จัดทำบันทึก
การสอน และบันทึกประจำตัวเด็ก ตลอดจนจัดทำทะเบียนอุปกรณ์การเรียนการสอน

7.2.2.8 จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ตามโครงการจัดหา
อาหารเสริม (นม) สำหรับเด็ก

7.2.2.9 จัดทำบัญชีแสดงรายการอาหารกลางวันรายสัปดาห์
ตามโครงการจัดหาอาหารกลางวันสำหรับเด็ก

7.2.2.10 ร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาเด็กเล็ก ผู้ปกครอง
จัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในบริเวณศูนย์ฯ

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการกำหนดมาตรฐานการดำเนินศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ปฏิบัติให้เป็นมาตรฐาน
เดียวกัน โดยครูผู้ดูแลเด็กมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาปฐมวัยให้มีคุณภาพ
ตามเกณฑ์ที่กำหนด

ดังนั้น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในศูนย์พัฒนา
เด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงได้นำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช
2546 มาใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาปฐมวัย และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
ตามหลักสูตรดังกล่าว เพื่อพัฒนาความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม
และสติปัญญาตามวัยและความสามารถของเด็ก โดยใช้กิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม
ประกอบด้วย 1) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 2) กิจกรรมเสริมประสบการณ์/กิจกรรม
วงกลม 3) กิจกรรมสร้างสรรค์ 4) กิจกรรมเสรี/การเล่นตามมุม 5) กิจกรรมกลางแจ้ง
6) กิจกรรมเกมการศึกษา และครูผู้ดูแลเด็กต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักสูตร
การศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย หลักการจัดทำ
แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนการประเมิน
พัฒนาการเด็กปฐมวัยที่สอดคล้องกับสภาพจริงและเหมาะสมตามวัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

1. ความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปฏิบัติการบางคน

(เช่น Greenwood & Levin, 1998; Kemmis, 1982; Stringer, 2004) ให้เกียรติ Kurt Lewin (1890 – 1947) นักจิตวิทยาสังคมชาวเยอรมัน เชื้อสายยิวที่อพยพถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศสหรัฐอเมริกาว่าเป็นผู้สร้าง และให้ความหมายของคำว่า "การวิจัยเชิงปฏิบัติการ" ซึ่งใช้อย่างเป็นทางการในปีคริสต์ศักราช 1944 เนื่องในโอกาสนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบการศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์ประยุกต์ประเภทหนึ่งที่ยึดปัญหาของการวิจัยเป็นสำคัญ โดยใช้ผสมผสานวิธีการทดลองมาใช้ร่วมกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการในการนำผลของการศึกษามาใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างทันที่ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ปรากฏว่ามีอิทธิพลต่อแนวคิดของ Kemmis and Mc Taggart (1998, pp. 11 – 15) อย่างมากในการนำมาประยุกต์ใช้พัฒนารูปแบบการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีความหมายใกล้เคียงกับความหมายของการวิจัยปฏิบัติการที่ Greenwood & Levin (1998, p. 47) นิยามเขียนในงานวิชาการของเขามีผู้อ้างอิงถึงเป็นจำนวนมาก (องอาจ นัยพัฒน์, 2551, หน้า 287)

2. ความหมาย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการถูกจัดเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยประยุกต์ (Applies Research) ซึ่งได้มีการบัญญัติหรือกล่าวถึงในตำราภาษาไทยหลายตำรา จึงควรจะทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการของนักวิชาการหลายท่าน ดังนี้

สมนึก ปฏิพานนท์ (2550, หน้า 15) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยที่มุ่งจะนำหลักการของวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อแก้ปัญหาในสภาพการณ์เฉพาะ เน้นการวิจัยที่ง่ายไม่สลับซับซ้อน และนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในการทำงานจริงๆ

องอาจ นัยพัฒน์ (2551, หน้า 28) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ว่า การวิจัยโดยคณะนักวิจัย และบุคคลผู้ปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่รับผิดชอบในหน่วยงานองค์กรหรือชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อนำข้อสรุปผลการวิจัยที่ค้นพบหรือสรรค์สร้างขึ้นไปใช้ปรับปรุงแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาคุณภาพของการ

ปฏิบัติงานใดๆ ในหน่วยงานได้อย่างทันต่อเหตุการณ์ สอดคล้องกับสภาพลักษณะ และเงื่อนไขของปัญหาที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และกลมกลืนกับโครงสร้างการบริหารงาน

จิโรจน์ สารรัตนะ (2554, หน้า 123) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหา เพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือ เพื่อพัฒนาควบคู่กับการเรียนรู้ และพัฒนาความรู้ใหม่จากการปฏิบัติงานจริงของผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัย ตามหลักการเรียนรู้การกระทำ ตามวงจรแบบเกลียวสว่าน ของกิจกรรม การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตผล และการสะท้อน

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการสืบค้นหา ความรู้ ความจริง ที่ดำเนินการวิจัยโดยคณะนักวิจัยและบุคคล ผู้ปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่รับผิดชอบในหน่วยงาน โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อการเปลี่ยนแปลง แล้วนำข้อสรุปผลการวิจัยที่ค้นพบนั้นไปใช้ปรับปรุงแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาคุณภาพของงานได้จริง

3. ระดับของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

จิโรจน์ สารรัตนะ (2554, หน้า 48 – 49) ได้กล่าวไว้ว่า Arthar, and Kasten (2001); Mills (2007); James, Milenkiewicz and Bucknam (2008) มีทัศนะที่ตรงกันว่า การวิจัยในปัจจุบัน จำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ อิงกับปรัชญาปฏิฐานนิยม หรือประจักษ์นิยม (positivism/empiricism) เน้นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของตัวแปร 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ อิงกับปรัชญากำหนดสร้างนิยมหรือปรากฏการณ์นิยม (constructivism/phenomenologicalism) เน้นการศึกษาเชิงพรรณนาเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่เป็นอย่างอยู่และความหมายของสิ่งนั้น และ 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการอิงกับปรัชญาของทฤษฎีสังคมเชิงวิพากษ์ (critical social theory) และทฤษฎีหลังสมัยใหม่ (theories of postmodernism) ที่เชื่อเกี่ยวกับประสบการณ์ที่มีอยู่จริงของมนุษย์ และการตั้งศักยภาพของมนุษย์ออกมาใช้ให้เต็มที่ การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม และความเป็นประชาธิปไตยในการกระทำและการส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในทางบวก การมีอำนาจในการตัดสินใจถึงสิ่งที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลง การเชื่อมโยงความรู้ที่มีอยู่ก่อน กับสารสนเทศที่ได้รับใหม่ การเรียนรู้จากประสบการณ์ ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ การตั้งคำถามและการแสวงหาคำตอบอย่างเป็นระบบ ตลอดจนการใช้วิธีการเชิงพรรณนาอธิบายถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น และทำความเข้าใจผลของการใช้ตัวสอดแทรกทางการศึกษา ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบ่งเป็นระดับ ดังนี้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เริ่มมีการพัฒนาขึ้นครั้งแรกในปี 1952 โดยนักวิชาการชื่อ Lewin แล้วได้รับการพัฒนาโดยนักวิชาการคนอื่นๆ ในระยะต่อมาอีกหลายท่าน เช่น Kolb ในปี 1984 และ Carr and Kemmis ในปี 1986 เป็นต้น ในกรณี Carr and Kemmis ได้จำแนกการวิจัยเชิงปฏิบัติการออกเป็น 3 ระดับ คือ

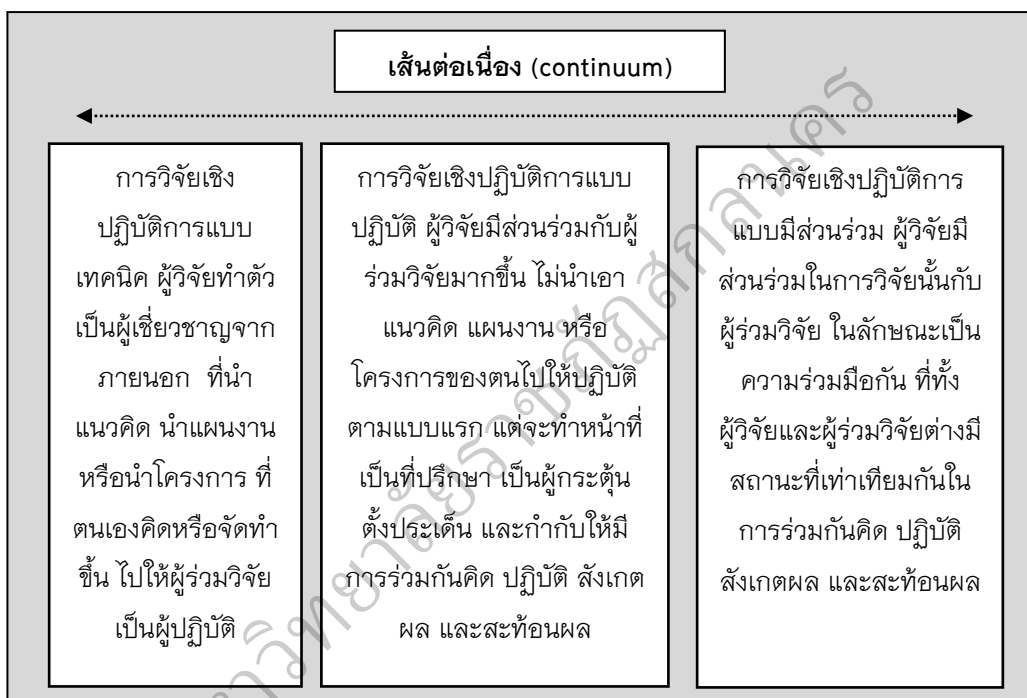
1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค (Technical Action Research) มีแนวคิดที่สำคัญ คือ ผู้วิจัยทำตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก (outside expert) ที่นำแนวคิดแผนงาน หรือโครงการที่คิดหรือจัดทำขึ้นไปให้ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ปฏิบัติ

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปฏิบัติ (Practical Action Research) มีแนวคิดที่สำคัญคือ ผู้วิจัยมีส่วนร่วมกับผู้ร่วมวิจัยมากขึ้น ไม่นำเอาแนวคิด แผนงาน หรือโครงการของตนไปให้ปฏิบัติตามแบบแรก แต่จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้กระตุ้น ตั้งประเด็น และกำกับให้มีการร่วมคิด ปฏิบัติ สังเกตผลและสะท้อนผล

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปลดปล่อยหรือแบบอิสระ (Emancipatory Action Research) มีแนวคิดที่สำคัญคือ ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการวิจัยกับผู้ร่วมวิจัยในการวิจัยกับผู้ร่วมวิจัยในลักษณะเป็นความร่วมมือ (collaboration) ที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกัน (equally) ในการร่วมกันคิด ปฏิบัติ สังเกตผล และสะท้อนผล

หากนำไปเปรียบเทียบกับหลักการทางการบริหารการศึกษา มีข้อสังเกตว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค เป็นการปฏิบัติแบบบนลงล่าง (top – down) ที่ผู้ร่วมวิจัยมีลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำหรือเป็นผู้ตาม (passive/follower) เป็นรูปแบบที่มีความเป็นอำนาจนิยม เปรียบเทียบได้กับการบริหารที่ใช้แนวคิดของทฤษฎี X หรือทฤษฎี immaturity organization หรือทฤษฎี system 1 เป็นต้น หรือหากเปรียบเทียบกับทฤษฎีภาวะผู้นำที่เปรียบเทียบได้กับการใช้ภาวะผู้นำแบบยึดผู้บริหารเป็นศูนย์กลาง (administrator centered) แบบกำกับ (telling) แบบชี้แนะ (directing) แบบควบคุม (control) หรือแบบมุ่งงาน (job centered) เป็นต้น ส่วนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปลดปล่อยหรือแบบอิสระ เป็นรูปแบบล่างขึ้นบน (bottom – up) ที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ต่างมีความเท่าเทียมกันทั้งในการแสดงความคิดเห็นและการปฏิบัติจึงมีความเป็นประชาธิปไตยสูงต่างฝ่ายต่างแสดงบทบาทในการเป็นผู้กระทำหรือผู้นำ (active/leader) ซึ่งหากนำไปเปรียบเทียบกับการใช้ทฤษฎีเพื่อการบริหารก็เปรียบเทียบได้กับการใช้ทฤษฎี Y หรือทฤษฎี maturity organization หรือทฤษฎี system 4 หรือหากเปรียบเทียบกับทฤษฎีภาวะผู้นำที่เปรียบเทียบ

ได้กับการใช้ภาวะผู้นำแบบยึดผู้ปฏิบัติเป็นศูนย์กลาง (practitioner centered) แบบมีส่วนร่วม (participating) แบบมอบอำนาจ (delegating) แบบเป็นเพื่อนร่วมงาน (colleague) หรือแบบมุ่งคน (employee centered) เป็นต้น ทั้งนี้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปลดปล่อย หรือแบบอิสระ มีชื่อที่นิยมเรียกกันทั่วไป คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) หรือที่นิยมเรียกย่อๆ ว่า PAR ส่วนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปฏิบัติ จัดอยู่ระหว่างระดับแรกและระดับที่สามของเส้นต่อเนื่อง (continuum) ดังแสดงในภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 การจำแนกระดับของการวิจัยเชิงปฏิบัติการสามระดับ ตามทัศนะของ Carr and Kemmisk (ที่มา วิโรจน์ สารรัตนะ, 2554)

หากนำเอาลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค ไปเปรียบเทียบกับลักษณะการบริหารในหน่วยงานราชการ การวิจัยดังกล่าวจะดูคล้ายคลึงลักษณะการบริหารที่ใช้อยู่กันมากในระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะในประเด็นที่ผู้บริหารแสดงตนเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้ดี แสดงบทบาทเป็นผู้กำหนดปัญหาหรือความต้องการ ตลอดจนวิธีการในการจัดการ ในลักษณะที่เป็นอาหารสำเร็จรูปให้ผู้ปฏิบัตินำไปปฏิบัติ ซึ่งผลจากการบริหารเช่นนั้น ได้มีข้อวิพากษ์ว่า ก่อให้เกิดสภาพการเลี้ยงไม่โตของผู้ปฏิบัติ ทำให้ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขาดความกระตือรือร้น และขาดความจริงจังในการ

ปฏิบัติงานอันเนื่องจากการที่คอยรับแต่คำสั่ง หรือต้องพึ่งพาความคิดเห็นของผู้อื่นที่อยู่เหนือกว่าเสมอ ส่งผลให้การบริหรณ์นั้นขาดความยั่งยืน ดังจะเห็นได้จากโครงการหลายโครงการต้องยุติลงเมื่อผู้บริหารเปลี่ยนไป อย่างไรก็ตามในระยะปัจจุบัน อันเป็นผลจากการปฏิรูประบบการศึกษา ที่มีการกระจายอำนาจทางการบริหารกันมากขึ้น มีการนำเอาหลักการบริหารแบบยึดพื้นที่หรือสถานศึกษาเป็นฐานมาใช้กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งคาดว่าลักษณะการบริหารจะเปลี่ยนไป ให้เหมือนกับกรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น

ความแตกต่างของการวิจัยทั้ง 3 ระดับ ไม่ใช่อยู่ที่วิทยาการวิจัย แต่เป็นเรื่องของข้อตกลงเบื้องต้น (assumption) และทัศนคติการมองโลกของผู้ปฏิบัติงานที่เป็นสาเหตุของความหลากหลายในการนำวิธีวิทยาการวิจัยไปใช้ (Grundy 1982 อ้างถึงใน กิติพร ปัญญาภิญญผล, 2549, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

4. ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

จากการศึกษาความหมายและระดับของการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงมีนักวิชาการหลายท่านได้สรุปลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

สุกิมล ว่องวาณิช (2544, หน้า 12) ได้สรุปลักษณะสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการไว้ว่า เป็นการวิจัยปฏิบัติการที่ต้องดำเนินงานที่เป็นวงรอบต่อเนื่อง มีระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วม และเป็นกระบวนการทำงานที่มเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้จริง

ประวิต เอรารวรรณ (2545, หน้า 6) ได้เสนอกรอบแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการไว้ 7 ลักษณะ ดังนี้

1. การวิจัยปฏิบัติการเป็นการเชื่อมโยง 2 เรื่องเข้าด้วยกันคือ แนวคิด (Ideal) ซึ่งเป็นทฤษฎี (Theory) ด้านๆ อยู่บนหอคอยงาช้าง (Ivory Tower) ไปสู่การปฏิบัติได้จริง (Practical) ซึ่งอยู่ล่างๆ ระดับรากหญ้า (Grass Root)
2. ผู้ปฏิบัติงานคือนักวิจัย (Practitioners as a Researcher) ซึ่งอยู่ในองค์กรหรือชุมชนที่กำลังเผชิญสภาพการณ์การปฏิบัติงานที่เป็นปัญหาหรือข้อสงสัยที่คลุมเครือไม่กระจ่าง
3. เป้าหมายคือเพื่อแก้ปัญหา (To Solve Problem) และเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานแบบมืออาชีพ (To Improve Professional Practice)
4. หัวใจสำคัญที่แฝงอยู่ในกระบวนการ (Process) ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือการมีส่วนร่วม (Participation) และความร่วมมือกัน (Collaboration)

เพื่อนำไปสู่ความเกี่ยวพันกัน (Involvement) ของผู้เกี่ยวข้อง (Participants) ในองค์กร หรือชุมชนที่ดำเนินการวิจัย

5. การมีส่วนร่วม (Participation) ในการวิจัยปฏิบัติการคือ การร่วมมือกันตระหนักในปัญหา (Awareness) วางแผน (Plan) ตัดสินใจ (Decision Making) ลงมือปฏิบัติ (Practice) ส่องสะท้อนตัวเอง (Reflection) และรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging)

6. เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าแบบวิวัฒน์ (Evolving) ค่อยๆ พัฒนาขึ้นเป็น ลำดับจากจุดเล็กๆ (Small Scale) ของกลุ่มหนึ่งในประเด็นปัญหาที่ไม่ใหญ่โต ซับซ้อนเกินไป

7. จุดเด่นข้อหนึ่งของการวิจัยปฏิบัติการคือ ผู้ปฏิบัติงานในฐานะ นักวิจัยเมื่อได้ทำวิจัยแล้วผลวิจัยจะตอบสนองความต้องการของตนเองทำให้อยากศึกษาค้นคว้าและปรับปรุงพัฒนางานต่อไป (Self-reflective Inquiry)

องอาจ นัยวัฒน์ (2551, หน้า 335) ได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิง ปฏิบัติการไว้ 8 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เกี่ยวข้องกับปัญหาทางด้านการปฏิบัติงาน (Practical Problem) ที่ผู้ปฏิบัติ งานระดับล่างมักจะประสบในขณะที่ทำงานอยู่ประจำหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องใน แต่ละวัน มากกว่าการเกี่ยวข้องกับปัญหาทางด้านทฤษฎี (Theoretical Problem) ซึ่งได้ รับการนิยามหรือกล่าวถึงโดยนักวิจัยบริสุทธิ์ในสาขาวิชาความรู้ใดๆ โดยเฉพาะ

2. มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อการทำความเข้าใจ (Understanding) ต่อสภาพปัญหา ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครู ผู้บริหารการศึกษาอย่างลุ่มลึก และกระจ่างชัด ภายใต้ กระบวนการใคร่ครวญตรวจสอบในลักษณะสะท้อนกลับของ ยุทธวิธีปฏิบัติที่นักวิจัยเชิง ปฏิบัติการได้ลงมือกระทำลงไปอย่างวิพากษ์วิจารณ์ (critically) อันจะนำไปสู่การได้ แนวทางปฏิบัติการสำหรับใช้แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมและ สอดคล้องกับบริบทแวดล้อม มากยิ่งขึ้น สำหรับการดำเนินงานในลำดับต่อไป นอกจากนี้ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ งานมากกว่าการมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างสรรค์องค์ความรู้ เชิงวิชาการอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นการเฉพาะ

3. มุ่งเน้นการตีความหมายเหตุการณ์ หรือสภาวะการณ์ของปัญหา ที่เกิดขึ้น ตาม ความคิดเห็นหรือทัศนะของผู้ปฏิบัติงานหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับ เหตุการณ์หรือ สภาวะการณ์ของปัญหาดังกล่าว มากกว่าการอาศัยแนวคิดทฤษฎีกฎหรือ

หลักการของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าท่าทาง การกระทำการติดต่อสื่อสาร หรือพฤติกรรมใดๆ ของมนุษย์ ทั้งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดหรือไม่เห็นเด่นชัดในเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ของปัญหาหนึ่งๆ สามารถตีความหมายได้โดยการสรุปอ้างอิง (inference) จากแรงจูงใจ ความเชื่อ เจตนา หรือจุดมุ่งหมายของผู้แสดงพฤติกรรมประกอบเข้ากับ บริบทแวดล้อมที่ ก่อให้เกิดพฤติกรรมหรือการกระทำเหล่านั้นขึ้น เช่น บรรทัดฐาน ค่านิยม และกฎเกณฑ์ต่างๆ ทางสังคมเป็นสำคัญโดยนัยดังกล่าวนี้แสดงว่า นักวิจัยไม่สามารถตีความหมาย พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลใดๆ ได้เลย ถ้าปราศจากการพิจารณา บริบทแวดล้อมพฤติกรรมนั้นๆ มาประกอบด้วย

4. เสนอผลการวิจัยในรูปแบบเรียงบ่งาย การเสนอรายงานผลการศึกษาวิจัยใน รูปแบบด้วยการเลือกใช้ถ้อยคำ สำนวนในระดับเดียวกับผู้ปฏิบัติงาน โดยพยายามหลีกเลี่ยงคำ ศัพท์เฉพาะสาขาวิชา (technical term) และภาษาที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นนามธรรม เพื่อให้ง่ายต่อการติดตาม ทำความเข้าใจของผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้คำอธิบายเกี่ยวกับ ผลการวิจัยตลอดจนกระบวนการวิจัยอื่นๆ สามารถตรวจสอบความตรง (validity) ได้จาก การสนทนาแบบเป็นกันเองกับผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้มีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องในทุกๆ กระบวนการวิจัย

5. มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย การดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในทุกขั้นตอนจะต้องอยู่ภายใต้บรรยากาศการมีส่วนร่วม การร่วมมือร่วมใจ การเชื่อถือและ ไว้วางใจ การเป็นมิตร รวมทั้งความเป็นอิสระและความเสมอภาคในการ แสดงความคิดเห็นรวมทั้งบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมปัญหาที่ต้องการ

6. ผ่อนคลายความเข้มงวดเกี่ยวกับระเบียบวิธีการศึกษาวิจัย การดำเนินงาน วิจัยเชิงปฏิบัติการไม่ยึดติดอยู่ภายใต้กรอบการจัดกระทำทางการทดลอง และการควบคุม ตัวแปรแทรกซ้อนอย่างเคร่งครัดแบบตายตัวด้วยแบบแผนการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research Design) หรือวิธีการทางสถิติใดๆ (Statistical Control) แนวคิดพื้นฐาน ดังกล่าวนี้นี้ไม่ได้หมายความว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการละเอียดหรือมองข้าม แสวงหาความสำคัญของ การศึกษาค้นคว้าด้วยการอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หากแต่ปรับวิธีการศึกษาค้นคว้า ด้วยวิธีการดังกล่าวให้กลมกลืนหรือสอดคล้องกับลักษณะของ ปัญหา ความรู้ความจริง ด้วยเหตุนี้การวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยทั่วไปอาจเลือกใช้รูปแบบ การวิจัย เชิงปริมาณที่อาศัย แบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Design) หรือการวิจัยเชิงคุณภาพ

7. ไม่เน้นการสรุปอ้างอิงผลการศึกษาวิจัยข้ามไปยังบริบทอื่น

การสรุปอ้างอิงผล การวิจัยหรือการขยายผลการศึกษาวิจัยให้ครอบคลุมไปยังห้องเรียน หรือโรงเรียนที่มีทำเลที่ตั้ง หรือบริบทอื่นๆ แตกต่างไปจากทำเล หรือบริบทที่ทำการวิจัยจริง มีลักษณะค่อนข้างจำกัด กว่าการศึกษาเชิงทดลองทางวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ การสรุปอ้างอิงผลของการวิจัยที่ได้จาก การวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่สามารถอาศัยกฎของความครอบคลุม (covering law) ตาม หลักการทางวิทยาศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ หรือการอ้างอิงเชิงสาเหตุ (causal Relationships) ดังนั้นในทางปฏิบัติโดยทั่วไป การสรุปอ้างอิงผลของการวิจัยที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จึงมีแนวโน้มกระทำได้เฉพาะในขอบเขตของสถานที่ บุคคล และเวลาที่ทำการศึกษาวิจัย อย่างไรก็ตามถ้าต้องการขยายผลของการวิจัยให้ครอบคลุม ข้ามไปยังขอบเขตอื่นที่นอกเหนือก็สามารถทำได้ ถ้าปัจจัยที่เกี่ยวข้องในบริบทเหล่านี้ มีลักษณะคล้ายคลึงหรืออยู่ในสภาวะการณ์ที่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งได้รับการยืนยันจากผล การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ประกอบด้วย

8. สร้างดุลยภาพและความเสมอภาคระหว่างทัศนะของบุคคลภายในและภายนอก นักวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เป็นบุคคลภายใน (insider) และบุคคลภายนอก (outsider) ของสถานที่ทำการศึกษามีบทบาทสำคัญ 2 ประการ คือ บุคคลภายในมีบทบาทเป็นทั้งผู้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ปกติ และเป็นนักวิจัยปฏิบัติการในสถานที่ทำงานของตนเอง ในขณะที่บุคคลภายนอกมีบทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญ/ ผู้ให้คำปรึกษาทางวิชาการให้กับ บุคคลภายในและเป็นนักวิจัยเชิงปฏิบัติการเช่นเดียวกับบุคคลภายในนักวิจัยเชิงปฏิบัติการทั้งที่เป็นบุคคลภายในและบุคคลภายนอกจะต้องปรับบทบาทของตนเองให้มีดุลยภาพทางแนวความคิดความเชื่อ และการปฏิบัติอยู่เสมอในแต่ละสภาวะการณ์ นอกจากนี้จะต้องสร้างความเสมอภาคทางความคิดเห็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกำเนินกิจกรรมการวิจัย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดหรือความสับสนระหว่างบทบาทเหล่านั้น ในขณะที่ปฏิบัติงานวิจัย (Collaboration) ในการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมสำคัญและมีบทบาทเท่าเทียมกัน

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์ (2537, หน้า 12 อ้างถึงใน วีระยุทธ์ ชาตะกาญจน์, 2558 หน้า 34) ได้ให้กรอบแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการไว้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาแบบมีส่วนร่วมและมีการร่วมมือ (Participation and Involvement) ในการวิจัย ทั้งการเสนอความคิดเห็นเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ ตลอดจนการวางแผนนโยบายในการวิจัย

2. เน้นการปฏิบัติการ (Action Orientation) การวิจัยชนิดนี้ใช้การปฏิบัติเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและศึกษาผลของการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนา

3. ใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Function) การวิเคราะห์การปฏิบัติการอย่างลึกซึ้งซึ่งสมเหตุ สมผลเพื่อการปรับแผนการปฏิบัติการ

4. ใช้วงจรการปฏิบัติการ (The Action Research Spiral) ตามแนวความคิดของ Kimmis & McTaggart คือ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนการปฏิบัติการ ตลอดจนการปรับปรุงแผนเพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไป จนกว่าจะได้รูปแบบของการปฏิบัติงานที่เป็นที่พึงพอใจและได้ข้อเสนอเชิงทฤษฎีเพื่อเผยแพร่ต่อไป

สรุปได้ว่า ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Collaboration) ใช้หลักความเสมอภาคทั้งผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกันและในการวิจัยต้องมีการกระจายอำนาจ มอบอำนาจ (Empowerment) ให้ผู้ร่วมวิจัยได้มีบทบาทมีส่วนร่วมในการวิจัย รวมทั้งต้องส่งเสริมสนับสนุนให้กำลังใจในการวิจัย (Encouragement) โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต้องร่วมมือกันในการสืบสวนสอบสวนปัญหาอย่างวิเคราะห์ วิเคราะห์ เพื่อรวบรวมปัญหาหรือคำถามจากการสะท้อนการปฏิบัติงานของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในสังคมใดสังคมหนึ่ง พัฒนาหาหลักการเหตุผลและวิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้รูปแบบหรือแนวทางไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานนั้น

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการได้นำเสนอกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ดังนี้

จิโรจน์ สารรัตน์ (2554, หน้า 66 – 83) ได้นำเสนอแนวคิดและแนวการปฏิบัติเพื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ขึ้นมา ในขั้นแรกเห็นว่าผู้วิจัยควรนำเอาแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมชี้แจงต่อผู้ร่วมวิจัยตามจรรยาบรรณที่ระบุว่า “ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นทราบถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะ และผลประโยชน์แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ ขณะเดียวกันก็ควรคำนึงถึงหลักการว่าผู้ร่วมวิจัยต่างมีสิทธิพลต่อการทำงาน แต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล” จากนั้นดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังแสดงเป็นแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในภาพประกอบ

คำนึ่งถึงกระบวนการทัศน์ ที่เป็นรากฐานของการแสวงหาความรู้
ทฤษฎีเชิงวิพากษ์ (Critical Social Theory และทฤษฎีหลังสมัยใหม่นิยม (Theories of Postmodernism)

<p>คำนึ่ง 10 หลักการของผู้วิจัย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ในบริบทเฉพาะ 2. ทักษะที่หลากหลาย 3. มุ่งการเปลี่ยนแปลง 4. มุ่งการกระทำเพื่อบรรลุผล 5. รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัย 6. วิเคราะห์ วิพากษ์และประเมินตนเอง 7. เรียนรู้จากการกระทำทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ 8. ตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญ และการเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภายในสังคม 9. การมีบันทึกของผู้ร่วมวิจัยทุกคน เช่น <ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ - การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ - การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบองค์การ 	<p>จุดเริ่มต้น</p> <p>นำกรอบความคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนำเสนอสู่การพิจารณา ร่วมกับกับผู้ร่วมวิจัย ตามจรรยาบรรณที่ระบุว่าผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะและผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ</p> <div style="text-align: center;"> </div> <div style="text-align: center;"> </div> <p>ผลการวิจัย</p> <p>บรรยายถึงปรากฏการณ์ ผลการเปลี่ยนแปลงผลการเรียนรู้ และความรู้ใหม่จากการปฏิบัติ</p>	<p>คำนึ่ง 10 จรรยาของผู้วิจัย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. รับผิดชอบต่อการรักษาความลับ 2. ผู้ร่วมวิจัยเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ได้อย่างเสมอภาคกัน 3. ทิศทางการวิจัยและผลลัพธ์ที่คาดหวังเกิดจากการตัดสินใจร่วมกัน 4. ผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วมในการออกแบบกระบวนการวิจัยมากที่สุด 5. มีการปรึกษาหารือ ข้อเสนอแนะได้รับการเห็นชอบจากทุกฝ่าย 6. การสังเกตหรือตรวจสอบเอกสารเพื่อจุดมุ่งหมายอื่นต้องได้รับการอนุญาตก่อน 7. ผลการดำเนินงานจะยังคงปรากฏให้เห็นและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นให้เสนอแนะได้ 8. ไม่ละเมิดลิขสิทธิ์งานเขียนหรือทักษะของคนอื่น โดยขาดการเจรจาก่อนการจัดพิมพ์เผยแพร่ 9. ผู้วิจัยแสดงให้เห็นทราบถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัย
---	---	--

คำนึ่งถึง 10 บทบาทของผู้วิจัย

เป็นครู เป็นผู้นำ เป็นผู้ฟังที่ดี เป็นนักวางแผน เป็นนักออกแบบ เป็นนักวิเคราะห์ เป็นนักสังเคราะห์ เป็นผู้สังเกตการณ์ เป็นนักรายงานผล เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวก

ภาพประกอบ 4 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากผลการศึกษาของวิโรจน์ สารรัตนะ

จากแนวคิดในภาพประกอบ 4 ข้างต้น หากนำเอาแนวคิดบางประการ จากสาระต่างๆ ที่นำมากล่าวถึงข้างต้น ทั้งข้อคำนึงถึงกระบวนการที่ เป็นรากฐานของการ แสวงหาความรู้ตามปรัชญาและวิธีคิดของทฤษฎีสังคมเชิงวิพากษ์ (critical social theory) และทฤษฎีหลังสมัยใหม่นิยม (theories of postmodernism) ข้อคำนึงถึงหลักการ 10 ประการ จรรยาบรรณ 10 ประการ และบทบาทของผู้วิจัย 10 ประการในการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม ก็จะได้ ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 10 ขั้นตอน (กรณีสมมุติว่ามี 2 วงจร หากมีมากกว่า 2 วงจร ก็เริ่มต้นวงจรใหม่ เหมือนกับวงจรที่ 2 ไปจนสิ้นสุด) แนวปฏิบัติ แต่ละขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมการ (preparation) ในขั้นตอนการเตรียมการนี้ ผู้วิจัยควรจะต้องมีการเสริมพลังด้านความรู้ ความเข้าใจให้กับผู้ร่วมวิจัยเกี่ยวกับระเบียบ วิธีวิจัยที่ใช้และเกี่ยวกับแนวคิดเชิงเทคนิค ที่จะทำให้การดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ในระยะต่อไป เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนี้

1. แนวคิดการวิจัยแบบวิจัยแบบมีส่วนร่วม ตามหลักการ ที่กล่าวถึงข้างต้น คือ “ผู้วิจัยต้องแสดงให้ทราบถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัย แต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะ และผลประโยชน์แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ”

2. แนวคิดเชิงเทคนิค เช่น เทคนิคการวางแผนปฏิบัติการ เทคนิคการระดมสมอง เทคนิคการนำแผนสู่การปฏิบัติ เทคนิคการสังเกตผล การปฏิบัติงาน เทคนิคการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน เทคนิคการบันทึกข้อมูลภาคสนาม เทคนิคการถอดบทเรียนและอื่นๆ เป็นต้น

นอกจากนั้น ควรมีการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับ ผู้ร่วมวิจัยหรือผู้เกี่ยวข้องในความสัมพันธ์ “การวิจัย” กับ “การปฏิบัติ” และของ “นักวิจัย” กับ “นักปฏิบัติ” ว่าเป็นของคู่กัน ไปด้วยกันได้ ต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีต่อทั้งตัวบุคคล กลุ่มบุคคลและองค์กร ในการดำเนินงาน ตั้งแต่เริ่มต้นของขั้นเตรียมการนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยควรกำหนดให้มีการสังเกตผล (observing) เป็นกิจกรรมควบคู่ขนาน (parallel) กับทุกกิจกรรมไปด้วย เพื่อบันทึกผลการ ดำเนินงานเป็นระยะ โดยอาจใช้เทคนิคและเครื่องมือต่างๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลาย อย่างผสมกันตามความเหมาะสม เช่น การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการบันทึก การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ เป็นต้น ประเด็นในการสังเกตและบันทึกอาจเป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรม

และการปฏิบัติ แล้วอาจนำผลการสังเกตดังกล่าวจัดกิจกรรมสะท้อนผล (reflecting) ในช่วงท้ายของการเตรียมการ

ขั้นที่ 2 การวางแผน (planning) ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกัน วิเคราะห์สภาพของงานที่ต้องการพัฒนาหรือต้องการเปลี่ยนแปลง เพื่อระบุ “สภาพที่เคยเป็นมา” “สภาพปัจจุบัน” “สภาพปัญหา” “สภาพที่คาดหวังจากการแก้ปัญหา” “ทางเลือกที่หลากหลายจากการแก้ปัญหา” “การประเมินและเลือกทางเลือกเพื่อปฏิบัติการแก้ปัญหา” โดยผู้วิจัยควรจะต้องคำนึงถึง “การตั้งศักยภาพของผู้ร่วมวิจัยออกมาอย่างเต็มที่ก่อน” โดยปล่อยให้ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันวิเคราะห์และกำหนดประเด็นต่างๆ ตามประสบการณ์ และทุนความรู้เดิม จากนั้นผู้วิจัยจึงนำเอาสิ่งที่ศึกษาไว้เป็นแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนางานนั้นๆ และนำเสนอในบทที่ 2 มาเสริมหรือนำเข้าสู่วงสนทนากับพวกเขาได้รับรู้ และพิจารณาร่วมกัน ซึ่งอาจมีผลทำให้พวกเขานำเอาแนวคิด ทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำเข้าไปเสริม นั้นไปปรับแก้หรือบูรณาการเข้ากับสิ่งที่พวกเขาร่วมคิดและกำหนดขึ้นจากประสบการณ์ และทุนความรู้เดิม ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการที่ว่า “ตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญ และการเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภายในชุมชนเอง” และตามความเชื่อของกาญจนา แก้วเทพ (2532) ที่กล่าวว่า “แนวคิดใหม่ในการพัฒนานั้น เชื่อว่าในวัฒนธรรมชุมชนนั้น ไม่ว่างเปล่า ในนั้นบรรจุด้วยพลังความสามารถ พลังภูมิปัญญา และพลังสร้างสรรค์ ที่แก้ปัญหาชุมชน”

ผลจากการดำเนินงานดังกล่าวจะทำให้ได้แผนปฏิบัติการ (action plan) ขึ้นมาชุดหนึ่ง ซึ่งจะมีองค์ประกอบอะไรบ้างขึ้นอยู่กับผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เป็นผู้กำหนด ซึ่งต้องประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย และวิธีการ (ends and means) ในการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงนั้นว่าจะทำอะไร (what) และจะทำอย่างไร (how) ทั้งนี้ แผนปฏิบัติการที่ได้จากหลักการมีส่วนร่วมนี้ ตามแนวคิดของการพัฒนาองค์การ (organizational development) ถือเป็นตัวสอดแทรกหลัก (main intervention) ที่ผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันจัดกระทำเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการเรียนรู้ และเกิดความรู้ใหม่ผลที่เกิดขึ้นตามมาคือ

1. ในส่วนของการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 ผู้วิจัยจะต้องศึกษาทบทวนแนวคิดเชิงทฤษฎีของหลักการนั้นนำเสนอไว้ด้วยเป็นหัวข้อหลัก หัวข้อหนึ่ง เพื่อให้ผู้วิจัยเกิดความรอบรู้แลเกิดความไวเชิงทฤษฎีเพื่อนำไปเสริมหรือนำเข้าสู่วงสนทนากับผู้ร่วมวิจัยอย่างน้อยหนึ่งประการ

2. ในส่วนของการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยจะปล่อยให้ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันระดมสมองกำหนดแนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับหลักการนั้นจากประสบการณ์และทุนความรู้เดิมของพวกเขาว่าเป็นอย่างไร แล้วผู้วิจัยจะนำเอาแนวคิดเชิงทฤษฎีของหลักการที่ศึกษาไว้ในบทที่ 2 ไปเสนอเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดการบูรณาการระหว่างหลักการตามแนวคิดของผู้ร่วมวิจัยกับหลักการตามแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำเข้าไปเสนอก่อให้เกิดประโยชน์ในการหาข้อสรุป “การเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่” ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยด้วยว่า หลักการที่ผู้ร่วมวิจัยคิดริเริ่มแรกนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร ผลที่ได้จากการอภิปรายร่วมระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยหลังจากที่ผู้วิจัยนำเอาหลักการตามแนวคิดเชิงทฤษฎีไปเสนอเพิ่มเติมมีลักษณะเป็นอย่างไร เหมือนหรือแตกต่างจากหลักการตามแนวคิดเชิงทฤษฎีหรือไม่ อย่างไร เป็นการสร้างความรู้แบบวิภาษวิธี (dialectical method)

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติ (acting) ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วม และเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ (action plan) ที่กำหนดไว้ โดยมุ่งให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดตามหลักการ “มุ่งการเปลี่ยนแปลง และมุ่งให้เกิดการบรรลุผล” พยายามไม่ให้ความช่วยเหลือใดๆ ที่ได้เอาง่ายๆ หรือสำเร็จรูปเกินไป คอยให้กำลังใจและกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง พิจารณาถึงการใช้ทรัพยากรต่างๆ ทางการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการในการนำแผนปฏิบัติการสู่การปฏิบัติ เช่น การจัดเตรียมทีมงาน การแบ่งงาน การมอบอำนาจหน้าที่ การกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ การกำหนดเครือข่ายการติดต่อสื่อสารทั้งในแนวตั้งและแนวนอน ทั้งภายในโรงเรียน และระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การจัดระบบติดตามผลการปฏิบัติงาน เป็นต้น โดยคำถึงถึงการปฏิบัติงานภายใต้บริบทของ “หลักการ” ที่ผู้วิจัยกำหนดเป็นตัวสอดแทรกเสริมหรือเป็นเงื่อนไขสอดแทรกด้วย

ขั้นที่ 4 การสังเกตผล (observing) การสังเกตผลในขั้นตอนนี้ ถือเป็น การสังเกตผลที่ต่อเนื่องยาวนาน และซับซ้อน เป็นการสังเกตผลในขั้นตอน การปฏิบัติ (ขั้นตอนที่ 3) มีกิจกรรมเกิดขึ้นมากมาย สลับซับซ้อนและต่อเนื่อง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต้องมีการสังเกตเป็นกิจกรรมควบคู่ขนาน กับทุกโครงการและทุกกิจกรรม เช่นเดียวกับขั้นตอนการเตรียมการและขั้นตอนการวางแผน เพื่อบันทึกผลการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการไปเป็นระยะโดยใช้เทคนิคและเครื่องมือต่างๆ หรือหลายอย่างผสมกัน

ตามสถานการณ์และความเหมาะสม โดยประเด็นในการสังเกตและบันทึก นอกจากจะเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายหรือนิยามของสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องและรูปแบบองค์การการเรียนรู้หรือการพัฒนาตนเอง จากการร่วมในการวิจัย ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น และอื่นๆ แล้ว ที่สำคัญคือบันทึกผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงในแต่ละกิจกรรมแต่ละโครงการในแผนปฏิบัติการเพื่อเปรียบเทียบกับผลลัพธ์ที่คาดหวังไว้ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นจากการใช้แผนปฏิบัติการที่ถือเป็นตัวสอดแทรกหลักและบันทึกแนวคิดและแนวปฏิบัติของผู้ร่วมวิจัยตามหลักการตามที่กำหนดเป็นตัวสอดแทรกเสริมอย่างไร เหมือนหรือแตกต่างจากแนวคิดเชิงทฤษฎีหรือไม่อย่างไร

ขั้นที่ 5 การสะท้อนผล (reflecting) เป็นขั้นตอนการนำเอาผลการบันทึกจากการสังเกตในทุกขั้นตอนที่ผ่านมา คือขั้นตอนการเตรียมการ ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการปฏิบัติ ทั้งที่เป็นผลการบันทึกจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบบสอบถามความเห็น แบบวัดทัศนคติ แบบทดสอบมาตรฐาน แล้วแต่กรณีที่น่าไปใช้ เป็นการนำมาเสนอเพื่อก่อให้เกิดการถกเถียงอภิปราย ใช้หลักความมีเหตุผล มีจุดมุ่งหมายที่จะหาบทสรุปสิ่งที่ร่วมกันคาดหวังไว้ก่อนนั้น ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร มีอะไรที่ประสบผลสำเร็จ เพราะอะไร อะไรที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเพราะอะไร หากจะดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นต่อไปอีกอะไรที่เหมาะสมควรจะดำเนินการต่อเนื่อง อะไรที่ไม่เหมาะสมควรตัดออก และอะไรที่ควรนำมาเสริมเข้าไปอีก และจากการปฏิบัติงานร่วมกันตั้งแต่ต้น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในระดับตัวบุคคล ระดับกลุ่มและระดับหน่วยงานอะไรบ้าง และก่อให้เกิดความรู้ใหม่อะไรขึ้นมาบ้าง เพื่อเป็นสารสนเทศนำไปประกอบการตัดสินใจในการวางแผนเพื่อดำเนินใหม่ในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 6 (re – planning) เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการวางแผน ให้มีการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการพัฒนางาน เพื่อระบุปัญหา สาเหตุของปัญหา ทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา ประเมินและเลือกทางเลือกเพื่อการปฏิบัติกันใหม่ โดยนำสารสนเทศ ที่ได้จากการสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 5 มาร่วมพิจารณาด้วย ซึ่งจะทำได้ตัวสอดแทรกหลัก คือ แผนปฏิบัติการ (action plan) ขึ้นมาชุดหนึ่ง ซึ่งอาจมีบางอย่างทำต่อเนื่อง บางอย่างต้องหยุด หรือต้องเพิ่มเติมเข้ามา ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยควรให้การสังเกต ควบคุมไปกับกิจกรรมการวางแผนไปด้วย

ขั้นที่ 7 การปฏิบัติใหม่ (re – acting) เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดใหม่ โดยมุ่งให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ให้มีการบันทึกผลการดำเนินงานทั้งของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย และจัดให้มีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นระยะๆ โดยคำนึงถึงหลักการต่างๆ ดังกล่าวในขั้นตอนที่ 3

ขั้นที่ 8 การสังเกตผลใหม่ (re – observing) เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 4 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน และอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจริง (actual effects) จากการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดขึ้นใหม่ในขั้นตอนที่ 7 และอาจจัดให้มีการสังเกตผลการใช้เทคนิควิธีและเครื่องมือในการสังเกตผลเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมขึ้น ตามหลักการและแนวคิดที่กล่าวไว้ในขั้นตอนที่ 4

ขั้นที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ (re – reflecting) เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 5 ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน และอำนวยความสะดวกให้มีการสะท้อนผล โดยมีจุดมุ่งหมายและวิธีการดำเนินการตามที่กล่าวถึงในขั้นตอนที่ 5

ขั้นที่ 10 การสรุปผล (conclusion) หากพิจารณาตามแนวคิดของ Coghlan and Brannick (2007) และ James, Milenkiewicz and Bucknam (2008) การสรุปผลการทำวิจัยจะเป็นการนำเสนอผลการปฏิบัติจริง ทั้ง 2 วงจร 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. นำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในลักษณะการเล่าเรื่อง (story telling) ตามความเป็นจริงและเป็นกลางของแต่ละขั้นตอน โดยอาจมีภาพถ่าย ข้อมูล คำสัมภาษณ์ หรือหลักฐานอื่นๆ แสดงประกอบให้เห็นชัดเจนขึ้น

2. นำเสนอผลที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ ว่ามีการเปลี่ยนแปลง เกิดการเรียนรู้ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับองค์กรในลักษณะที่เป็นการเรียนรู้จากการกระทำ จากการร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ในทุกขั้นตอนจากการวิจัย เน้นการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การคิดวิธีแก้ปัญหาที่ดียิ่งขึ้น และเกิดความรู้นิวหรือไม้อย่างไร

องอาจ นัยพัฒน์ (2551, หน้า 301 – 303) ได้อ้างถึงถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis and Mc Taggart ประกอบด้วยกิจกรรมการวิจัย

ที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติการ (Action) การสังเกตการณ์ (Observation) และการสะท้อนกลับ (Reflection) โดยรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติการไว้ก่อนล่วงหน้า โดยอาศัยการคาดคะเนแนวโน้มของผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ประกอบกับการระลึกถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขตามประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของผู้วางแผน ภายใต้การไตร่ตรองถึงปัจจัยสนับสนุนขัดขวางความสำเร็จในการแก้ไข ปัญหาการต่อต้าน รวมทั้งสถานการณ์เงื่อนไขอื่นๆ ที่แวดล้อมปัญหาอยู่ในเวลานั้น โดยทั่วไปการวางแผนจะต้องคำนึงถึงความยืดหยุ่น ทั้งนี้เพื่อจะสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต

2. การปฏิบัติการ (Action) เป็นการลงมือดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้อย่างระมัดระวังและควบคุมการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามที่ระบุไว้ในแผน อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้มีโอกาสแปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขและข้อจำกัดของสถานการณ์เวลานั้นได้ ด้วยเหตุนี้แผนปฏิบัติการที่ดีจะต้องมีลักษณะเป็นเพียงแผนชั่วคราว ซึ่งเปิดช่องให้ผู้ปฏิบัติการสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามเงื่อนไขและปัจจัยที่เป็นอยู่ในขณะนั้น การปฏิบัติการที่ดีจะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัตร ภายใต้การใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจ

3. การสังเกตการณ์ (Observation) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการและผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานที่ได้ลงมือกระทำลงไป รวมทั้งสังเกตการณ์ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติการตามแผนว่ามีสภาพหรือลักษณะเป็นอย่างไร การสังเกตการณ์ที่ดีจะต้องมีการวางแผนไว้ก่อนล่วงหน้าอย่างคร่าวๆ โดยจะต้องมีขอบเขตไม่แคบหรือจำกัดจนเกินไป เพื่อจะได้เป็นแนวทางสำหรับการสะท้อนกลับกระบวนการและผลการปฏิบัติที่จะเกิดขึ้นตามมา

4. การสะท้อนกลับ (Reflection) เป็นการให้ข้อมูลถึงการกระทำตามที่บ้านที่ข้อมูลได้จากการสังเกตในเชิงวิพากษ์กระบวนการและผลการปฏิบัติงานที่วางแผนไว้ ตลอดจนการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคการพัฒนา โดยอาศัยกระบวนการกลุ่มในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ หรือประเมินผลการปฏิบัติงานรวมทั้งประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ การสะท้อนกลับ

ระหว่างบุคคลที่มีส่วนร่วมในการวิจัย จะเป็นวิธีการปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานตามแนวทาง
ดั้งเดิมไปเป็นการปฏิบัติงานตามวิธีการใหม่ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการทบทวน
และปรับปรุงวางแผนปฏิบัติการในวงจรกระบวนการวิจัยในรอบหรือเกลียวต่อไป

6. บทบาทของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

แบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีกลุ่มบุคคลที่ขาดไม่ได้อยู่ 2 กลุ่ม คือ
1) ผู้วิจัย และ 2) ผู้ร่วมวิจัย ที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายของการวิจัย มีนักวิชาการหลายท่าน
ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

ชูชาติ พวงสมจิตร (2557, หน้า 17 – 19) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการ
อย่างมีส่วนร่วมจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับบทบาทของ
นักวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง ว่าสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทได้อย่างเหมาะสมมากน้อย
เพียงใด ในที่นี้ผู้เขียนขอเสนอบทบาทที่ควรปฏิบัติของทั้งนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็น
แนวทางในการดำเนินงานภาคสนามของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมโดยใช้
กระบวนการ 3 ขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นกรอบในการกำหนด
บทบาท ดังตาราง 2

ตาราง 2 บทบาทหลักของนักวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย	บทบาทของนักวิจัย	บทบาทของผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง/ชาวบ้าน
1. ขั้นเตรียมการประสาน พื้นที่ 1.1 การคัดเลือกชุมชน	สำรวจและศึกษาข้อมูลของ ชุมชนอย่างรอบด้านเพื่อให้ ได้ชุมชนที่เหมาะสมต่อการ ทำวิจัย โดยนักวิจัยอาจใช้ การสัมภาษณ์ หรือการ สนทนากลุ่มกับชาวบ้าน ทั้งนี้นักวิจัยต้องให้เกียรติ และเปิดใจรับฟังข้อมูลจาก ชาวบ้านอย่างเต็มที่	ให้ความร่วมมือในการให้ ข้อมูลที่แท้จริงของชุมชน แก่ นักวิจัย

ตาราง 2 (ต่อ)

ขั้นตอนการวิจัย	บทบาทของนักวิจัย	บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง/ชาวบ้าน
1.2 สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน	1) เข้าชุมชนอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง 2) บอกสถานะและบทบาทของนักวิจัย 3) ปฏิบัติต่อชุมชน/ชาวบ้านอย่างให้เกียรติ ยอมรับในความรู้ ความคิดของชาวบ้านและวางตนเสมอกันกับชาวบ้าน 4) เข้ามาพักอยู่ในชุมชนเพื่อเรียนรู้และสร้างความคุ้นเคย 5) ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน 6) ร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ 7) ให้ความช่วยเหลือชุมชนและแสดง	1) ให้ความเป็นมิตรความเป็นกันเองและให้ความช่วยเหลือนักวิจัย 2) ให้ข้อมูลและแนะนำให้นักวิจัยสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน 3) แนะนำให้นักวิจัยรู้จักคุ้นเคยกับคนในชุมชนอื่นๆ 4) อำนวยความสะดวกและช่วยดูแลเรื่องความเป็นอยู่ความปลอดภัยแก่นักวิจัย
2. ขั้นลงมือวิจัย 2.1 ขั้นศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน	1) สืบเสาะค้นหาปัญหาของชุมชนในทุกๆ ด้าน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้สะท้อนปัญหาและแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ 2) ประเมินทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน	1) ให้ความร่วมมือในการสะท้อนปัญหา 2) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชน

ตาราง 2 (ต่อ)

ขั้นตอนการวิจัย	บทบาทของนักวิจัย	บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง/ชาวบ้าน
2.2 ขั้นกำหนดปัญหาวิจัย	1) ดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อสรุปจากชาวบ้านถึงปัญหาที่มีความสำคัญเพื่อนำมาสู่การแก้ปัญหาและการพัฒนา	1) ให้ความเห็นเพื่อการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาของชุมชน
2.3 ขั้นออกแบบการวิจัย	1) ให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยแก่ชาวบ้าน 2) ออกแบบการวิจัยโดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมตัดสินใจ	1) เรียนรู้กระบวนการวิจัย 2) ให้ข้อมูลและร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับขั้นตอน/วิธีการวิจัย/เครื่องมือ การวิจัย
2.4 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล	1) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปให้เห็นถึงสาเหตุของปัญหาแนวทางการแก้ปัญหาทรัพยากรที่ต้องใช้ ทั้งนี้โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล	1) เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล
2.5 ขั้นนำเสนอข้อมูลต่อชุมชน	1) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลต่อชุมชนโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบข้อมูล/ยืนยันความถูกต้อง	1) ให้ความเห็นต่อผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การพัฒนาคน หรือการติดอาวุธทางปัญญาให้กับประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ดังนั้นในทุกขั้นตอนจึงเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ต่อไป นักวิจัยต้องตระหนักในบทบาทของการพัฒนาคนเป็นหลัก ดังนั้นนักวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมต้องไม่แสดง “บทบาทในการนำประชาชน” มากเกินไป หรือไม่เน้นผลการพัฒนามากเกินไป เพราะหากเน้นการนำ

และการพัฒนามากๆ งานวิจัยนั้นจะเปลี่ยนสภาพจากการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมไปเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการไปโดยปริยาย

สอดคล้องกับ วิโรจน์ สารรัตน์ (2554, หน้า 49) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของเทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ นอกเหนือจากทางเลือกที่มีอยู่เดิม อาจกล่าวได้ว่า การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเทคนิคการวิจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ

- เปลี่ยนจากแบบบนสู่ล่าง (top-down approach) เป็นแบบล่างขึ้นสู่บน (bottom-up approach)
- เปลี่ยนบทบาทผู้ถูกวิจัยจากผู้ถูกกระทำ (passive) เป็นผู้กระทำ (active) หรือผู้ร่วมกระทำ (participant)
- เปลี่ยนวิธีการวิจัย จากการวิจัยจากพวกเขา (on them) เป็นการวิจัยโดยพวกเขา (by them) กล่าวคือ ผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน เป็นทั้งผู้ตัดสินใจปฏิบัติ และผู้ร่วมได้รับผลจากการปฏิบัติ

- เปลี่ยนจุดมุ่งหมายในการวิจัย ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อทำความเข้าใจหรือเพื่อความรู้ในปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นอยู่เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ด้วย และคาดหวังว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนเนื่องจากความมีพันธะผูกพันและจากการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน (วิโรจน์ สารรัตน์, 2554, หน้า 49)

โดยคำนึงถึง 2 กระบวนทัศน์ ที่เป็นรากฐานของการแสวงหาความรู้ คือ ทฤษฎีสังคมเชิงวิพากษ์ (Critical Social Theory) และทฤษฎีหลังสมัยใหม่นิยม (Theories of Postmodernism) ว่า ทฤษฎีดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ 10 หลักการของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับ 10 จรรยาบรรณ และสอดคล้องกับ 10 บทบาท ของผู้วิจัย ดังนี้ 1) เป็นครู 2) เป็นผู้นำ 3) เป็นผู้ฟังที่ดี 4) เป็นนักวางแผน 5) เป็นนักออกแบบ 6) เป็นนักวิเคราะห์ 7) เป็นนักสังเคราะห์ 8) เป็นนักสังเกตการณ์ 9) เป็นนักรายงานผล 10) เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวก โดยในขั้นตอนแรกผู้วิจัยควรนำเอาแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมชี้แจงต่อผู้ร่วมวิจัย ตามจรรยาบรรณที่ระบุว่า

“ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นทราบถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะ และผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ” ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงหลักการ”ผู้ร่วมการวิจัยต่างมีอิทธิพลต่อการทำงาน แต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล” (วิโรจน์ สารรัตน์, 2554, หน้า 65 – 66)

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการวิจัยที่เชื่อมโยงองค์ความรู้กับการปฏิบัติและการปฏิบัตินั้นช่วยผู้คนได้ทันทีโดยตรง ดังนั้นกระบวนการนี้ จึงหมายถึง กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์การหรือคนในชุมชน เข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยการกระทำร่วมกับนักวิจัยผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผล และอภิปรายผลการวิจัยเป็นการเริ่มต้นของคนที่อยู่กับปัญหา ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการจึงเป็นกระบวนการที่คนในองค์การหรือชุมชนไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย วิธีการนี้เป็นการกระจายอำนาจให้กับชุมชน ช่วยค้นหาคนที่มีความรู้ในการพัฒนาชุมชน และช่วยแก้ปัญหาในชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นกระบวนการที่พัฒนาองค์ความรู้ที่บุคคลภายนอกมีสถานภาพที่ชัดเจน มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน และสามารถระดมทรัพยากรในระยะยาวได้ (Bakerville,1999, Online; Participatory Action Research, 2000 อ้างถึงใน สิทธิณัฐ ประพุทธนิติสาร, 2545)

นอกจากนี้การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่สะท้อนความคิดและลงมือปฏิบัติ โดยใช้หลักการของการมีส่วนร่วมที่มีความเสมอภาคในการตัดสินใจและร่วมมือตามแนวคิดของกระบวนการประชาธิปไตย มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหา พัฒนางาน/สร้างสิ่งใหม่ที่เกิดจากความต้องการร่วมกันของสมาชิกในชุมชนซึ่งความสำเร็จจากการทำงานร่วมกันจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในความสำเร็จ ซึ่งเป็นพลังที่สร้างความสัมพันธ์ยึดบุคคลให้ร่วมมือกันที่จะพัฒนา/แก้ไขปัญหาอื่นๆ ต่อไป (นิพนธ์ เสือก้อน, 2547)

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า บทบาทของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีบทบาทและสถานะที่เท่าเทียมกันในการร่วมกันคิด ปฏิบัติ สังเกตการณ์ และสะท้อนกลับตามวงจรของการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตการณ์ และการสะท้อนกลับ

บริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส อำเภovanรนิวาส จังหวัดสกลนคร

1. ข้อมูลพื้นฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล วานรนิวาส

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มีหน้าที่ที่สำคัญคือ การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย โดยเริ่มจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2548 คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต.วานรนิวาส มีเด็กเล็กเข้ารับการอบรมเลี้ยงดู จำนวน 35 คน มีครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 2 คน ปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส อำเภovanรนิวาส จังหวัดสกลนคร มีจำนวน 7 แห่ง ประกอบด้วย

1.1 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต.วานรนิวาส

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต.วานรนิวาส ตั้งอยู่ หมู่ 8 บ้านดอนสวรรค์ ตำบลวานรนิวาส อำเภovanรนิวาส จังหวัดสกลนคร เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่จัดตั้งขึ้นโดยองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส เมื่อ พ.ศ. 2548 ปัจจุบันมีจำนวนเด็ก 35 คน มีครูผู้ดูแลเด็ก 2 คน

วิสัยทัศน์

“ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนำอยู่ เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน

ประสานความร่วมมือกับชุมชน”

ภารกิจ

1. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย โดยมีโครงสร้างของหลักสูตรที่ยึดพัฒนาเด็กตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับหลักสูตรแม่บท
2. จัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน สิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมตามสภาพท้องถิ่น ที่สะอาดสวยงามและเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
3. พัฒนาผู้ดูแลเด็กและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ

4. ประสานความร่วมมือกับชุมชน มีส่วนร่วมในการจัด
ประสบการณ์ และกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

เป้าหมาย

1 เด็กทุกคนมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน เหมาะสมกับวัยเต็มตาม
ศักยภาพของแต่ละคน

2. ผู้ดูแลเด็ก มีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัด
ประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมที่หลากหลาย รวมถึงสามารถใช้วิธีการประเมินผล
ได้อย่างเหมาะสม

3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กรวมถึงห้องเรียนทุกห้อง มีสภาพ
แวดล้อม บรรยากาศที่ดีมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ เอื้อต่อการเรียนรู้

4. ชุมชนและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจ
และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านวังบงน้อย

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านวังบงน้อย ตั้งอยู่ หมู่ 12 บ้านวังบง
ตำบลวานรนิวาส อำเภอกวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่จัดตั้งขึ้น
โดยองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส เมื่อ พ.ศ. 2550 ปัจจุบันมีจำนวนเด็ก 70 คน
มีครูผู้ดูแลเด็ก 4 คน

วิสัยทัศน์

“ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่าอยู่ เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน
ประสานร่วมมือกับชุมชน”

ภารกิจ

1. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย โดยมีโครงสร้างของ
หลักสูตรที่ยึดพัฒนาเด็กตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับหลักสูตร
แม่บท

2. จัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ทั้งภายในและภายนอก
ห้องเรียนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมตามสภาพ
ท้องถิ่น ที่สะอาดสวยงามและเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

3. พัฒนาผู้ดูแลเด็กและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพิ่มพูนความรู้
ความสามารถและทักษะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ

4. ประสานความร่วมมือกับชุมชน มีส่วนร่วมในการจัด
ประสบการณ์และกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

เป้าหมาย

1 เด็กทุกคนมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน เหมาะสมกับวัยเต็มตาม
ศักยภาพของแต่ละคน

2. ผู้ดูแลเด็ก มีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัด
ประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมที่หลากหลาย รวมถึงสามารถใช้วิธีการประเมินผล
ได้อย่างเหมาะสม

3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กรวมถึงห้องเรียนทุกห้อง มีสภาพ
แวดล้อม บรรยากาศที่ดีมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ เอื้อต่อการเรียนรู้

4. ชุมชนและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจ
และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.3 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหินเหิบ

ศูนย์พัฒนาเด็กตั้งอยู่หมู่ 17 บ้านหินกอง ตำบลวานรนิวาส อำเภอ
วานรนิวาส จังหวัดสกลนคร เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่จัดตั้งขึ้นโดยองค์การบริหาร
ส่วนตำบลวานรนิวาส เมื่อ พ.ศ. 2550 ปัจจุบันมีจำนวนเด็ก 45 คน มีครูผู้ดูแลเด็ก 3 คน

วิสัยทัศน์

“ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนำอยู่ เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน
ประสานร่วมมือกับชุมชน”

ภารกิจ

1. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย โดยมีโครงสร้างของ
หลักสูตรที่ยึดพัฒนาเด็กตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับหลักสูตร
แม่บท

2. จัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ทั้งภายในและภายนอก
ห้องเรียนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมตามสภาพ
ท้องถิ่น ที่สะอาดสวยงามและเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

3. พัฒนาผู้ดูแลเด็กและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพิ่มพูนความรู้
ความสามารถและทักษะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ

4. ประสานความร่วมมือกับชุมชน มีส่วนร่วมในการจัด
ประสบการณ์และกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

เป้าหมาย

1. เด็กทุกคนมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน เหมาะสมกับวัยเต็มตาม
ศักยภาพของแต่ละคน
2. ผู้ดูแลเด็ก มีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัด
ประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมที่หลากหลาย รวมถึงสามารถใช้วิธีการประเมินผล
ได้อย่างเหมาะสม
3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กรวมถึงห้องเรียนทุกห้อง มีสภาพ
แวดล้อม บรรยากาศที่ดีมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ เอื้อต่อการเรียนรู้
4. ชุมชนและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจ
และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านสุวรรณคีรี

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านสุวรรณคีรี ตั้งอยู่ หมู่ 15 บ้านสุวรรณคีรี
ตำบลวานรนิวาส อำเภอกวนรนิวาส จังหวัดสกลนคร เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่จัดตั้งขึ้น
โดยองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส เมื่อ พ.ศ. 2550 ปัจจุบันมีจำนวนเด็ก 45 คน
มีครูผู้ดูแลเด็ก 3 คน

วิสัยทัศน์

“ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่าอยู่ เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน
ประสานร่วมมือกับชุมชน”

ภารกิจ

1. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย โดยมีโครงสร้างของ
หลักสูตรที่ยึดพัฒนาเด็กตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับหลักสูตร
แม่บท
2. จัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ทั้งภายในและภายนอก
ห้องเรียนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมตามสภาพ
ท้องถิ่น ที่สะอาดสวยงามและเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
3. พัฒนาผู้ดูแลเด็กและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพิ่มพูนความรู้
ความสามารถและทักษะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ

4. ประสานความร่วมมือกับชุมชน มีส่วนร่วมในการจัด
ประสบการณ์และกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

เป้าหมาย

1 เด็กทุกคนมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน เหมาะสมกับวัยเต็มตาม
ศักยภาพของแต่ละคน

2. ผู้ดูแลเด็ก มีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัด
ประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมที่หลากหลาย รวมถึงสามารถใช้วิธีการประเมินผล
ได้อย่างเหมาะสม

3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กรวมถึงห้องเรียนทุกห้อง มีสภาพ
แวดล้อม บรรยากาศที่ดีมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ เอื้อต่อการเรียนรู้

4. ชุมชนและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจ
และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.5 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่าดิวพัฒนา

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่าดิวพัฒนา ตั้งอยู่ หมู่ 5 บ้านป่าดิว
ตำบลวานรนิวาส อำเภovanรนิวาส จังหวัดสกลนคร เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่จัดตั้งขึ้น
โดยองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส เมื่อ พ.ศ. 2550 ปัจจุบันมีจำนวนเด็ก 45 คน
มีครูผู้ดูแลเด็ก 3 คน

วิสัยทัศน์

“ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนำอยู่ เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน ประสาน
ร่วมมือกับชุมชน”

ภารกิจ

1. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย โดยมีโครงสร้างของ
หลักสูตรที่ยึดพัฒนาเด็กตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับหลักสูตร
แม่บท

2. จัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ทั้งภายในและภายนอก
ห้องเรียนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมตามสภาพ
ท้องถิ่น ที่สะอาดสวยงามและเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

3. พัฒนาผู้ดูแลเด็กและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพิ่มพูนความรู้
ความสามารถและทักษะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ

4. ประสานความร่วมมือกับชุมชน มีส่วนร่วมในการจัด
 ประสพการณ์และกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

เป้าหมาย

1. เด็กทุกคนมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน เหมาะสมกับวัยเต็มตาม
 ศักยภาพของแต่ละคน
2. ผู้ดูแลเด็ก มีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัด
 ประสพการณ์การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมที่หลากหลาย รวมถึงสามารถใช้วิธีการประเมินผล
 ได้อย่างเหมาะสม
3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กรวมถึงห้องเรียนทุกห้อง มีสภาพ
 แวดล้อม บรรยากาศที่ดีมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ เอื้อต่อการเรียนรู้
4. ชุมชนและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจ
 และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.6. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแหลมทอง

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแหลมทองตั้งอยู่ หมู่ 13 บ้านแหลมทอง
 ตำบลวานรนิวาส อำเภovanรนิวาส จังหวัดสกลนคร เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่จัดตั้งขึ้น
 โดยองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส เมื่อ พ.ศ. 2550 ปัจจุบันมีจำนวนเด็ก 50 คน
 มีครูผู้ดูแลเด็ก 3 คน

วิสัยทัศน์

“ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนำอยู่ เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน ประสาน
 ร่วมมือกับชุมชน”

ภารกิจ

1. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย โดยมีโครงสร้างของ
 หลักสูตรที่ยึดพัฒนาเด็กตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับหลักสูตร
 แม่บท
2. จัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ทั้งภายในและภายนอก
 ห้องเรียนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมตามสภาพ
 ท้องถิ่น ที่สะอาดสวยงามและเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยผ่านการจัดประสพการณ์การเรียนรู้
3. พัฒนาผู้ดูแลเด็กและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพิ่มพูนความรู้
 ความสามารถและทักษะในการจัดประสพการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ

4. ประสานความร่วมมือกับชุมชน มีส่วนร่วมในการจัด
 ประสพการณ์และกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

เป้าหมาย

1. เด็กทุกคนมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน เหมาะสมกับวัยเต็มตาม
 ศักยภาพของแต่ละคน
2. ผู้ดูแลเด็ก มีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัด
 ประสพการณ์การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมที่หลากหลาย รวมถึงสามารถใช้วิธีการประเมินผล
 ได้อย่างเหมาะสม
3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กรวมถึงห้องเรียนทุกห้อง มีสภาพ
 แวดล้อม บรรยากาศที่ดีมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ เอื้อต่อการเรียนรู้
4. ชุมชนและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจ
 และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.7 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปลาหลาย

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปลาหลายตั้งอยู่ หมู่ 7 บ้านปลาหลาย
 ตำบลวานรนิวาส อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่จัดตั้งขึ้น
 โดยองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส เมื่อ พ.ศ. 2555 ปัจจุบันมีจำนวนเด็ก 30 คน
 มีครูผู้ดูแลเด็ก 2 คน

วิสัยทัศน์

“ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่าอยู่ เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน ประสาน
 ร่วมมือกับชุมชน”

ภารกิจ

1. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย โดยมีโครงสร้างของ
 หลักสูตรที่ยึดพัฒนาเด็กตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับหลักสูตร
 แม่บท
2. จัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ ทั้งภายในและภายนอก
 ห้องเรียนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมตามสภาพ
 ท้องถิ่น ที่สะอาดสวยงามและเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยผ่านการจัดประสพการณ์การเรียนรู้
3. พัฒนาผู้ดูแลเด็กและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพิ่มพูนความรู้
 ความสามารถและทักษะในการจัดประสพการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ

4. ประสานความร่วมมือกับชุมชน มีส่วนร่วมในการจัด
 ประสพการณ์และกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

เป้าหมาย

1. เด็กทุกคนมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน เหมาะสมกับวัยเต็มตาม
 ศักยภาพของแต่ละคน
2. ผู้ดูแลเด็ก มีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัด
 ประสพการณ์การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมที่หลากหลาย รวมถึงสามารถใช้วิธีการประเมินผล
 ได้อย่างเหมาะสม
3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กรวมถึงห้องเรียนทุกห้อง มีสภาพ
 แวดล้อม บรรยากาศที่ดีมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ เอื้อต่อการเรียนรู้
4. ชุมชนและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจ
 และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส

สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย พบว่าจากผล
 การประเมินคุณภาพภายใน ประจำปี 2557 โดยใช้มาตรฐานการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 (ขั้นพัฒนา) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นเกณฑ์การประเมินนั้น ในมาตรฐานด้าน
 บุคลากร มาตรฐานที่ 2 ยังไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ครูผู้ดูแลเด็ก
 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส อำเภอวานรนิวาส จังหวัด
 สกลนคร ยังขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในการจัดประสพการณ์การเรียนรู้ระดับ
 ปฐมวัย ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

รัตนพล บุญคงที่ (2550, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องการพัฒนา
 บุคลากรด้านการจัดประสพการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเชียง
 กิ่งอำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การดำเนินการพัฒนาบุคลากร
 ด้านการจัดประสพการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมในการพัฒนาได้แก่

การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 2 ด้าน คือ 1) มีความรู้ความเข้าใจในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยเพิ่มขึ้น 2) สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยได้ถูกต้อง

จารุณี กุลศรีวรินทร์ (2553, หน้า 132) ได้ศึกษาการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลบางทรายน้อย อำเภอห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร พบว่า การพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กด้วยกลยุทธ์การอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยการเชิญวิทยากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มาบรรยายให้ความรู้กับกลุ่มเป้าหมายเป็นเวลา 2 วัน พบว่าสามารถพัฒนากลุ่มเป้าหมายทั้ง 6 คน ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยเพิ่มมากขึ้น สามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยได้ ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าการอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นกิจกรรมในการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น และนับว่าเป็นกลยุทธ์ที่ยอมรับกันว่าเป็นส่วนสำคัญที่ขาดไม่ได้ทุกองค์กร สำหรับการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย และการฝึกเขียนแผนการจัดประสบการณ์ เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้าอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ และเจตคติที่ดีต่อการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

วีระนุช พลแรงฤทธิ์ (2553, หน้า 133) ได้ศึกษาการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าหมี อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร โดยใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ จากแบบทดสอบก่อน – หลัง การอบรมเชิงปฏิบัติการและแบบประเมินแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูผู้ดูแลเด็ก พบว่าผู้ร่วมวิจัยมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการเพิ่มมากขึ้น สามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ 6 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดหัวเรื่องที่ จะสอน 2) การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ 3) การกำหนดเนื้อหาย่อย 4) การวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 5) การปฏิบัติการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย และ 6) การประเมิน ปรับปรุงและพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าการอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นกิจกรรมในการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะในการปฏิบัติงานมากขึ้น เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ

ปราณี ฉิมชัย (2557, หน้า 100 – 142) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา ศักยภาพครูผู้ดูแลเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพัฒนา) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล กุสุมาลย์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร พบว่า ก่อนได้รับการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็ก มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย จิตวิทยา พัฒนาการเด็ก หลักและวิธีการเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการบันทึกผลหลังการจัด ประสบการณ์ และวิธีการประเมินพัฒนาการเด็กค่อนข้างน้อย ขาดความมั่นใจในการจัด ประสบการณ์ให้กับเด็กและครูผู้ดูแลเด็กยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ด้านบุคลากร มาตรฐานที่ 2 คือความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงได้พัฒนาครูผู้ดูแลเด็กโดยใช้แนวทาง การศึกษาดูงาน การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศติดตามผล ส่งผลให้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ ตามมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพัฒนา) เพิ่มมากขึ้น

ภาวิณี โสภัย (2557, หน้า 117 – 118) ได้ศึกษาการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็ก ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี โดยใช้กลยุทธ์การอบรม เชิงปฏิบัติการและการนิเทศภายใน พบว่า ครูผู้ดูแลเด็ก 10 คน สามารถจัดประสบการณ์ การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในวงรอบที่ 1 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งต้องได้รับการ พัฒนาในด้านการเตรียมการจัดประสบการณ์ ด้านการจัดกิจกรรมเรียนรู้ และด้านการ ประเมินผล ส่งผลให้มีการพัฒนารอบที่ 2 ซึ่งหลังจากการพัฒนาพบว่า ครูผู้ดูแลเด็กทั้ง 10 คน สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมการเรียนรู้โดยรวมเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และจากการ สัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็กเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูผู้ดูแลเด็ก พบว่า ผู้ปกครองเด็กมีความพึงพอใจในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูผู้ดูแลเด็ก ซึ่งสรุป ได้ว่าการดำเนินการพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยครูผู้ดูแลเด็ก มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้จนเป็นที่น่าพอใจ และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

รัชดาพร ขจรโมทย์ (2557, หน้า 96) ได้ศึกษาการการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็ก ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ สังกัดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การ

บริหารส่วนตำบลโพธิ์ศรี อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้กลยุทธ์การอบรมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศแบบคลินิกโดยดำเนินการเป็น 2 วงรอบ ในวงรอบที่ 1 สามารถพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และสามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์ได้แต่ไม่เป็นที่น่าพอใจ ผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า ได้อบรมปรึกษาหารือร่วมกันให้ดำเนินการพัฒนาผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าด้วยกิจกรรมการนิเทศต่อไป ในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การพัฒนากิจกรรมการนิเทศภายในและได้นำข้อเสนอแนะในวงรอบที่ 1 มาปรับปรุงพัฒนาในวงรอบที่ 2 แล้วทำการเก็บข้อมูล โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ผลปรากฏว่า กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า ทั้ง 3 คน สามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทั้ง 6 ขั้นตอน ได้เป็นอย่างดี สรุปได้ว่าการดำเนินการพัฒนาผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามีความรู้ความเข้าใจสามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

วรรณพร โพธิ์ศรี (2557, หน้า 89 – 125) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็กด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยยาง อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร พบว่า ครูผู้ดูแลเด็กยังใช้แผนการจัดประสบการณ์ที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นส่งมาให้โดยไม่มีการปรับเปลี่ยนแผนการจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตทางสังคม และครูผู้ดูแลเด็กยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ด้านบุคลากร มาตรฐานที่ 2 คือ ความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงทำให้ครูผู้ดูแลเด็กประเมินพัฒนาการเด็กไม่ครบทุกด้าน และครูผู้ดูแลเด็กขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะการเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จึงได้ดำเนินการพัฒนาตามแผนปฏิบัติการในวงรอบที่ 1 โดยใช้แนวทางการศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศติดตาม ผลการดำเนินการ พบว่า ครูผู้ดูแลเด็กมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการเพิ่มขึ้น แต่ยังสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการได้ในระดับหนึ่ง และต้องมีการปรับปรุง จึงได้ดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยใช้แนวทางการนิเทศติดตามผลด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ พบว่า ครูผู้ดูแลเด็กสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการได้ดีขึ้น

วรินทร์กษ จัดแจง (2557, หน้า 90 – 131) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษา

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มาตรฐานขั้นพื้นฐาน) องค์การบริหารส่วนตำบลดงเย็น อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ครูผู้ดูแลเด็กมีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน คือ ความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย จิตวิทยา และพัฒนาการเด็ก ความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการประเมินพัฒนาการที่สอดคล้องกับสภาพจริงเหมาะสมกับวัย อยู่ในระดับพอปรับปรุง นอกจากนี้แล้วครูผู้ดูแลเด็กยังใช้แผนการจัดประสบการณ์แบบเดิมๆ ซึ่งกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยที่ไม่มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตทางสังคม จึงทำให้ครูผู้ดูแลเด็กขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะการเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จึงได้ดำเนินการพัฒนาตามแผนปฏิบัติการในวงรอบที่ 1 โดยใช้แนวทางการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศภายใน ผลการดำเนินการ พบว่า ครูผู้ดูแลเด็กมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็ก 6 กิจกรรมได้ในระดับหนึ่ง และต้องมีการปรับปรุง และพัฒนาให้ดีขึ้นคือด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รายข้อคือการจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้ฝึกคิดฝึกทำและได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ การสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม การเสริมแรงเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม และการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กทำงานร่วมกับผู้อื่น และด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ รายข้อคือทักษะการใช้สื่อ เด็กมีส่วนร่วม และความสอดคล้องกับกิจกรรม เนื้อหา ความสนใจ และวัยของเด็ก จึงได้ดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยใช้แนวทางการนิเทศภายในในกลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นค้นเพื่อให้คำแนะนำ คำปรึกษา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนสามารถจัดกิจกรรมในประเด็นที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาได้ในระดับดีมาก

วิไลลักษณ์ เจริศแก้ว (2557, หน้า 154 – 155) ได้ศึกษาการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลตำบลวาใหญ่ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศภายใน พบว่า ผู้ดูแลเด็ก 27 คน สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับปฐมวัย โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับปานกลาง เห็นควรให้ผู้ดูแลเด็กส่งเสริมด้านการเตรียมจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การใช้สื่อ การประเมินผล และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้ดูแลเด็กควรแสดงออกทางสีหน้าให้สอดคล้องกับสถานการณ์มากยิ่งขึ้น

ขณะปฏิบัติกิจกรรม พุดน้ำเสียงน่าฟัง กระตือรือร้นในการจัดประสบการณ์มากยิ่งขึ้น และสนใจเด็กอย่างทั่วถึงขณะปฏิบัติกิจกรรม สอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผู้ดูแลเด็ก ควรได้รับการส่งเสริมให้เด็กได้ค้นพบสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง กล้าแสดงออก กล้าซักถามในเรื่องที่ตนไม่เข้าใจ มีการแสดงออกถึงความเป็นผู้นำ ส่งผลให้มีการพัฒนารอบที่ 2 ในการเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ พบว่าครูมีความรู้ ความเข้าใจ กระบวนการเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้ และสามารถนำไปจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Rabitti. (1992, unpagged อ้างถึงใน จิรภรณ์ วสุวัต, 2540, หน้า 72) ได้ศึกษาการจัดประสบการณ์แบบโครงการของโรงเรียนอนุบาลในประเทศอิตาลี พบว่าบทบาทครูมีความสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบโครงการ

Calabro (2006, unpagged) ได้ศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมของเด็กปฐมวัย ผลการศึกษาพบว่า การจัดสาระการเรียนรู้ระดับการศึกษาปฐมวัยยังควบคุมพฤติกรรมทางด้านอารมณ์ของเด็กไม่ได้ เพราะเด็กเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ตลอดเวลา สภาพแวดล้อมในห้องเรียนไม่เอื้ออำนวย และครูต้องคอยให้คำชี้แนะให้คำปรึกษาช่วยเหลือตลอดเวลา ดังนั้นจึงดำเนินการในการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การปฏิบัติการ และการนิเทศการสอน เทคนิควิธีการสอนของครูยังเป็นการบอกความรู้ให้นักเรียนเป็นผู้บันทึกความรู้ ครูก็จะเป็นผู้สรุปให้ วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ใช้การทดสอบเป็นส่วนใหญ่

Stone (2007, pp. 78 – A) ได้วิจัยบทบาทของครูผู้ดูแลเด็กในการจัดกิจกรรมประสบการณ์ เพื่อเตรียมความพร้อมด้านการอ่านหาความสัมพันธ์ของเด็กปฐมวัย อายุ 4 ปี พบว่า การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการติดตาม ปรับปรุงงานวิจัยเดิม โดยให้สารสนเทศเชิงพัฒนาเกี่ยวกับโอกาสรู้หนังสือที่สัมพันธ์กับการอ่าน ซึ่งครูผู้ดูแลเด็กได้จัดหนังสือที่หลากหลายเนื้อหา ไว้สำหรับการฝึกอ่านของเด็ก กลุ่มตัวอย่างเป็นครูที่สอนเด็กปฐมวัย อายุ 4 ปี จากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 10 ศูนย์ โดยหาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สอบถาม และสังเกต ผลการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมในการอ่านที่มีความหลากหลายมากขึ้น แปรผันไปตามสภาพห้องเรียน ครูส่วนใหญ่ใช้กิจกรรมการอ่าน

และการเขียนแผนการสอน ไม่มีชั่วโมงการอ่านหนังสือนิทาน หนังสือในห้องเรียนสำหรับฝึกอ่านมีคุณภาพทางวรรณคดีน้อย มีข้อจำกัดการเปลี่ยนหมุนเวียนหนังสือสำหรับฝึกอ่านใหม่ๆ ในห้องเรียนและครูมีปัญหากับการเลือกใช้แหล่งทรัพยากรเรียนรู้

Bullough Jr. และ Krid (2009) ได้ศึกษาเรื่องการประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการและการพัฒนาครูในเวลา 8 ปี จุดมุ่งหมายเพื่อการสำรวจจุดกำเนิด และการปฏิบัติในการประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการซึ่งเป็นแบบหนึ่งของการพัฒนาครู ผลจากการศึกษา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติการพัฒนาครู จากเดิมที่ครูเรียนรู้จากการสอน มาเป็นการเรียนรู้อย่างเป็นทางการด้วยนวัตกรรมการพัฒนาครู เรียกว่าการประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการ (workshop)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า มีการศึกษาปัญหาความต้องการที่จะพัฒนาบุคลากร ประเด็นที่พบคือ การดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูยังไม่เป็นไปตามแนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 การจัดการเรียนการสอนของครูเป็นแบบเดิม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ดำเนินการพัฒนาครูโดยใช้กิจกรรมการประชุม การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การสัมมนาทางวิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ แต่การพัฒนาบุคลากรดังกล่าวยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะการดำเนินการยังประสบปัญหาด้านการนิเทศ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาบุคลากร การดำเนินการนิเทศการสอนแบบมีส่วนร่วมทำให้พฤติกรรมการสอนของครูมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมีการทำงานเป็นกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและร่วมปรับปรุงแก้ไขบุคลากรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันส่งผลให้โรงเรียนมีระบบนิเทศภายในที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยมีความสนใจและต้องการแก้ไขปัญหาด้านการจัดการศึกษาปฐมวัย ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลวานรนิวาส อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร จึงนำแนวคิดในการพัฒนาบุคลากรและหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การพยายามศึกษาจากปัญหาหรือปรับปรุงการปฏิบัติงานที่ดำเนินการอยู่ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการวิจัยคือ วางแผน ปฏิบัติการ เก็บรวบรวมข้อมูล และสะท้อนคิด เมื่อครบวงจรหนึ่งๆ แล้วกำหนดให้มีการประเมินและพิจารณาปรับปรุงแผนใหม่ เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไปจนกว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือบรรลุผล นำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดไว้ดังนี้

ภาพประกอบ 5 กรอบแนวคิดการวิจัย